

XXXIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had-és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2017. április 25-27.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar

**A fiatalok bünelkövetők eredményes nevelése érdekében –
A javítóintézeti nevelés és annak végrehajtása a Bv. Kódex
szabályozása alapján**

Jelige: „Esélyt adni, utat mutatni.”

Pályamunka lezárásának időpontja: január 11.

2017.

Készítette:

Havasi Sára

IV. évfolyam, jogász szak

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Témavezetők:

Prof. Dr. Domokos Andrea, intézetvezető egyetemi tanár

Dr. Lajtár István, közjogi legfőbb ügyész helyettes, címzetes egyetemi tanár

**A FIATALKORÚ BŰNELKÖVETŐK
EREDMÉNYES NEVELÉSE ÉRDEKÉBEN -
A JAVÍTÓINTÉZETI NEVELÉS ÉS ANNAK
VÉGREHAJTÁSA A BV.KÓDEX
SZABÁLYOZÁSA ALAPJÁN**

Tartalomjegyzék

I.	Bevezető gondolatok.....	5.
II.	A javítóintézeteki nevelés végrehajtásának alanyai.....	10.
2.1	A bűnelkövetők egy speciális csoportja: a fiatalkorú bűnelkövetők.....	10.
2.1.1.	A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségének feltételrendszere: általános és speciális korhatár, belátási képesség.....	12.
2.1.2.	Miért válnak bűnelkövetőkké?.....	18.
2.1.3.	Fiatalkorú bűnözés mennyiségi és minőségi változásai.....	21.
2.2	Fiatalkorú terhelt a büntető eljárásban, különös tekintettel a büntetés kiszabására..	25.
2.2.1.	A büntetés kiszabásának célja, elvei és gyakorlata fiatalkorú terhelt esetén.....	28.
III.	A javítóintézeteki nevelés végrehajtása a Bv. Kódex és az 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet szabályozása alapján.....	33.
3.1	A javítóintézeteki nevelés célja és általános szabályai.....	33.
3.2	Végrehajtás rendje a javítóintézetben.....	35.
3.3	A fiatalkorú befogadására és elhelyezésére vonatkozó szabályok.....	35.
3.4	Jogok érvényesülése és kötelezettségek teljesítése a javítóintézetben.....	38.
3.5	Az eredményes reintegrációt segítő eszközök.....	40.
3.5.1	Kapcsolattartás formái.....	40.
3.5.2	Munkafoglalkoztatás.....	43.
3.5.3	Oktatás és képzés.....	44.
3.5.4	A javítóintézetben tanúsított magatartás értékelése: jutalmazás, fegyelmi büntetés.....	46.
3.5.5	A reintegráció egyes különleges eszközei: „Nyitott Bíróság” Program és a LÉPÉS-VÁLTÁS Pályázati Program.....	48.
3.6	Biztonság a javítóintézetben.....	50.
3.7	A fiatalkorú szabadítása: ideiglenes elbocsátás, elbocsátás.....	51.
3.8	Mi történik a társadalomba visszatérő fiatalkorúval?.....	52.

3.9	Előzetes letartóztatás végrehajtása a javítóintézetben.....	55.
3.9.1	Fiatalkorú terhelt előzetes letartóztatása statisztikai adatok tükrében.....	57.
IV.	Ügyészi kontroll a büntetés-végrehajtásban: törvényességi felügyelet gyakorlása a javítóintézetek felett.....	61.
V.	Szükség van javítóintézetekre? A javítóintézeti nevelés és a szabadságvesztés végrehajtásának összehasonlítása.....	66.
VI.	Az első javítóintézet létrehozása Aszódon.....	71.
6.1	Az Aszódi Javítóintézet mai arculata.....	72.
VII.	Zárógondolatok, de lege ferenda javaslatok.....	76.
VIII.	Felhasznált irodalom.....	81.

I. Bevezető gondolatok

„Esélyt adni, utat mutatni”¹

Tudományos dolgozatom a büntetés-végrehajtási jogon belül elhelyezhető javítóintézeti nevelés végrehajtásával foglalkozik a 2013. évi CCXL. törvény, vagyis a Büntetés-végrehajtási Kódex tükrében. A dolgozat témájának kiválasztásakor több tényező is motivált, így egyrészt érdeklődésem a bűnügyi tudományok, ezen belül is a büntetés-végrehajtási jog iránt, másrészt elköteleződésemm a fiatalok bűnözés, mint kriminológiai entitás kutatása mellett. Mindezeket túl olyan területet kívántam vizsgálat alá vetni, amely a társadalmat is érinti, és gondolkodásra készítheti. A társadalom jelentős része nem tudja, hogy miként reagáljon akkor, amikor a nézőpontjukból egy gyermek, büntetőjogi értelemben egy fiatalok követ el bűncselekményt. A sokszor információhiányból fakadó negatív társadalmi értékítélet a javítóintézetekkel kapcsolatban is érzékelhető, ugyanis gyakran azonosítják a börtönökkel. Az ilyen jellegű társadalmi hozzáállás jelentősen megnehezíti a javítóintézetből a társadalomba visszatérő, stigmatizált fiatalok helyzetét, hiszen a diszkrimináció és a megfélemlítés tönkretesz a javítóintézetben elért eredményeket. A leírtakból is következik, hogy dolgozatomat egyúttal a társadalomnak is célzom, hiszen nem csak negatív, hanem pozitív értelemben is segíthetik a fiatalok reintegrációját, amennyiben tisztában vannak az egyes büntetések és azok végrehajtásai közti különbségekkel.

Annak ellenére, hogy a fiatalok bűnözés nem jelenti a bűnözés jelentős részét, mégis azt mondhatjuk, hogy örök aktualitás övezi, már csak az általuk elkövetett bűncselekmények számának és minőségének folyamatos változására is tekintettel. Az aktualitás örökösége egyrészt a fiatalok társadalmi szerepében rejlik, hiszen ők jelentik a jövő társadalmát, reménységét. Már a rómaiak is a juvenis ventus, vagyis az „ifjúság szél” kifejezéssel illették a felnövekvő generációt. Folyamatos az a kíváncsiság, hogy a felnövekvő generációk egyre erősebb alapokon nyugvó, kiegyensúlyozottabb társadalmi egységet képezzenek, kialakítva egy jobb közösségi színteret, melybe a bűnözés nehezen beilleszthető fogalom. A fiatalok

¹ Az Aszodi Javítóintézet mottója

bűnözése azonban nem csak társadalmi megközelítésben nyer aktualitást. Módos Tamás is kiemeli, hogy a fiatalok bűnözőkkel azért is kiemelkedően fontos foglalkozni, mert ők lehetnek a felnőttkori bűnözők utódai.² Egyetérték Módos Tamással, hiszen ha nem kezeljük ezeket a fiatalokat, akkor eddigi tapasztalataink alapján valóban bűnözői életmódot fognak folytatni a kriminalizálódás útjára lépve. Mindezt a nézetet alátámasztja az a tény, miszerint a deviáns fiatalok szocializációja megrekedt egy bizonyos szinten, így nem tanulták meg azokat a normákat, erkölcsi értékeket, amiket a társadalom elvár minden egyes tagjától. Általában tehát olyan deprivációkkal rendelkeznek, amelyek alapvető kockázati tényezők a bűnözők világába való bekerüléshez.

A dolgozattal célom, hogy bemutassam de lege lata a javítóintézeti nevelés, mint speciálisan a fiatalok bűnelkövetőkkel szemben alkalmazható intézkedés végrehajtását. E körben bemutatni kívánom a javítóintézet korrekciós nevelésének azon eszközeit, amelyek a fiatalok deprivációit hivatottak megszüntetni, így lehetővé téve reintegrációjukat. A dolgozat jellegéje, egyben az Aszódi Javítóintézet mottója az „*Esélyt adni, utat mutatni.*” kifejezés. Véleményem szerint e rövid mondat kifejezi a javítóintézetek legfőbb funkcióját: második esélyt adni a helyes útról letért fiataloknak, és az esélyhez megadni minden lehetőséget számukra, ami lehetővé teszi, hogy jogkövető állampolgárokká válhassanak. Büntetés-végrehajtási jogi szempontból is nélkülözhetetlen a javítóintézetek vizsgálata, hiszen olyan jogszabályi háttérre van szükség, amely által a javítóintézetek az intézkedés végrehajtása során meg tudják valósítani a reintegrációs céljaikat.

Dolgozatom címeként „*A fiatalok bűnelkövetők eredményes nevelése érdekében – A javítóintézeti nevelés és annak végrehajtása a Bv. Kódex szabályozása alapján*” kifejezést választottam, amely cím mondanivalója összhangban áll a jellegével és a javítóintézetek fő célkitűzésével is. A cím a Büntető Törvénykönyv 120.§ (1) bekezdése alapján született meg, amely kimondja, hogy javítóintézeti nevelést akkor rendel el a bíróság, ha a fiatalok eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése válik szükségessé. A dolgozat címében fiatalok *bűnelkövetőket* olvashatunk, ugyanis egyetérték Bogár Péterrel, a Fővárosi Főügyészség Gyermek- és Ifjúságvédelmi Osztályának osztályvezető ügyészével, aki szerint a fiatalok nem tekinthetők bűnözőknek, csak bűnelkövetőknek. Amennyiben bűnözőknek nevezük a fiatalokat, azzal determináljuk őket, és nem adunk számukra lehetőséget a visszailleszkedésre. Ezzel szemben a bűnelkövetőként való megnevezéssel figyelembe vesszük életkori sajátosságaikból fakadó formálhatóságukat, pozitív irányú

² MÓDOS Tamás: *Büntetés-végrehajtási nevelés*. Rejtjel Kiadó, Budapest 1998., 124.

befolyásolhatóságukat.

Természetesen a törvények iránti tisztelet és a jogkövető magatartás kialakításához a fiatalok akaratára is szükség van a javítóintézet tevékenysége mellett. Tudatosítanunk kell, hogy az elkövetett cselekmény a társadalom számára nem elfogadható, de lehetőséget kap a szankció végrehajtása mellett a társadalom által elvárt magatartási formák elsajátítására. Amennyiben nem él a javítóintézet által kínált lehetőségekkel, a kriminalizálódás útján a következő bűncselekményért már büntetés-végrehajtási intézetbe is kerülhet, először mint fiatalok, aztán a bűnözői karrier kialakulásával később, mint felnőttok elítélt. Ezt a folytonosságot kívántam érzékeltetni dolgozatom legelején található képpel.

A fiatalok bűnelkövetőkkel és javítóintézeti nevelésükkel kapcsolatos kutatásaimat 2015 óta végzem. Kutatói munkámat az Aszódi Javítóintézetben kezdtem, 2015. szeptember 14-én Szarka Attilával, az intézet akkori igazgatójával nyílt alkalmam szakmai interjút készíteni, majd kutatásaim folytatásaként 2016. február 23-án a Rákospalotai Javítóintézetben tettem látogatást, ahol a felmerülő kérdéseimre Hatvani Erzsébet, igazgató-helyettes válaszolt. Mindezek után, 2016. november 23-án a Budapesti Javítóintézet látogatása következett, ahol Juhász Péter, az intézet igazgatója vezetett körbe, aminek köszönhetően megismerhettem a fiatalok előzetes letartóztatásának javítóintézetben történő végrehajtását is. A javítóintézetekben gyűjtött tapasztalatok is tudományos művem részét képezik.

Jelen dolgozatban a következő tematika keretében mutatom be a javítóintézeti nevelés végrehajtásának szabályait és jelentőségét:

Elengedhetetlennek tartom, hogy a végrehajtásra vonatkozó szabályok ismertetése előtt szót ejtsek a fiatalok korhatáraitól, a belátási képességről, a bűnelkövetővé válásuk mögött meghúzódó okokról, az elmúlt években bűnözésük mennyiségi, valamint minőségi változásairól és a büntetés kiszabása során figyelembe veendő szempontokról. Mindezeket azért tartom szükségesnek, mert a büntetés-végrehajtás egy hosszú folyamat lezárása, amelyet egy olyan büntetőeljárás előz meg, ahol az említett területek, mint befolyásoló tényezők jelennek meg, hiszen például mind a korhatár, mind a büntetés kiszabásának elvei alapvetően meghatározzák, hogy a fiatalok javítóintézetbe kerül-e.

Ezt követően ismertetésre kerülnek a javítóintézeti nevelés végrehajtására vonatkozó rendelkezések, a reintegráció olyan különleges eszközeire kiterjedően, mint a „LÉPÉS-VÁLTÁS” Pályázati Program vagy a „Nyitott Bíróság” Program.

Fontosnak tartom, hogy a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletéről is említést tegyek, hiszen a fiatalok számára is garanciát jelent, hogy a büntetés végrehajtása során jogaik

csak a büntető határozatban foglaltak alapján kerülhetnek korlátozásra. Mindezek után a társadalom által gyakran feltett kérdésre kívánok választ adni, vagyis arra, hogy szükség van-e javítóintézetekre. Az erre való választ a szabadságvesztés végrehajtására vonatkozó szabályok párhuzamba állításával kívánom megadni. Végül az Aszódi Javítóintézet történetét és működését fogom részletesebben bemutatni.

Dolgozatommal gondolatokat kívánok ébresztetni, a záró részben pedig de lege ferenda javaslatokat fogalmazok meg.

nevelés

deviáns
NÖVENDEK

FIATALKORÚ BŰNÖZÉS
BŰNÖS ÁRTATLANOK

JAVÍTÓINTÉZET
depriváció
önsorsrontás
ELBOCSÁTÁS

erőszak
ASZÓD

II. A javítóintézeti nevelés végrehajtásának alanyai

2.1 A bűnelkövetők egy speciális csoportja: a fiatalkorú bűnelkövetők

Az első megválaszolendő kérdés, hogy miért kezeljük másképpen a fiatalkorú elkövetőket. Ahhoz ugyanis, hogy megértsük a javítóintézet jelentőségét és működését, meg kell ismernünk a bekerülő fiatalkorúak előéletét, speciális élethelyzetét. A fiatalkorúakkal szemben a jogalkotó az általánostól eltérő szabályokat alkotott büntető anyagi, eljárási és végrehajtási jogi tekintetben is. Az eltérő szabályozás hátterében az életkori sajátosságokból adódó erkölcsi, értékrendi és az értelem fejlettségi szintjében történő változások húzódnak meg.³ Ez az jelenti, hogy olyan életszakaszban kellene helytállniuk, amikor sem biológiai, sem szociális, sem érzelmi fejlődésük nem zárult le, amely ezáltal a befolyásolhatóságukat és formálhatóságukat is magában hordozza.

Erikson pszichoszociális fejlődésről alkotott elmélete a serdülőkorban lévőkre, vagyis a 12-20. életév közöttiekre is kiterjed, sőt külön pszichoszociális szakaszba emeli őket. Véleménye szerint ez az időszak a múlttal való szakításunk, emellett gondolkodásunk tárgya aköré szerveződik, hogy hogyan kapcsolódjunk be a felnőttek világába. Ez az élethelyzet egyben egy krízis is, hiszen az identitás keresése és a szerepkonfúzió egyfajta válságot okoz a fiatalkorúakban. Az identitás keresése egy olyan folyamat, mely során önmagunkat szeretnénk megtalálni, a mások által alkotott énfogalommal összhangban. A szerepkonfúzió pedig egy zavart jelent, amikor is az énkép sokféle összetevője egymással ellentétbe kerül, ezáltal gátolva az identitás megtalálását. A szerepkonfúzió másokkal való azonosuláshoz vezethet.⁴ A másokkal való azonosulás már magában hordozhatja a kriminalizálódás lehetőségét, hiszen ha egy fiatalkorú éppen bűnözőkkel kezd el azonosulni, az megteremti annak lehetőségét, hogy ő maga is hasonló cselekményeket kövessen el, így megtalálva egy hamis identitást.

Számos esetben azzal sincsenek tisztában, hogy magatartásuk mennyire veszélyes a társadalomra, így a fentiekre is figyelemmel szükséges büntetőjogi szempontból eltérően kezelni őket, és a büntető igazságszolgáltatáson keresztül megpróbálni a társadalomba való

³ T. 6958. számú törvényjavaslat, <http://www.parlament.hu/irom39/06958/06958.pdf> (megtekintve: 2016.12.12.) 261.

⁴ CARVER S., Charles, SCHEIER F., Michael: *Személyiségpszichológia*. Második, átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó Budapest 2006., 302.

beillesztésüket.

A morális fejlődés körében Lawrence Kohlberg elméletét emelném ki, aki hat szakaszra osztja morális fejlődésünket. Az első szakasz során csak a nem kívánt magatartás elkerülése jelenik meg, vagyis csak a büntetés hat ki az egyénre. A második szakaszban a jutalmazással befolyásolható a magatartás, a harmadik fejlődési szakaszban a környezet közvetlen normáit adaptáljuk, negyedik szakaszban pedig már a fegyelem is megjelenik. Az utolsó két szakasz az erkölcsi fejlődés azon szintjei, mikor az egyén önálló erkölcsi elveket alakít ki magának. A deviáns fiatalok megrekednek a fejlődési szintek első vagy második lépcsőfokán. Az első két szinten lévő egyének magatartásának befolyásolására tehát a büntetés vagy a jutalmazás jelenik meg egyedüli eszközként, ezért is nehéz olyan reintegrációs eszközöket találni, amik segítik a szintlépést.⁵

A jogalkotó a bűnelkövetők e csoportjának különleges élethelyzetére tekintettel, speciális szabályozás bevezetését látta célravezetőnek. A fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó szabályozás önálló szerkezeti részként való megjelenése az 1961. évi V. törvényhez köthető, amely elgondolást az új Büntető Törvénykönyv is megtartott. A kialakított szabályozás következménye, hogy elsősorban a speciális rendelkezések irányadóak, és amennyiben egy kérdésre vonatkozóan nem találunk ilyen szabályt, akkor a Büntető Törvénykönyv általános szabályait kell alkalmaznunk.⁶

⁵ FLIEGAUF Gergely: *Pszichológiai megfontolások a fiatalok zárt intézményi elhelyezésével kapcsolatban.* In: HATVANI Erzsébet, HAZAI Vera, VIRÁG Tünde: *Lépés-váltás. A fiatalok bűnelkövetők reintegrációs programja.* TAMOP 5.6.1.A.-11/3-2011-004.2013. Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetsége (FICE) Magyarországi Egyesülete, 26-27.

⁶ LIGETI Katalin: *A fiatalok büntető igazságszolgáltatási törvények koncepciója.* *Büntetőjogi Kodifikáció,* 2006/2., 21-38.

2.1.1 A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségének feltételrendszere: általános és speciális korhatár, belátási képesség

„(...) olyan büntethetőségi korhatár nem létezik, amely ellen ne lehetne érveket felsorakoztatni.”⁷

Vaskuti András

A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségre vonásának feltételrendszere két speciális elemet tartalmaz: korhatárt, illetve a belátási képességet a 12. és 14. életév közötti elkövetők esetében. A korhatár intervallumának meghatározása büntetőpolitikai kérdés, amelyre hatással van a gyermek- és fiatalkorúak bűnügyi fertőzöttsége mellett a többi országban alkalmazott gyakorlat is. Figyelembe kell venni továbbá, hogy adott társadalomban a gyermek mikortól éri el a felelősségre vonáshoz szükséges erkölcsi és pszichikai érettséget, amelyben segítséget nyújtanak más tudományágak (például gyermekpszichológia, pedagógia) kutatási eredményei. Ezekon túlmenően befolyásoló tényezők a gyermek érdeke, a társadalom védelme, a különböző nemzetközi egyezmények, az egyes ajánlások rendelkezései is.⁸

A fiatalkorúak igazságszolgáltatása kapcsán két modellt különíthetünk el, egyrészt a nevelési modellt, másrészt az igazságszolgáltatási modellt. A nevelési modellben az elkövető személyiségére koncentrálunk, a nevelését és rehabilitását célozzuk meg, míg az igazságszolgáltatási modellben a fő hangsúly az elkövetett, jogellenes cselekményre helyeződik át, célja pedig a társadalomba történő reintegráció. Az, hogy adott államban mely modell érvényesül, befolyásolja a büntethetőség korhatárát is, így például a nevelési modellt képviselő országokban a korhatárt általában magasabban határozzák meg.⁹

A Büntető Törvénykönyv 105.§-a határozza meg, hogy mely életkori határok között beszélhetünk fiatalkorúságról. A törvény értelmében fiatalkorúnak számít az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a 12. életévét betöltötte, de a 18. életévet még nem. Itt jegyezném meg, hogy büntetés-végrehajtási jogi szempontból a 18. életévét betöltött, de a 21.

⁷ LIGETI Miklós: *Életkor és belátási képesség – összefoglaló a Magyar Kriminológiai Társaság tudományos üléséről.* www.vaskuti.hu/mozaik/Eletkor%20és%20belatasi%20kepesseg.doc (letöltve: 2016. december 11.), 2.

⁸ ROSTA Andrea: *A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája.* L'Harmattan Kiadó Budapest 2014., 99-100.

⁹ IGAZ Barbara, KENESE Attila: *A gyermekbűnözők, avagy a büntethetőségi korhatár kérdései.* Jogi Fórum publikáció, 2014., 7.

életévét meg nem haladott személy is fiatakorúnak tekintendő.¹⁰ Aki a bűncselekmény elkövetésekor a 14. életévét nem töltötte be, azzal szemben bizonyos intézkedések alkalmazhatók, úgymint védelmébe vétel, családbafogadás, ideiglenes hatályú elhelyezés, átmeneti vagy valós nevelésbe vétel, nevelési felügyelet, utógondozás, utógondozói ellátás.¹¹

Jól látható, hogy a korábbi szabályozással¹² szakítva a jogalkotó a büntethetőségi korhatár leszállítása mellett döntött, és a korábbi alsó korhatárt a 14. életév helyett a 12. életévben határozta meg. Meg kell jegyeznünk, hogy a gyermekkor, mint a büntethetőséget kizáró vagy korlátozó ok értelmében nem büntethető, aki a bűncselekmény elkövetésekor a 14. életévét nem töltötte be. A törvény kivételként fogalmazza meg, hogy már a 12. életévét betöltött is büntethető, ha a büntetendő cselekmény elkövetésekor rendelkezett belátási képességgel, de akkor is csak meghatározott bűncselekmények esetén, amelyek a következők: emberölés, erős felindulásból elkövetett emberölés, testi sértés, terrorcselekmény, rablás és kifosztás. A fentiek alapján a 12. életév egy speciális alsó korhatárt jelent, hiszen nem minden esetben engedi a törvény az ilyen életkorú fiatal felelősségre vonását. Általános alsó korhatár továbbra is a 14. életévben van meghatározva, a felső korhatár tekintetében pedig speciális felső korhatárról nem, csak az általános, 18. életévhez köthetőről beszélhetünk. A büntetőjogi felelősséget nem érinti, amennyiben a 18. életévét be nem töltött személy házasságkötéssel nagykorúságot szerez.¹³

A Büntető Törvénykönyv miniszteri indokolása alapján az általános korhatár 14. életévben történő meghatározásának indoka a következő: „(...)a gyermekek nagyobb része ebben a korban fejezi be általános iskolai tanulmányait, és ér el olyan testi és szellemi fejlettségi szintet, amelyre tekintettel büntetőjogi felelősségre vonható. Napjainkban azonban a gyermekek biológiai fejlődése felgyorsult, a gyermekek korábban „érnek”, az információs forradalom következtében a kiskorúakat már tizennegyedik életévüket megelőző életszakaszukban eléri a társadalom olyan különféle hatásai, amelyektől a korábbi időkben még védve voltak. A tizenkettő-tizennégy év közötti gyerekek körében is egyre nagyobb mértékben elterjedt az erőszakos érdekérvényesítés (...)”¹⁴A korhatár leszállítása mögött tehát szociológiai indokok is meghúzódnak, ugyanis erőteljes akceleráció figyelhető meg, amely a biológiai, testi érés gyorsabbá válását jelenti. Ennek értelmében a mai társadalom gyermekei

¹⁰ LAJTÁR István, SZÜCS András: *Büntetés-végrehajtási jog*. Patrocinium, Budapest 2015., 249.

¹¹ 1997. évi XXXI. törvény 15.§ (4)

¹² Mind az 1961.évi V. törvény, mind az 1978.évi IV. törvény a 14. és 18. életév között határozta meg az életkori határokat. Ezt megelőzően az alsó korhatár a 12. életévben volt meghatározva.

¹³ POLT Péter (főszerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja*. Opten Kft., 2016., 333-335.

¹⁴ T. 6958. számú törvényjavaslat, <http://www.parlament.hu/irom39/06958/06958.pdf> (megtekintve: 2016.12.12.), 213.

sokkal hamarabb érnek meg, és közelítik meg a felnőttiséget. Az indokolás arra is kitér, hogy azon gyermek, aki belátási képességgel rendelkezik, és 12. életévét betöltvén elköveti a törvényben meghatározott bűncselekményeket, arra enged következtetni, hogy megfelelő fellépés és segítség nélkül nem lesz képes a társadalomba való visszailleszkedésre.

A korhatár leszállítását a közvélemény bizonyos értetlenkedéssel fogadta, hiszen nehezen képzelhető el a fiatalkorú bűnözés alakulásának részleteit nem ismerő társadalom számára, hogy egy 12. életévét betöltött gyermeket miért vonnak büntetőjogi felelősségre. A magyarországi speciális alsó korhatár nem kirívó nemzetközi viszonylatban, sőt a hazai viszonylatban sem. Kitekintve tehát a nemzetközi viszonylatokra megállapíthatjuk, hogy nem egyedülálló ezen alsó korhatár, hiszen Hollandiában is a 12. életévhez kötik a büntethetőséget, sőt Írországban már a 7 éves, Skóciában a 10 éves gyermek is felelősségre vonható.¹⁵ A speciális alsó korhatár bevezetését az is indokolta, hogy az elmúlt években mennyiségi és minőségi változás következett be a fiatalkorú bűnözést tekintve, amely a jogellenes cselekmények erőszakossá válásában, indokolatlan brutalitásában, számát tekintve növekedésben manifesztálódott. Megjelent az a tendencia is, amely szerint a családtagok 12 éven aluli gyermekeket használtak fel a bűncselekmények elkövetéséhez.¹⁶

Felvetődött az igény egy új bűnelkövetői csoport kialakítására a fiatal felnőttkorúak csoportját illetően. Az elgondolás lényege abban áll, hogy a 18-21, máshol 18-25 év közti személyek nem mutatnak lényeges eltérést kriminalitásukat tekintve a fiatalkorúakkal összehasonlítva. A leírtak oka egyrészt az életkori közelségükben keresendőek, másrészt céljaik, motivációik hasonlóságában, vagyis a bűnözésük jellegzetességeinek egyezésében. Lévay Miklós és Váradi Erika szerint az *enyhébb súlyú bűncselekmények*¹⁷ esetén, a visszaesők és bünszervezet tagjaként való elkövetés kivételével lenne kiterjeszhető a fiatal felnőttekre a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozás. De lege lata büntetés kiszabásakor enyhítő körülményként veszi figyelembe a bíróság, ha az elkövető fiatal felnőtt volt, vagy a 14. életévét néhány évvel haladta csak meg a bűncselekmény elkövetésekor.¹⁸

Az életkori határok változtatása strukturális változásokat eredményez. Abban az esetben, ha büntetőjogi értelemben a vétőképes kort csökkentjük, akkor azzal kitágítjuk a fiatalkorúak kategóriájába tartozók körét, amelynek egyik következménye a büntetés-

¹⁵ BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály: *Büntetőjog I. Általános rész.* HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest 2012., 224.

¹⁶ Btk. 13.§ (2): „Közvetett tettes az, aki a szándékos bűncselekmény törvényi tényállását e cselekményért gyermekkor, kóros elmeállapot, kényszer vagy fenyegetés miatt nem büntethető, illetve tévedésben levő személy felhasználásával valósítja meg.”

¹⁷ Öt évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmény

¹⁸ 56. BK vélemény a büntetés kiszabás során értékelhető tényezőkről, II./4.

végrehajtási intézetek, javítóintézetek zsúfoltságának növekedése. Ellenkező esetben, ha a vétőképes korhatárt felemeljük, akkor a gyermekvédelem rendszerét terheljük, tekintettel a gyermekkorú elkövetők számának növekedését.¹⁹

Alapvetően különbséget kell tennünk gyermekkorú személy, fiatalkorú és kiskorú között, hiszen jogi szempontból eltérő a megítélésük. A gyermekkorú személy nem vonható büntetőjogi felelősségre, fogalmilag nem követhet el bűncselekményt, de ez nem zárja ki, hogy intézkedéseket foganosítsanak gyermekkorúval szemben, így elkobzást vagy elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét. Ezzel szemben a fiatalkorú, mint a bűncselekmény elkövetője büntetőjogi felelősséggel tartozik a jogellenes cselekményéért. A kiskorú személyről a polgári jog jogágán belül beszélhetünk. Polgári jogi szempontból kiskorúnak számít minden természetes személy, aki a 18. életévét nem töltötte be. A büntetőjog keretében is megjelenik a kiskorú, de mint a bűncselekmény passzív alanya, sértettje. Felmerülhet a kérdés, hogy pontosan hogyan határolhatjuk el egymástól büntetőjogi szempontból a gyermekkort és a fiatalkort. A fiatalkor kezdő napja a speciális alsó korhatár, vagyis a 12. életév vagy az általános korhatár, vagyis a 14. életév betöltését követő nap. Mindezekből az következik, hogy a születésnapon a személy még gyermekkorúnak számít. A logikát követve a fiatalkor utolsó napja a 18. életév betöltésének napja, az azt követő napon azonban már felnőttkorúnak számít.²⁰

A büntetőjogi felelősségre vonás feltételrendszerének másik eleme a belátási képesség. Büntető Törvénykönyvünk nem határozza meg sem a beszámítási képesség, sem a belátási képesség fogalmát, azonban a kóros elmeállapotra vonatkozó rendelkezések²¹ a beszámítási képesség fogalmának negatív meghatározásának tekinthetők. A beszámítási képességhez a negatív meghatározás alapján két elemre van szükség: egyrészt, hogy az elkövető cselekményének következményeit felismerje, másrészt ennek a felismerésnek megfelelően cselekedjen, vagyis akaratilag képességgel rendelkezzen. A beszámíthatóság olyan testi, pszichikai állapot, amely által a személy felismerni képes cselekménye erkölcsi, társadalmi megítélését, és ennek tudatában cselekszik.²²

A Csemegi-kódex nem használta a fiatalkorú elnevezést, de a VII. fejezetben „A

¹⁹ ROSTA i.m. 100-106.

²⁰ POLT i.m. 334-335.

²¹ 2012. évi C. törvény 17.§

²² KENESE Attila: *A 12-14 életév közötti bűnelkövetőkkel kapcsolatos új rendelkezések gyakorlati alkalmazásának kérdései – belátási képesség.*

<http://www.mabie.hu/node/2361>

(megtekintve: 2016.12.12.) 3.

beszámítást kizáró vagy enyhítő okok” között említi, hogy „*A ki akkor, midőn a büntettet vagy vétséget elkövette, életkorának 12-ik évét már tulhaladta, de tizenhatodik évét még be nem töltötte, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem birt, azon cselekményekért büntetés alá nem vehető.*”²³ A Kódex e rendelkezése értelmében a 12. életévét be nem töltött személy nem volt bűnvád alá helyezhető, és a belátási képesség meglétét egészen 16 éves korig feltételként szabta meg. Ezen intervallum között a szankcionálásuk enyhébb szabályok alapján történt meg, amennyiben rendelkezett belátási képességgel, ellenkező esetben javítóintézeti nevelés volt kiszabható.

A belátási képesség több elemből tevődik össze: értelmi, erkölcsi és szellemi érettségből. A szellemi érettség alapján a fiatalkorú különbséget tud tenni jogos és jogtalan között. Az érettség a bűn, illetve a bűnösség megélésének élménye, a társadalmi normákkal való azonosulással egyetemben. Az érettség a személy normákhoz történő viszonyulási képességét jelenti, hogy azokat a mindennap életben alkalmazni tudja-e. Kenese Attila büntetőbíró szerint a belátási képesség lényege: „*(...)hogyan fiatal felismerje cselekménye jogellenes voltát (azaz éppúgy meg tudja ítélni egy meghatározott magatartás jogellenességét, mint egy felnőt). A belátási képesség meglétének feltétele a jogszerű/jogkövető és a jogellenes viselkedés közti döntés értéktudatossága, az erkölcsi követelmények biztos ismerete, biztos tudás a játék, a csíny, a bűncselekmény közti különbségtételre.*”²⁴ Aki belátási képességgel nem rendelkezik –feltételes felelősséget hoz létre ezzel a kitételrel a jogalkotó - és 12. életévét betöltötte, gyermekkorára tekintettel nem büntethető, de ettől az általa elkövetett cselekmény büntetendőnek számít.²⁵ A jogalkotó azon lépése, hogy csak meghatározott bűncselekmények esetén engedi a 12. életévét betöltött felelősségre vonását, azt a vélelmet keletkezteti, hogy aki még nem töltötte be a 14. életévét nem képes felmérni cselekményének súlyát, következményeit, társadalomra való veszélyességét, ezáltal a bűnösség, mint a bűncselekmény fogalmi eleme hiányzik. A belátási képesség bizonyítása a vádhatóságra hárul.²⁶

A büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes körlevelében kitér arra, hogy a belátási képesség vizsgálatára igazságügyi elmeorvos szakértői vizsgálat eredményének tükrében kerülhet sor. A szakértőt haladéktalanul ki kell rendelni, a megalapozott gyanú közlését követően. Belátási képesség vizsgálatához egyesített igazságügyi elmeorvos szakértői és pszichológus szakértői véleményre van szükség, amely vizsgálatba be kell vonni

²³ Csemegi-kódex 84.§

²⁴ KENESE i.m. 4-6.

²⁵ POLT i.m. 334.

²⁶ BELOVICS, GELLÉR, NAGY, TÓTH i.m. 223-225.

szakkonzulensként gyermekpszichiátert is. Amennyiben bebizonyosodik a 12. életévét betöltött, de 14. életévét be nem töltött fiatalkorú esetén, hogy beszámítási képessége kizárt, akkor a belátási képességet nem szükséges vizsgálni, viszont amennyiben a beszámítási képesség korlátozott, az a belátási képességet nem zárja ki. A belátási képességről való döntéshozatal a szakértői vélemény mellett a többi felmerült adat együttes értékelésével lehetséges.²⁷

A nemzetközi dokumentumokat tekintve a Pekingi Szabályok is megfogalmazták, hogy fiatalkorúak esetén speciális feltételt is figyelembe kell venni, mint az érzelmi, szellemi és értelmi érettséget.²⁸ Csemáné Váradi Erika és Lévay Miklós szerint az egyéniesítés, differenciáltabb elbírás megvalósulásához szükséges volt a feltételrendszer ezen elemének bevezetése.²⁹

²⁷ 5/2013. (VII. 31.) LÜ h. körlevele, 1-4. pont

²⁸ 40/33-as ENSZ Közgyűlési határozat, „Pekingi Szabályok”, Rule 4. ,1985.

<http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf> (megtekintve:2016.12.12.) 2.

²⁹ CSEMÁNÉ Váradi Erika, LÉVAY Miklós: A fiatalkorúak büntetőjogának kodifikációs kérdéseiről – történeti és jogösszehasonlító szempontból. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2002/1., 12-27.

2.1.2 Miért válnak bűnelkövetőkké?

„A társadalom érzékenyen reagál egy társadalom mentális, erkölcsi állapotára, mint a gyermek- és fiatalkorúak bűnözése. Míg a társadalom elképedve nézi a gyermek- és fiatalkorú elkövetők egy részének brutalitását, bestialitását, addig kevesen gondolnak bele abba, hogy minden a társadalmi környezeten, a felnőttek értékrendszerén múlik”³⁰

Domokos Andrea

Annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy miért válik egy fiatalkorú bűnelkövetővé, nem adható egzakt választ, hiszen számos olyan kockázati tényező befolyásolhatja a még ki nem forrt személyiségű egyént, ami elindíthatja a demoralizáció és kriminalizálódás útján. A kockázati tényezőket két nagy csoportba sorolhatjuk, makro- és mikrokörnyezeti rizikófaktorokra. A fiatalkorúakon is múlik, hogy ezek a tényezők miként befolyásolják a magatartásukat, a választás tehát rajtuk áll: beépülnek a társadalom vérkeringésébe, avagy a perifériájára kerülnek a deviáns magatartásuk következményeként.

A makrokörnyezet az a tág társadalmi, gazdasági közeg, amelyben a felnőtté válás kapujában állóknak helyt kellene állniuk. A társadalomba való integráció egy jól működő, gazdaságilag erős társadalomba sem akadálymentes, így egy fejletlenebb, kevesebb lehetőséget kínáló környezetben gyakran merül fel a bűnözés. A rendszerváltás által létrejött változásokhoz nem minden család tudott igazodni, a jövedelmi különbségek megnöttek, így olyan új jelenségek jelentek meg, mint a munkanélküliség, a szegénység, a gyermekszegénység. Ezek a megjelenő, új jelenségek azért is jelentenek rizikófaktort, mert a fiatalkorúak gyakran azonosítják a sikert a pénzzel, előtérbe helyezve a gyors érvényesülésüket, így egy gazdasági szempontból gyengébben teljesítő országrészben gyakran a bűnözésben látják céljaik elérésének zálogát.

³⁰ DOMOKOS Andrea: *Törvénszegő fiatalok*. In: *Örökség és büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére* (szerk.) BELOVICS –TAMÁSI –VARGA. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának könyvei. Tanulmányok 5. sorozatszerk. Szabó I., Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2011.,52.

A fiatalkorúak mikrokozonyezetében kockázati tényezőket jelent a család, az iskola, a média közvetítő hatása. A család kiemelkedő hatással bír a fiatalkorúak magatartására, hiszen a gyermekek életük első szakaszaiban a legtöbbet családi körben töltik. A családban töltött idő alatt érzelmi kötődés fűzi a gyermeket a családjához, amelyből tisztelet, a róluk való mintavétel is következik. A mintavétel körében átvételre kerülnek a szokások, a gondolkodásmód, az erkölcsi értékek, amelyeket a fiatalkorúak a saját személyiségükre transzformálnak. A leírtakból adódóan nem mindegy, hogy a fiatalkorú milyen neveltetést kap. Ideális esetben a gyermek jelleme épül, érzelmi biztonságban növekszik fel, ezáltal jogkövető állampolgárként tud bekapcsolódni a társadalomba. Természetesen nem törvényszerű, hogy a megfelelő családi háttér esetén nem válhat a fiatalkorú bűnelkövetővé, de mégis egy bűnözői életvitelt folytató, szenvedélybetegséggel küzdő szülők, vagy a családon belüli erőszak jelentősebb rizikót jelentenek.³¹

A legtöbb fiatalkorú elkövetőt mindkét szülő együtt nevelte a Legfőbb Ügyészség 2013-as, 2012-re vonatkozó statisztikai adatai alapján (62,29%), így a csonka családokban felnövekvő gyermekek nem lesznek nagyobb eséllyel bűnelkövetők, mint azon társaik, akiket a szülők közösen neveltek.³²

A gyermekek szocializációjában rendkívüli prioritással bír az iskola, hiszen a gyermekek, a fiatalok idejük jelentős részét töltik iskolapadok között. Az iskola jelenti továbbá az első siker- vagy kudarcélményt, amely meghatározza a későbbi hozzáállást a tanuláshoz, a normák követéséhez is. A család és az iskola összekapcsolódik egymással, hiszen nem csak az iskola ad visszajelzést a magatartásról vagy tanulmányi eredményről, de a családnak is meg kell erősítenie a gyermek megfelelő viselkedését, tanuláshoz való hozzáállását, ellenkező esetben pedig rosszallását kell kifejezésre juttatnia. Amennyiben az iskola kudarcélményekkel teli, a gyermek az iskolát mindinkább kerülni fogja. A javítóintézeti neveltek jelentős része is az utóbbi, kudarcélményekkel teli csoporthoz tartozik, ezért is jellemzi őket az aluliskolázottság. Hegedűs Judit kutatásai során a fiatalkorúaktól azt kérte, hogy hasonlattal jellemezzék az iskolát. Legtöbb esetben valamilyen negatív hasonlatot hoztak fel, mint például: az iskola, olyan mint a börtön, vagy mint egy halottasház.³³

³¹ CSEMÁNÉ Váradí Erika: *A gyermek- és fiatalkorú bűnözés* In: GÖNCZÖL Katalin, KEREZSI Klára, KORINEK László, LÉVAY Miklós (szerk.): *Kriminológia-Szakkriminológia*. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2013., 534-536.

³² Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalkorúak bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről. Kiadja: Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály 2013. év <http://www.mklu.hu/repository/mkudok9816.pdf> (megtekintve: 2016.12.14.) 5.

³³ HEGEDŰS Judit: *Az iskola olyan, mint egy halottasház – Javítóintézeti fiatalok iskola élményei* In: HATVANI Erzsébet, HAZAI Vera, VIRÁG Tünde: *Lépés-váltás. A fiatalkorú bűnelkövetők reintegrációs programja*. TAMOP 5.6.1.A.-11/3-2011-004.2013. Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetsége (FICE) Magyarországi Egyesülete 35-39.

A család és iskola után a szabadidő eltöltése és a barátok is a meghatározó tényezők közé sorolhatók. Ebben az időszakban kezdődik el a szülőkről való leválás, ezzel együtt pedig a kortársakhoz való húzódás. Így nem mindegy, hogy a fiatalkorú milyen baráti társaságba kerül, hiszen egy bűnözői bandába bekerült fiatal jó eséllyel válik bűnelkövetővé a figyelem kivívása érdekében. A kutatások is bizonyítják, hogy jellemzően csoportosan, kortársakkal, alkohol vagy drogok hatása alatt követnek el bűncselekményt a fiatalkorúak.³⁴

A szabadidő eltöltése körében a média közvetítő hatását emelném ki. Az erőszak immár a médiát is átható tényezővé vált, hiszen a filmek, a rajzfilmek, számítógépes játékok is közvetítik a fiatalok számára az erőszak minden formáját, ezáltal elfogadottá téve azt. Egy Európai Unió kutatás eredményei szerint a gyermekek 18 éves korukra 200.000 erőszakos cselekményt látnak, amelyből 40.000 emberölést jelent átlagos televízió nézési szokások mellett. Ezen adatok azért is elgondolkodtatóak, mert a gyermekkorú célközönségben befolyásolhatóságuk, formálhatóságuk révén rendkívüli személyiségszerkezeti károkat okozhatnak és kriminalizálódáshoz vezetnek.³⁵

A bemutatott kockázati tényezők mellett még két jelenségre szeretnék kitérni, a posztadoleszcenciára és a sajátos nevelési igényű fiatalok deviáns magatartására. Az akceleráció mellett a posztadoleszcencia is megfigyelhető jelenség, amely a társadalmi érés kitolódását jelenti. A fiatalok nagy része lassabban válik le szüleiről, hosszabb ideig szorul a családi segítségre, ezáltal később alakul ki egzisztenciális háttere, amely mögött általában a hosszabb idejű tanulmányok folytatása nevezhető meg indokként. A hosszabb tanulmányok azonban nem adnak biztosítékot az egzisztencia kiépítésének lehetőségére, hiszen számos esetben fordul elő, hogy az iskola elvégzését követően nem sikerül a fiatalnak munkába állnia, amely bizonytalanságot és kiszolgáltatottságot eredményez. Mindennek következménye, hogy növekedett a kábítószerfüggő, alkoholizmussal küzdő fiatal, amely adott esetben a demoralizálódás, a bűnözői útra való lépést is eredményezheti.³⁶

A sajátos nevelési igényű fiatalok is számos esetben válnak bűnelkövetőkké. A sajátos nevelési igény megállapításához egy szakértői bizottság áll fel, többek között pszichés fejlődési zavarral, értelmi fogyatékossgal rendelkező fiatalokról van szó.³⁷ A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján a jogerősen javítóintézeti nevelésre ítélték 22%-a, míg az előzetes letartóztatott fiatalkorú terheltek 10%-a volt sajátos nevelési igényű 2013-ban, amely

³⁴ CSEMÁNÉ i.m. 536.

³⁵ CSEMÁNÉ Váradi Erika: *Gondolatok a fiatalkori erőszak körül – rácsokon innen és túl* In: HATVANI Erzsébet, HAZAI Vera, VIRÁG Tünde: *Lépés-váltás. A fiatalkorú bűnelkövetők reintegrációs programja*. TAMOP 5.6.1.A.-11/3-2011-004.2013. Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetsége (FICE) Magyarországi Egyesülete, 9-24.

³⁶ ROSTA i.m. 104-105.

³⁷ 2011. évi CXCV. törvény 4.§ 25.

nem jelentős arány, de mégis érdemes figyelembe vennünk a sajátos nevelési igényű fiatalok deviáns magatartását.³⁸

2.1.3 Fiatalok bűnözés mennyiségi és minőségi változásai

„Nem tudunk olyan társadalomról, ahol ne találkoznánk különböző formákban többé-kevésbé kifejtett bűnözéssel. Nincs olyan nép, amelynek erkölcsé nap mint nap csorbát ne szenvedne. Kijelenthetjük tehát, hogy a bűn szükségyszerű (...)”³⁹

Émile Durkheim

Durkheim anómiaelmélete szerint a bűnözés a társadalomban tapasztalható normális jelenségek közé sorolható, így nem létezik olyan társadalom, ahol nem kellene a bűnözéssel számolni.⁴⁰ Amennyiben Durkheim elméletét elfogadjuk, elengedhetetlen, hogy folyamatosan vizsgáljuk a bűnözés számának alakulását, hiszen csak az aktuális bűnözés jellemzőinek megismerése esetén tudjuk a legminimálisabb szintre csökkenteni azt. A folyamatos vizsgálat igénye a fiatalok bűnözését tekintve még hatványozottabban érvényesül, hiszen a változások folyamatos elemzése által többek között feltárhatók az elkövetés mögött meghúzódó okok. Az okok ismerete pedig hatékony eszközök bevetését eredményezi, így csökkentve és megelőzve a fiatalok jövőbeni bűnözését.⁴¹

A rendszerváltás követően érzékelhetővé vált a regisztrált bűncselekmények számának növekedése, mellesleg az elkövetett bűncselekmények szerkezetének átalakulása, amely az

³⁸ A javítóintézeti nevelésről. Statisztikai Tükör, Központi Statisztikai Hivatal 2014/99. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/javitointezet.pdf> (megtekintve: 2016.12.16.) 4.

³⁹ DURKHEIM, Émile: *Az öngyilkosság: Szociológiai tanulmány*. Osiris Kiadó, Budapest 2000., 398.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről. Kiadja: Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály 2013. év <http://www.mklu.hu/repository/mkudok9816.pdf> (megtekintve: 2016.12.14.)

erőszakosabbá válásban nyilvánult meg. Az erőszakos, gyakran indokolatlanul durva, kegyetlen elkövetés a fiatalok bűnelkövetőire is jellemző tendencia lett az elmúlt évek tapasztalatai alapján, amely leginkább a kortársagresszióban ölt testet. A 18. életév alatti elkövetők a rablások harmadát kortársaik, például osztálytársaik sérelmére követik el. Az anyagi haszonszerzés mellett nem ritkák az unalomból vagy az erőszakos filmek, számítógépes játékok hatására elkövetett erőszakos bűncselekmények sem.⁴² Érdeemes továbbá megemlíteni a fiatalokra is jellemző öncélú erőszak jelenlétét. Ebben az esetben az elkövető minden motiváció nélkül követi a bűncselekményt, például a kortársak tiszteletének kivívásáért, de a vandalizmus kapcsán is erről a jelenségről beszélhetünk. Az öncélú erőszak megvalósítója gyakran nem tanulta meg, hogy mások tulajdonát és személyét tiszteletben kell tartani.⁴³ A 2012-es évben összesen 472 236 bűncselekményt regisztráltak a hatóságok, melyből 23 925 alkalommal követtek el valamilyen erőszakos bűncselekményt, amely az összes bűncselekmény 5%-át teszi ki.⁴⁴

Az összes regisztrált bűnelkövető (100 239 fő) 10,03%-a (10 056 fő) volt fiatalok 2012-ben, akik közül a 17 évesek tették ki a jelentősebb részt (31,21%), nemek szerint vizsgálva pedig a legtöbbször fiú (82,41%) volt. Legmagasabb arányban Borsod-Abaúj Zemplén megyében (12,87%) követtek el fiatalok jogellenes cselekményt, de említésre méltó arányokat találunk Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (9,64%) és a fővárosban (8,34%) is. A legkevesebb fiatalok bűnelkövetőt Zala megyében regisztrálták, összesen 286 fiatalok személyében.

A legtöbb fiatalok elleni bűncselekményt⁴⁵ követett el, azonban az előző évekhez képest csökkenő tendenciát mutat (míg 2008-ban 60,68%, addig 2012-re 51,12%-ra esett vissza). A vagyon elleni bűncselekmény mellett nagyobb arányt képeznek továbbá a közrend elleni bűncselekmények⁴⁶ (30,65%), amelyek az utóbbi évekhez képest növekedésnek indultak, tekintettel arra, hogy ez az arány 2008-ban csak 23,67% volt.

Az elkövetői alakzatokat tekintve a csoportos elkövetés jellemző, legtöbbször alkohol vagy kábítószer hatása alatt követnek el bűncselekményeket a fiatalok. A sértetti oldalt vizsgálva a statisztikai adatok azt mutatják, hogy a legtöbb esetben idegenek sérelmére

⁴² LAJTÁR István: Az erőszakos bűnelkövetés, mint a kiskorúak bűnözésének egyik kedvezőtlen tendenciája. *Ügyészek Lapja* 2009/3-4.,5-12.

⁴³ DOMOKOS Andrea: *Az erőszakos bűnözés: Új jelenségek a magyarországi erőszakos bűnözés területén.* Hinnova Magyarország Kft., Budapest 2000., 71-72.

⁴⁴ Bűnözés és igazságszolgáltatás 2007–2015. Közzéteszi: Legfőbb Ügyészség. Budapest 2016. <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok4524.pdf> (megtekintve: 2016.12.16.)

⁴⁵ Lopás (Btk. 370.§) , betöréses lopás, rablás (Btk. 365.§)

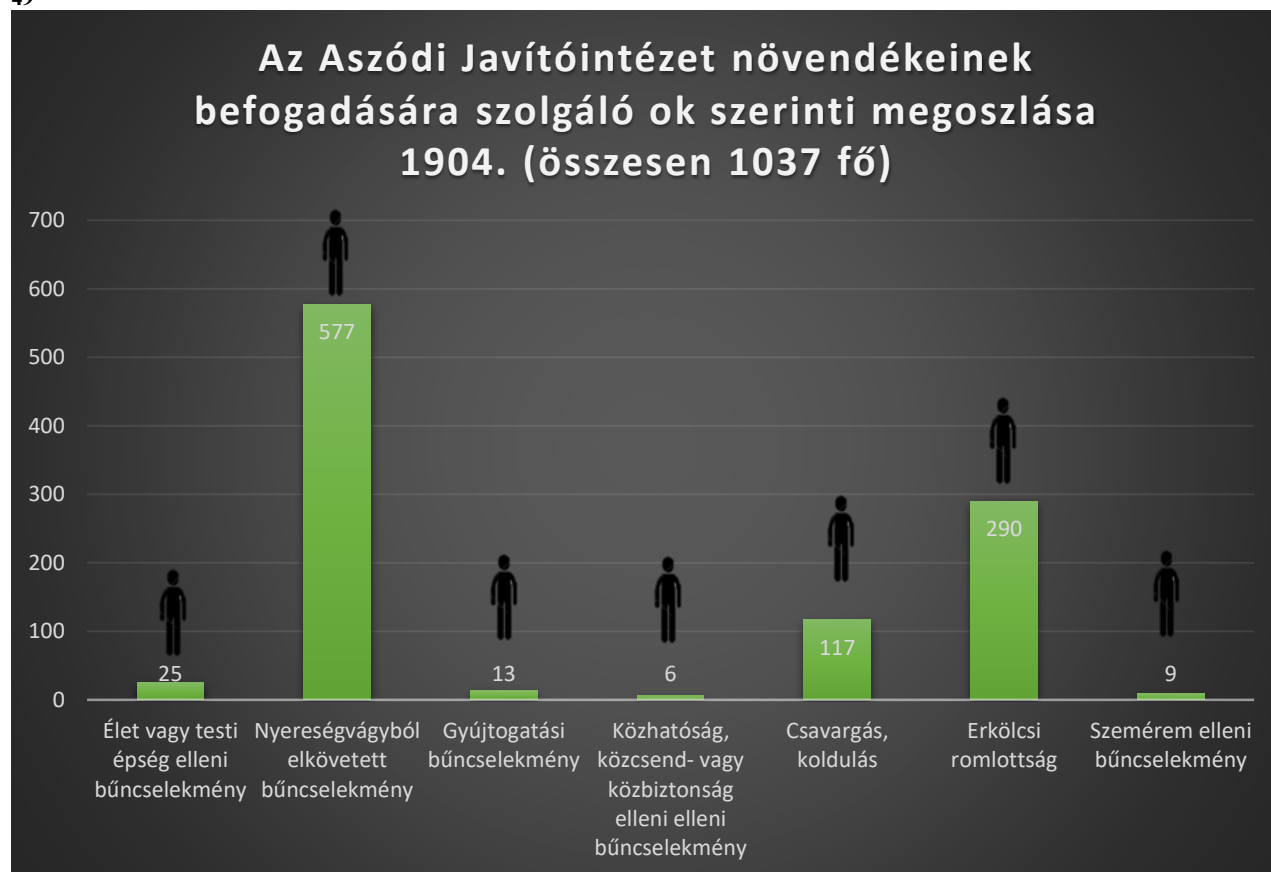
⁴⁶ pl.: garázdaság (Btk. 339.§), közveszélyokozás (Btk. 322.§)

követik el a jogellenes cselekményt.⁴⁷

Hatvani Erzsébet a vele készített szakmai interjú során elmondta, hogy akárcsak a fiúknál, a lányok által elkövetett bűncselekménytípusuk közül is a legnagyobb részt a vagyon elleni bűncselekmények teszik ki, amelyek gyakran erőszakos, csoportosan elkövetett, kortárs vagy idősök sérelmére elkövetett jogellenes cselekményeket jelentenek. A vagyon elleni bűncselekmények mellett megjelennek még a garázdaság, a közveszély okozása, a kényszerítés, a közfeladatot ellátó személy sérelmére elkövetett bűncselekmények. Az előzetes letartóztatásban lévők között előforduló bűncselekmények még az emberölés vagy az emberölés kísérlete is.⁴⁸

Az, hogy a fiatalok által elkövetett bűncselekmények legnagyobb részét a vagyon elleni bűncselekmények teszik ki nem egy újszerű jelenség, hiszen az Aszódi Javítóintézet növendékei által elkövetett bűncselekmények legnagyobb százalékát is e bűncselekménytípus jelentette a 1904-es adatok alapján, amelyet jól szemléltet az alábbi táblázat is a javítóintézeti nevelés hatálya alatt álló fiatalok bekerülésének okairól.

49

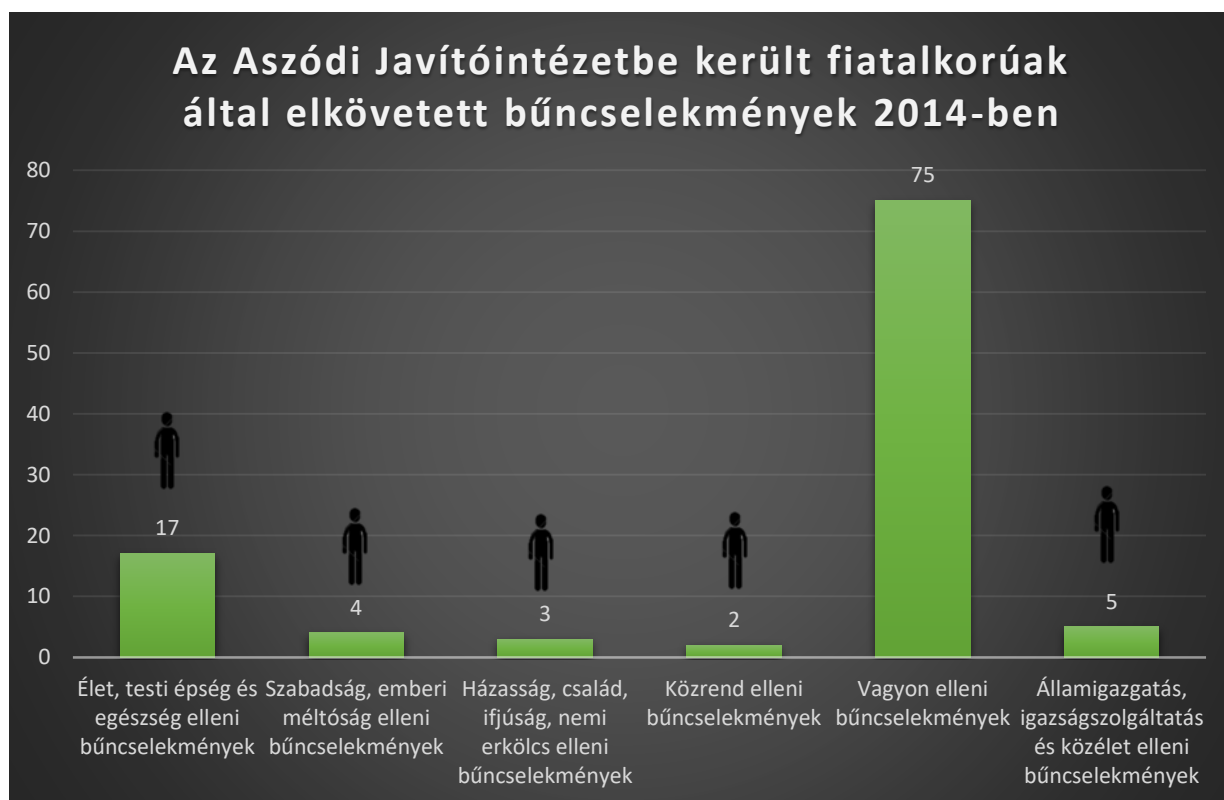
⁴⁷ Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről. Kiadja: Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály 2013. év <http://www.mklu.hu/repository/mkudok9816.pdf> (megtekintve: 2016.12.14.)

⁴⁸ 2016. február 23-án a Rákospalotai Javítóintézetben tett látogatás alapján

⁴⁹ KUN Béla, LÁDAY István: A fiatalok kriminalitása ellen való küzdelem Magyarországon. M.Kir. Igazságügyminisztérium, Budapest 1905., 191.

1904-ben az Aszódi Javítóintézetben összesen 1037 fiatalos tartózkodott, amelyből 577-en követtek el nyereségvágyból elkövetett bűncselekményt, amely az összes bent tartózkodó fiatalos 56%-a, vagyis kicsivel több, mint a fele. A bekerülés másodsorban az erkölcsi romlottság okán valósult meg, amely az összes nevelt 28%-át jelentette. Itt kell megemlítenünk, hogy kezdetben nem csak jogerős bírósági ítélet alapján lehetett javítóintézetbe kerülni, gyakran maguk a szülők írták be gyermekeiket, hogy az intézetben neveljék őket tisztas életre. Továbbá kiemelendő még az összesen 6 növendék által elkövetett (0,6%) közhatóság, közcsend- vagy közbiztonság elleni bűncselekmények alacsony százalékos aránya, hiszen a mai fiatalos bűnözés a vagyon elleni bűncselekmények után a közrend elleni bűncselekmények köré összpontosul, így valóban növekedő tendenciáról beszélhetünk e körben.

Az elkövetkezőkben 110 évvel későbbi, 2014-es adatokat mutatok be szintén az Aszódi Javítóintézetre vonatkozóan, a bekerülő fiatalosok által elkövetett bűncselekménytípusokat bemutatva:

Az Aszódi Javítóintézetben 2014-ben 119 növendék tartózkodott, 106-an a tárgyévben kerültek a bíróság jogerős döntése alapján az intézetbe. A fenti táblázat is bemutatja, hogy a 106 fő közül 17-en (16%) élet, testi épség és egészség elleni bűncselekményt, 4-en (3,8%) szabadság, emberi méltóság elleni bűncselekményt, 3-an (2,8%) nemi erkölcs elleni bűncselekményt, 5-en (4,7%) államigazgatás, igazságszolgáltatás és közélet tisztasága elleni bűncselekményt, 2-en (1,9%) közrend elleni bűncselekményt, és legtöbben, 75-en (70%) vagyon elleni bűncselekményt követtek el.⁵⁰

A két táblázat adatait összevetve is megállapítható, hogy a bekerülő fiatalok legnagyobb százaléka vagyon elleni bűncselekményt követett el, amely az országos statisztikáknak is megfelelő arányt képez.

2.2 Fiatalok terhelt a büntető eljárásban, különös tekintettel a büntetés kiszabására

„Don't walk in front of me; I may not follow.

Don't walk behind me; I may not lead.

Walk beside me and be my friend.”⁵¹

Albert Camus

A fiatalok életkori sajátosságai indokolták, hogy a büntetőeljárásra vonatkozó általános szabályok mellett speciális rendelkezéseket vezetett be a jogalkotó. A büntetőeljárásról szóló törvény a hatóságok feladatául jelöli ki, hogy a büntetőeljárást úgy kell lefolytatni, hogy a fiatalok terhelt törvények iránti tiszteletét elősegítse. Fiatalok büntetőügyében a gyermek- és fiatalok által elkövetett bűncselekményekkel összefüggő szakfeladatokat ellátó ügyész, vagyis a fiatalok ügyésze jár el. A fiatalok ügyésze feladatai kiterjednek a vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényességi felügyeletével, a

⁵⁰ Adatok lekérve Emberi Erőforrások Minisztériuma Gyermekvédelmi és Gyámügyi Főosztályától, 2017.01.03.

⁵¹ Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice, Foreword <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168045f5a9> (megtekintve: 2016.12.17.)

vádemeléssel kapcsolatos feladatokra, valamint a büntetőbíróági eljárásban is közreműködik.⁵² Kiemelendő, hogy csak közvádra van helye büntetőeljárásnak, magánvádas bűncselekmény esetén is a fiatalkorúak ügyésze jár el. Az, hogy a vád képviselőjét kizárólag a fiatalkorúak ügyésze láthatja el, annak következménye, hogy a sértett nem rendelkezik a szükséges speciális szaktudással, így pótmagánvádnak sincs helye fiatalkorúak esetében. A büntetőeljárás során a fiatalkorúak ügyésze végindítványát kellő körültekintéssel teszi, mérlegelnie kell ugyanis, hogy a fiatalkorú jövőbeni fejlődését mely intézkedés vagy büntetés alkalmazása elégítené ki.⁵³

Az eljáró bíróság összetételére is speciális rendelkezéseket találunk, ugyanis első fokon a tanács elnöke, másod- és harmadfokon a tanács egyik tagja az Országos Bíróági Hivatal elnöke által kijelölt bíró. Ezen túlmenően az első fokon eljáró bíróság egyik ülnöke pedagógus. Ávédik Félix, a Budapesti Királyi Törvényszék bírása szerint a speciális szakértelem alapján a bírónak meg kell ismernie a fiatalkorú lelkének érzékenységét, készségeit, javulásra irányuló szándékát, ellenszegülésének mértékét. Mindezekből következik, hogy külön rátermettség szükséges, amely a bírót alkalmassá teszi, hogy egyszerre ötvözze a lélekbúvári, pedagógusi és bírói mentalitást.⁵⁴

E körben megjegyezném, hogy az 1913. évi VII. törvény rendelkezett a fiatalkorúak önálló bíróságának létrehozásáról, amely azt jelentette, hogy speciális szakértelemmel rendelkező bírók kizárólag fiatalkorúak büntetőügyében végeztek jogalkalmazói tevékenységet. Az elkövetkező hosszú években a szabályozás akként változott, hogy 2011-re, a 2010. évi CLXXXIII. törvény hatályba lépésének köszönhetően a fiatalkorúak bíróságának kizárólagos illetékessége megszűnt az eljárások felgyorsítása miatt. A jelenlegi szabályozás szerint valamennyi helyi és megyei bíróság eljárhat fiatalkorúak büntetőügyében. A jogalkalmazók széles köre szerint, köztük Vaskuti András álláspontja szerint is, viszont a fiatalkorúak ügyében eljáró bíróságokra vonatkozó hatályos jogszabály nem tesz eleget a specializációval szembeni elvárásoknak, és több nemzetközi dokumentum, mint például a Pekingi Szabályok elvárásainak sem.⁵⁵

Fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban kötelező a védő részvétele, de a törvényes képviselőt is a védőhöz hasonló jogállás illet meg. A bizonyítási eszközök is speciálisak, így

⁵² Gyermekek- és fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményekkel összefüggő ügyészi szakfeladatok ellátásáról szóló 21/2013. (X.31.) LÜ utasítás 2.§ (1)

⁵³ Gyermekek- és fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményekkel összefüggő ügyészi szakfeladatok ellátásáról szóló 21/2013. (X.31.) LÜ utasítás 18.§ (2)

⁵⁴ ÁVÉDIK Félix: *A fiatalkorúak nevelése és az igazságügyi hatóságok*. A Fiatalkorúak Budapesti Felügyelő Hatóságának Kiadványai, Budapest 1943.,6.

⁵⁵ VASKUTI András: *A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában*. Doktori értekezés. Budapest, 2016., 157-210.

például a fiatalkorú terhelt életkorát közokirattal kell bizonyítani, minden eljárásban nélkülözhetetlen a környezettanulmány beszerzése, amelyet a hivatásos pártfogó készít el, de e körben kell megemlíteni, hogy poligráf sem alkalmazható a fiatalkorúval szemben. A tárgyalás kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy a nyilvánosság kizárására a fiatalkorú érdekében is sor kerülhet, illetve a bíróság rendelkezése alapján a tárgyalás egyes részét a fiatalkorú távollétében is megtarthatják, melynek indoka a fiatalkorú káros személyiségfejlődésének elkerülése. Az 1998. évi XIX. törvény emellett szélesebb körben engedi meg a vádemelés elhalasztását, lehetővé teszi a közvetítői eljárásban való részvételt⁵⁶, de a tárgyalásról való lemondás nem alkalmazható esetükben.⁵⁷

A büntető eljárás során olyan bánásmódban kell részesíteni a fiatalkorút, amely fejleszti a személyiség méltósága és értéke iránti érzékét, és mások emberi jogainak és alapvető szabadságainak tiszteletben tartására neveli. A büntető eljárásban terheltként résztvevő fiatalkorú számára különösen fontos, hogy az eljárási garanciák érvényesüljenek. Az ENSZ Gyermek jogairól szóló Egyezménye is kimondja, hogy fiatalkorú terhelttel szemben érvényesíteni kell legalább az ártatlanság vélelmét, az önvádra kötelezés tilalmát, a jogorvoslathoz való jogot, a megfelelő tájékoztatást - például az ellene felhozott vádakkal kapcsolatosan-, emellett joga van védőhöz, ügyét soron kívül kell elbírálni.⁵⁸ Az említett, igazságszolgáltatással szemben támasztott minimumkövetelmények az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által a gyermekbarát igazságszolgáltatásról kiadott iránymutatásában is megjelennek, amely iránymutatás szintén a gyermek mindenek feletti érdekét, méltóságát és a jogállamiság széleskörű érvényesülését mondja ki.⁵⁹ Az iránymutatás előszavában található, Albert Camustól vett, lefordított idézet jól kifejezi a gyermekbarát igazságszolgáltatás lényegét: az igazságszolgáltatás ne a gyermekek előtt vagy mögött haladjon, hanem figyelembe véve a jogaikat és az életkori sajátosságaikból adódó igényeiket, egymás mellett, párhuzamosan haladjanak. Kizárólag így lehet eredményes az együttműködés, és így válhat az igazságszolgáltatás a gyermekek barátjává.

⁵⁶ 1998. évi XIX. 459.§

⁵⁷ FARKAS Ákos, RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest 2004.,342-347.

⁵⁸ 1991. évi XLIV. törvény 40. cikk

⁵⁹ Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice. III. Fundamental principles

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168045f5a9> (megtekintve: 2016.12.17.)

2.2.1. A büntetés kiszabásának célja, elvei és gyakorlata fiatalkorú terhelt esetén

Az ENSZ Gyermek jogairól szóló Egyezménye alapján a bíróságoknak a szankcionálás során is figyelembe kell venniük a gyermek mindenek felett álló érdekét. Továbbá előírja, hogy a kiszabott büntetés nem lehet kegyetlen, embertelen sem megalázó a fiatalkorú számára, így kizárja az életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazásának lehetőségét is.⁶⁰ Megállapíthatjuk tehát, hogy speciális szabályozás érvényesül a szankcionálás során is. Alapvetően büntetés kiszabására csak akkor kerülhet sor, ha intézkedés nem vezet célra, azonban intézkedést kell minden esetben alkalmazni, ha a bűncselekmény elkövetésekor a fiatalkorú 14. életévét nem töltötte be. Büntetés alkalmazására például sorozatos elkövetés, többszörös halmazat, az elkövetési mód jellege, több minősítő körülmény megvalósulása, társas bűnelkövetés adhat okot.⁶¹

Fiatalkorú bűnelkövető esetében a szankció célja, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, ezáltal a társadalom hasznos tagjává váljon. További cél, hogy a társadalom védelmét szem előtt tartva megelőzzük, hogy az elkövető vagy más újabb bűncselekményt kövessen el.

A büntetés kiszabása kapcsán a bíróságoknak figyelembe kell venniük az Európa Tanács R (2003.) 20. számú ajánlását is. Az ajánlás szerint a fiatalkorú bűnelkövetők vonatkozásában az igazságszolgáltatásnak elsődlegesen az alábbi célokra kell figyelemmel lennie: meg kell előzni a bűnelkövetést és az ismételt bűnelkövetést, reszocializálni és reintegrálni kell az elkövetőket, meg kell jeleníteni az áldozatok szükségleteit és érdekeit.⁶²

A törvény meghatározza a büntetések alkalmazhatóságának sorrendjét, ennek értelmében elsődlegesen szabadságelvonással nem járó intézkedést vagy büntetést kell kiszabni, amennyiben ezzel nem érhetőek el a kívánt célok, akkor szabadságelvonással járó intézkedés, ultima ratioként pedig szabadságelvonással járó büntetést kiszabására van lehetőség.⁶³ A Pekingi Szabályok is kihangsúlyozzák, hogy személyi szabadság korlátozására csak végső eszközként kerülhet sor, akkor is a lehető legrövidebb időtartammal. Olyan esetekben alkalmazható a szabadságelvonásával járó szankció, amikor a fiatalkorú terhelt valamilyen súlyos, személy elleni, erőszakos bűncselekményt követett el, vagy ha a fiatalkorú

⁶⁰ 1991. évi XLIV. törvény 3. cikk (1), 37. cikk a pont

⁶¹ POLT i.m. 338.

⁶² Európa Tanács R (2003.) 20. számú ajánlása II.1.

[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/PCCP%20documents%202013/Rec\(2003\)20_E.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/PCCP%20documents%202013/Rec(2003)20_E.pdf)

(megtekintve: 2016.12.27.)

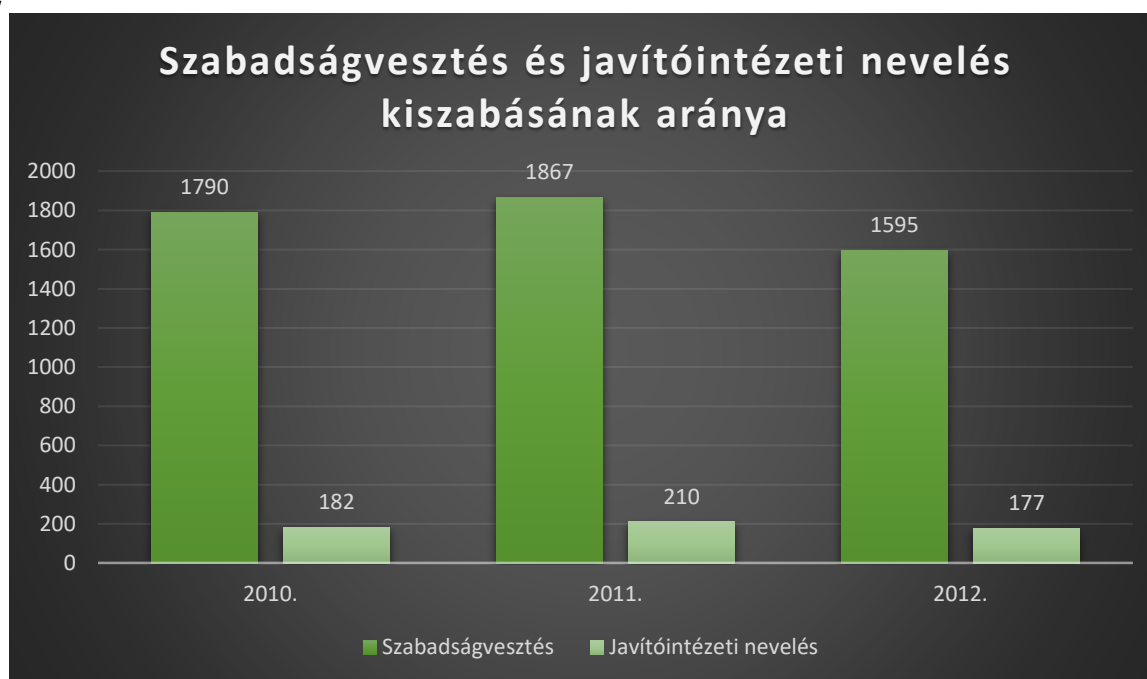
⁶³ BELOVICS, GELLÉR, NAGY, TÓTH i.m. 540-541.

visszaeső, de ilyen esetekben is vizsgálendő, hogy van-e más eszköz a szankcionálásra.⁶⁴ A Legfelsőbb Bíróság a 4/2007. BK véleményében fogalmazta meg, hogy a személyi szabadság elvonásával járó intézkedés vagy büntetés szükségességét a nevelési célok vizsgálata alapján lehet eldönteni.

A megfelelő szankció kiválasztásánál figyelembe kell venni a bűncselekmény tárgyi súlyát, a bűnösség fokát, a társadalomra veszélyességet, és az enyhítő-súlyosító körülményeket.⁶⁵ Fiatalkorú terhelt esetén továbbá a bíróságnak figyelembe kell vennie az elkövetés alatt és után tanúsított magatartását, személyi és családi körülményeit is.⁶⁶

Az elkövetkezőkben a szabadságvesztés büntetés és a javítóintézeti nevelés intézkedés kiszabásának arányát vizsgálom 2010 és 2012 között.

67

A diagram alapján is szembetűnő, hogy a szabadságvesztés és a javítóintézeti nevelés aránya között jelentős a különbség. A vizsgált évek mindegyikénél megállapíthatjuk, hogy közel

⁶⁴ 40/33-as ENSZ Közgyűlési határozat, „Pekingi Szabályok”, Rule 17., 1985.
<http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf>
(megtekintve:2016.12.12.) 9-11.

⁶⁵ 2012. évi C. törvény 79.§, 80.§ (1)

⁶⁶ POLT i.m. 338.

⁶⁷ Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről. Kiadja: Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály 2013. év <http://www.mklu.hu/repository/mkudok9816.pdf>
(megtekintve: 2016.12.14.) 37-38.

tízszer annyi alkalommal szabtak ki szabadságvesztést, mint javítóintézeti nevelést a bíróságok. A bemutatott adatok arra engednek következtetni, hogy a jogalkalmazási gyakorlat nem feltétlenül felel meg a törvényi elvárásoknak. A másik oldalról tekintve, viszont meg kell jegyeznünk azt is, hogy nehéz egyértelműen állást foglalni az arányokkal kapcsolatban, mert mindig adott ügy dönti el, hogy melyik az ideális szankció. Mindenesetre a fenti arányok mindenképpen gondolkodásra készítő adatok, hiszen például Csemáné Váradi Erika és Lévay Miklós azt javasolja, hogy a 16. életévét be nem töltött fiatalok elkövetőivel szemben csak súlyos és szándékos bűncselekmény⁶⁸, vagy visszaesés esetén legyen kiszabható végrehajtandó szabadságvesztés, vagyis leszűkítik a szabadságvesztés kiszabásának lehetőségét.⁶⁹

A fiatalok gyanúsítottak szemben folytatott nyomozások 45,38%-a vádemeléssel fejeződött be, amely számszerűsítve 5899 vádemelést jelent 2012-ben.

A vizsgált évek közül 2012-ben 5279 fiatalokút ítélték el jogerősen, 1033-mal kevesebb ítélet született, mint a 2011-es évben. Szabadságvesztést 1595 alkalommal szabott ki a bíróság, melyből 1259 esetben a büntetés végrehajtását felfüggesztették. Ez tehát azt jelenti, hogy a büntetések 30 %-a volt szabadságvesztés, melynek 23 %-át teszik ki a felfüggesztett szabadságvesztések. Abban az esetben, ha a felfüggesztett szabadságvesztések számát nem vesszük figyelembe, a bíróság 2012-ben 336 alkalommal szabott ki végrehajtandó szabadságvesztést. A javítóintézeti nevelés arányához képest így is közel kétszeres a különbség a szabadságvesztés javára.

Az intézkedések a szankciók több mint felét képezték, összesen a bíróság 3015 alkalommal látta szükségesnek valamely intézkedés alkalmazását, legtöbbször próbára bocsátás intézkedésére került sor.⁷⁰ Véleményem szerint az, hogy a szankciók több, mint felét az intézkedések tették ki megfelel a jogalkotó szándékának, fenntartás leginkább a szabadságvesztés és a javítóintézeti nevelés arányaival kapcsolatban fogalmazható meg.

A szabadságvesztés időtartamát tekintve az elmúlt években általában 1-2 évig terjedő szabadságvesztést szabott ki a bíróság a fiatalok terheltekkel szemben. 2016 első félévében 87 alkalommal 1-2 évig terjedő szabadságvesztést, ezt követően legtöbbször, pontosan 45 alkalommal 2-3 évig terjedő szabadságvesztést találtak a büntetés céljának megfelelő szankciónak, 10 év feletti időtartamú szabadságvesztést mindössze 3 esetben szabott ki a

⁶⁸ A javaslat szerint legalább öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő

⁶⁹ CSEMÁNÉ, LÉVAY i.m. 26-27.

⁷⁰ Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről. Kiadja: Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály 2013. év <http://www.mklu.hu/repository/mkudok9816.pdf> (megtekintve: 2016.12.14.) 6.

bíróság.⁷¹ Álláspontom szerint 1-2 év nem elégedő a büntetés-végrehajtási intézetben a fiatalok számára az eredményes reintegrációhoz, hiszen a büntetés-végrehajtási intézetek túltelítettsége miatt sincs kapacitás ennyi idő alatt a nevelési céloknak eleget tenni.

⁷¹ Börtönstatisztikai Szemle, 2016/2., 10.

elbocsátás RÁKOSPALOTA
VÉGREHAJTÁS erőszak
IRÁNYMUTATÁS

REINTEGRÁCIÓ
Nagykanizsa
demoralizáció
NEVELÉS

esély
ITTÉLET

III. A javítóintézeti nevelés végrehajtása a Bv. Kódex és az 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet szabályozása alapján

„Szüleim négyévesen eldobtak. Ami emlékeztet rájuk, a verés és a veszekedés. Most is börtönben vannak. Testvéreim közül – kilencen vannak –, a húgommal tartom a kapcsolatot. Ő is állami nevelt. Őt is csak két év óta ismerem. Itt az intézetben lettem szakmunkás, itt kaptam emberi szót, szeretetet.”⁷²

O. Sándor, Aszódi Javítóintézet

3.1 A javítóintézeti nevelés célja és általános szabályai

A javítóintézeti nevelés szabadságelvonással járó intézkedés, amelyet csak fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben szabhat ki szankcióként a bíróság. Javítóintézetbe a bíróság jogerős, bűnösséget megállapító ítélete alapján, vagy a büntetőeljárás során, az előzetes letartóztatás végrehajtása gyanánt lehet kerülni. A legfőbb hangsúly a nevelésre helyeződik, hiszen a Büntető Törvénykönyv⁷³ is megfogalmazza, hogy az eredményes nevelés érdekében rendelhető el javítóintézeti nevelés. A nevelés körében célként⁷⁴ a fiatalkorú bűnelkövető társadalmi beilleszkedésének elősegítése említhető meg, ennek érdekében pedig enyhíteni kell a beilleszkedési zavarokat, rendezni kell a pszichés állapotot, biztosítani kell számára, hogy iskolázottságát, szakmai képzettségét fejleszthesse, de az egészséges életmódra felkészítés és a hiányos erkölcsi normák megismertetése, elfogadtatása is rendkívül fontos elemei a nevelésnek. Számos javítóintézetbe kerülő fiatalkorú tudatmódosító szerek, alkohol hatása alatt követi el a bűncselekményt. A javítóintézetben ezért kábítószer-függőség gyógyító kezelésem való részvételre is lehetőség adódik, akár az intézeten kívül is a pártfogó felügyelő együttműködésével.⁷⁵

⁷² A javítóintézeti nevelésről. Statisztikai Tükör, Központi Statisztikai Hivatal 2014/99. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/javitointezet.pdf> (megtekintve: 2016.12.16.) 4.

⁷³ Büntető Törvénykönyv 120.§ (1)

⁷⁴ 2013. évi CCXL. törvény 344.§

⁷⁵ 2013. évi CCXL. törvény 367.§ (4)

A nevelés eredményeként azt várjuk, hogy a fiatalok az eltöltött időnek köszönhetően helyes irányba fejlődnek, és a társadalom hasznos tagjává képesek válni. A javítóintézeti nevelés legrövidebb időtartama 1 év, leghosszabb időtartama 4 év, amely időtartam meghatározása a gyakorlati szempontok alapján került kialakításra. Meg kell jegyeznünk, hogy nem rendelhető el, ha az ítélet meghozatalakor a fiatalok betöltötték a 20. életévüket.

A nevelés tehát egy igen összetett és speciális szakértelmet igénylő tevékenység, amelyhez megfelelő szakemberek szükségesek. Álláspontom szerint ezek a feltételek csak javítóintézeti körülmények között teremthetők meg hatékonyan.

A javítóintézeti nevelést javítóintézetben, mint gyermekvédelmi intézményben hajtják végre, amely a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter felügyelete és közvetlen irányítása alatt áll. A végrehajtás során elengedhetetlen, hogy biztosítva legyen és tiszteletben tartás az emberi méltóságot. A büntetés-végrehajtás azonban szükségképpen jogkorlátozással jár, ezzel kapcsolatban a törvény kimondja, hogy a korlátozások kivételével a jogokat megkülönböztetés nélkül kell biztosítani és védeni.

Tekintettel arra, hogy polgári jogi értelemben ezek a fiatalok kiskorúak számítanak, törvényes képviselőjük gondozási és nevelési joggal rendelkezik, amely a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt szünetel, és e jogokat a javítóintézet igazgatója gyakorolja. Ettől eltekintve a törvényes képviselőt, általában a szülőt, megfelelő tájékoztatással kell például ellátni a kapcsolattartás különböző formáira tekintettel. A tájékoztatási kötelezettség nem csak a javítóintézet oldalán jelenik meg, a kétoldalúság jegyében a törvényes képviselőt is tájékoztatási kötelezettség terheli a fiatalok egészségügyi problémáival, korábbi gyógykezeléseivel kapcsolatban. A korábban említettek alapján a nevelés összetettségéből adódik, hogy az eredményesség szignifikáns eleme a szülő, a törvényes képviselő együttműködése, hiszen számos esetben a fiatalok a szabadítását követően a családjához tér vissza, így rendkívül fontos a családi háttér is a lehetőségekhez mérten a fiatalok igényeihez igazítani. A nevelés összetettségéből és annak céljából – társadalomba történő visszailleszkedés segítése - adódik továbbá, hogy nem csak a javítóintézet és a család együttműködésére, hanem a gyámhatóság, a pártfogó felügyelő, a szociális és karitatív, öntevékeny szervezetek közreműködés is nélkülözhetetlen.⁷⁶

⁷⁶ LAJTÁR, SZÜCS i.m. 249-250.

3.2 Végrehajtás rendje a javítóintézetben

*„A házirend az otthon életének szabálya,
betartása minden növendék kötelessége”⁷⁷
részlet az Aszódi Javítóintézet Házirendjéből*

A végrehajtás rendje körében a 2013. évi CCXL. törvényben, illetve az 1/2015 (I.14.) EMMI rendeletben meghatározott intézeti rend irányadó. Az egyes javítóintézetek belső életének rendjét a házirend tartalmazza, amelynek megállapítása az igazgató hatáskörébe tartozik, érvényességi kelléke pedig a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter jóváhagyása.

3.3 A fiatalkorú befogadására és elhelyezésére vonatkozó szabályok

A javítóintézeti nevelés kezdete a befogadás első napjához köthető, amelyről a fiatalkorút is tájékoztatni kell az elbocsátás várható időpontjával együtt, a befogadást követő nyolc napon belül.⁷⁸ Befogadáskor a fiatalkorú személyazonosságát ellenőrzik, adatait nyilvántartásába veszik, és azokról személyi adatlapot állít ki a javítóintézet. A fiatalkorúak nyilvántartását az igazgató vezeti, és a fiatalkorú adatai mellett a vele együttesen elhelyezett gyermekéről is tartalmaz adatokat. A nyilvántartás nem hatósági nyilvántartás, de az igazgató adatot szolgáltathat például a pártfogó felügyelőnek, a bírónak, az ügyésznek vagy a gyámhatóságnak is. A sértett, vagy a sértett jogait gyakorló személlyel kapcsolatos adatokat is a javítóintézet tartja nyilván.⁷⁹ Az adatrögzítés mellett arcképmást is készítenek, amit a javítóintézeti azonosító kártyán használnak fel, e kártya segítségével ellenőrizhető a ki- és

⁷⁷ http://www.aszod-afi.hu/pdf/szmsz_2012.pdf
(megtekintve: 2016.12.17.)

⁷⁸ 2013. évi CCXL. törvény 349.§

⁷⁹ 1997. évi XXXI. törvény 139/A.§

belépés.⁸⁰

A közösségbehelyezés feltétele az egészségügyi vizsgálat elvégzése, amely során a fiatalok nyilatkozik betegségeiről, szedett gyógyszereiről. Amennyiben az orvosi vizsgálat során külsérelmi nyomot észlelnek, vagy a másik javítóintézetből vagy büntetés-végrehajtási intézetből áthozott fiatalok azt állítják, hogy bántalmazták, a sérülésekről látelleletet kell készíteni. A vizsgálat során készült jegyzőkönyvet és a látelleletet a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyésznek meg kell küldeni.⁸¹

A fiatalok befogadásának egy lényeges momentuma a nevelő által készített egyéni nevelési terv, amely megalkotásakor mindenkor figyelembe kell venni a szakértői vizsgálatok megállapításait, a családi kapcsolatokról beszerzett tájékoztatást, a pedagógiai és pszichológiai véleményeket, valamint az egyéni beszélgetéskor tapasztaltakat. Amennyiben nyilvánvalóvá válik, hogy pszichológiai gondozás is szükséges az eredményes nevelés elérése érdekében, akkor a pszichológus egyéni gondozási tervet készít.

A befogadással kapcsolatos további teendők közé tartozik a fiatalok elhelyezése az intézeten belül. Eltérést nem megengedő szabály, hogy a fiúkat el kell különíteni a lányoktól. Hazánkban a lányok részére teljesen különálló intézetet hoztak létre Rákospalotán, ahova mind az előzetes letartóztatásban lévő, mind a jogerős ítélet alapján javítóintézeti nevelésre utalt lányok befogadása megtörténik. Emellett külön lakóegységben kell elhelyezni a 16. életévüket betöltött és be nem töltötteket. A megfelelő csoportba elhelyezést befolyásoló tényezők közé tartoznak az egészségügyi és nevelési szempontok is. A növendék a befogadásakor befogadó csoportba kerül, ahol maximum 1 hónapot tartózkodik, egészen addig, amíg a végleges csoportba helyezésről szóló döntés meg nem születik. A befogadó csoportban a javítóintézet szakértői csoportja feltárja a fiatalok személyiségét, értelmi képességét, egészségi állapotát, és a vizsgálatok eredményének fényében tesznek javaslatot az igazgatónak, hogy mely csoportba lenne a legalkalmasabb a fiatalok elhelyezése. A szakértői csoport külön jelzi, amennyiben sajátos nevelés, oktatás vagy gyógyítás szükségességét észleli.

Abban az esetben, ha a fiataloknak gyermeke van, külön részlegen biztosítják a gyermekével együtt történő elhelyezést, amely az apa részére is biztosítható. A gyermekkel történő együttes elhelyezés feltétele, hogy a növendék vállalja a gyermek gondozását, a törvényes képviselő pedig hozzájáruljon a gyermek javítóintézeti elhelyezéséhez. Ebben a speciális esetben olyan napirendet kell összeállítani a fiataloknak, amely lehetővé teszi a

⁸⁰ 2013. évi CCXL. törvény 347.§ (3),(4)

⁸¹ 1/2015 (I.14.) EMMI rendelet 13.§ (5), (6)

gyermeke gondozását. Amennyiben a gyermek az intézkedés végrehajtása alatt születik meg, a gyermeket egyéves koráig az édesanyjával együtt helyezik el. Vannak azonban olyan esetek, amikor kizárt az együttes elhelyezés, így ha a bíróság a szülői felügyeleti jogot megszüntette a fiatalkorú vonatkozásában valamennyi gyermekével kapcsolatban, vagy ha a fiatalkorú bűncselekményt valósított meg a gyermekkel szemben.⁸²

A javítóintézeteknek orvosi szobával, betegszobával, konyhával és közös étkezési helyiséggel, közös tevékenységre alkalmas helyiséggel, sportolásra alkalmas teremmel, pályával, vallásgyakorlást lehetővé tevő helyiséggel, kapcsolattartásra alkalmas helyiséggel, terápiai célokat megvalósító csoportszobával és a szabad levegőn tartózkodáshoz szükséges területtel kell rendelkeznie a rendtartás előírásai szerint. Jogszabály rendelkezése alapján a javítóintézetben kialakított csoportokat önálló lakóegységben kell elhelyezni, amely lakóegység részét képezik a bútorokkal, berendezési tárgyakkal felszerelt hálósobák, tanulószobák, közös nappali szoba, vizesblokk. Az egy főre jutó négyzetméter is meghatározott, így egy növendékre minimum 5 négyzetméternyi hálósoba és tanulószoba, illetve 30 négyzetméternyi nappali szoba az előírt. Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a növendékek élete szigorúan meghatározott az intézet falain belül, az idejük jó része az intézet által beosztott.⁸³ Például az Aszódi Javítóintézetben 6 órakor ébresztik a növendékeket, 8 órától egészen 12.45-ig iskolai foglalkozáson, tanfolyami képzésen vesznek részt, amelyet munkafoglalkoztatás követ. A napi rutin részét képezi az adott, napi események megbeszélése, értékelése csoportfoglalkozásokon keresztül, de a házimunkában való részvétel is a napi teendők közé tartozik.⁸⁴

⁸² LAJTÁR, SZÜCS i.m. 251-252.

⁸³ 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet 5-9.§

⁸⁴ Az Aszódi Javítóintézet Házirendje, 3. sz. melléklet http://www.aszod-afi.hu/pdf/szmsz_2012.pdf (megtekintve: 2016.12.17.)

3.4 Jogok érvényesülése és kötelezettségek teljesítése a javítóintézetben

A büntetés-végrehajtás, így a javítóintézeti nevelés végrehajtása szükségképpen együtt jár bizonyos jogok korlátozásával. Egyes jogok a javítóintézetben belül is gyakorolhatók, más jogok szünetelnek, megint más jogok korlátozásra kerülnek. A növendék az Alaptörvényben deklarált alapvető jogait és más jogszabályok által biztosított jogait gyakorolhatja a javítóintézetben belül. A leírtakból következik, hogy a Büntetés-végrehajtási Kódexben található jogérvényesítést biztosító jogok, mint az anyanyelvhasználat, a védelemhez való jog megilletik a fiatalkorút. Mindemellett kapcsolattartásra jogosult hozzátartozóival, joga van életkori szükségleteihez igazodó ellátásra, gondozásra, nevelésre, de a megfelelő ruházat biztosítására vagy a tulajdonhoz fűződő jogainak védelmére is jogosultsága van. Lelkiismereti vagy vallási meggyőződését szabadon megválaszthatja, azt intézeti körülmények között gyakorolhatja. Díjazás illeti munkavégzéséért, figyelemmel az elvégzett munka mennyiségére és minőségére. Jogosult egészségügyi és mentálhigiénés ellátásra, sport- kulturális, egyéb szabadidő-foglalkozás biztosítására, mindemellett személyiségi jogainak védelmére. Hatvani Erzsébet szerint a szabadidős programok, mint a például a sport, a fiatalkorú lányok életében is fontos momentumot jelentenek, biztosításuk elengedhetetlen. A reintegrációhoz is hozzájárulnak, hiszen megtanulják, hogy hogyan tölthetik el hasznosan a szabadidejüket.⁸⁵

A fiatalkorú szabad mozgásához való joga, a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga, a békés gyülekezéshez való jog és a sztrájkhoz való jog a javítóintézeti nevelés hatálya alatt szünetelnek. Azon jogokat, amelyek a végrehajtás alatt korlátozásra kerülnek, törvényben kell rögzíteni. Ilyen törvényben rögzített, összesen tizenkét korlátozottan gyakorolható jog⁸⁶ közé tartozik: a munkához való jog, a foglalkozás szabad megválasztásának joga, az önrendelkezéshez való jog, az általános cselekvési szabadság.

A fiatalkorút nem csak jogok illetik meg, de kötelezettségek is terhelik a javítóintézetben. Az első és legfontosabb kötelezettség az intézkedés végrehajtási rendjének és az intézet házirendjének betartása. Mindezekon túl meg kell tartani a biztonsági és higiéniai követelményeket, a javítóintézet elhagyásához mindenkor engedélyt kell kérni, alá kell vetnie magát minden növendéknek a szükséges orvosi vizsgálatoknak, a köznevelésről szóló törvényben foglalt életkorig tanulmányokat kell folytatni, a javítóintézet dolgozóival együtt kell működni, illetve amennyiben kárt okoz, azt megtéríteni köteles a polgári jog szabályai

⁸⁵ 2016. február 23-án a Rákospalotai Javítóintézetben tett látogatás alapján

⁸⁶ 2013. évi CCXL. törvény 354.§

szerint.

A javítóintézetet is terhelnek kötelezettségek, így a növendékek számára teljes körű ellátást kell biztosítani, amelyhez hozzátartozik a növendékek gondozása, nevelése és felügyelete is. Köteles emellett gondoskodni az oktatásról, a képzésről, a munkafoglalkoztatásáról, a szabadidős tevékenységek biztosításáról.⁸⁷

A fiatalkorút teljes körű ellátás illeti meg a javítóintézetben tartózkodás ideje alatt. A teljes körű ellátás alatt értendő a napi öt alkalommal, az életkornak és az egészséges táplálkozás követelményeinek megfelelő étkezés, ezen túlmenően naponta egy órában lehetőséget kell biztosítani a szabad levegőn való tartózkodásnak, sportolásnak. A fiatalkorú legalább hat váltás fehérneműt, évszaknak megfelelő legalább két váltás hétköznapi felsőruhát és cipőt, sportruházatot, munka-védőruhát, három váltás hálóruhát, ágyneműt, törülközőt, iskolai felszerelést, tisztálkodási szereket és egyéb a kulturálódáshoz szükséges eszközöket, gyógyszereket, gyógyászati segédeszközöket kap a javítóintézettől. A teljes körű ellátás körében említendő még, hogy a nevelő javaslata alapján a növendék magatartása, szorgalmára tekintettel az igazgató havi rendszerességgel járó zsebpénzt állapíthat meg.

A gondozás, a nevelés és a felügyelet körében a javítóintézetek feladata az önellátásra való képesség fejlesztése, az egészséges életmódra nevelés, a családi életre való felkészítés. Szükséges megismertetni az alkohol- és drogfogyasztás, valamint a dohányzás veszélyeivel is a növendékeket.⁸⁸ A Pekingi Szabályok is kitérnek arra, hogy a fiatalkorúak ellátást, védelmet és minden szükséges segítséget meg kell, hogy kapjanak az intézményektől szociális, oktatás, szakmai, pszichológiai szükségleteikre tekintettel, hiszen csak így biztosítható számukra személyiségük egészséges fejlődése.⁸⁹

⁸⁷ LAJTÁR, SZÜCS i.m. 252-254.

⁸⁸ 1/2015 (I.14.) EMMI rendelet 22-28.§

⁸⁹ 40/33-as ENSZ Közgyűlési határozat, „Pekingi Szabályok”, Rule 26.2., 1985.

<http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf> (megtekintve: 2016.12.30.)

3.5 Az eredményes reintegrációt segítő eszközök

A javítóintézet által nyújtott minden lehetőség valamely hiányosságot hivatott kitölteni, valamire megtanítani kívánja a növendéket. A sportok gyakorlása során megtanulják a szabályok betartásának fontosságát, a másokkal való együttműködés jelentőségét és a győzelem vagy veszteség feldolgozását is. A különböző szervezett kirándulások, közösségi rendezvények segítik a külvilággal való folyamatos kapcsolattartást, hiszen a javítóintézeteknek nem célja a fiatalkorúak teljes elszigetelése, ellenkezőleg hidat képeznek a külvilág és a növendékek között. A különféle kézműves foglalkozások keretében megtanulhatják, hogy alkotni célravezetőbb és nem csak maguknak, hanem másoknak is örömet szerezhetnek az általuk készített tárgyakkal. Az Aszódi Javítóintézet nevelőtestületének pedagógiai koncepciója például célként határozza meg a növendék adottságainak optimális szintre történő fejlesztését, korrigáló nevelését, amelyet az individualizáció elvét szem előtt tartva különféle pedagógiai és terápiás jellegű programokkal kívánja megvalósítani.⁹⁰

3.5.1 Kapcsolattartás formái

A kapcsolattartás minden formája rendkívül fontos eleme a reintegrációnak. Ugyanis, ha abból indulunk ki, hogy az esetek döntő részében a fiatalkorú a szabadítását követően a családjához tér vissza, fontossá válik, hogy a kontaktus, az érzelmi kötelék ne szakadjon meg köztük. A kapcsolattartás leginkább a hozzátartozókkal⁹¹, szülői felügyeleti jogot gyakorló szülővel, törvényes képviselővel értelmezhető, de a fiatalkorú kérelme alapján az igazgató ezeken a személyeken kívül is engedélyezhet kapcsolattartást. Másik oldalról nézve a család számára is fontos, hogy a fiatalkorú családtag fejlődését nyomon követhesse, és a szükséges változtatásokat a családi környezetben is elvégezhesse annak érdekében, hogy a

⁹⁰ Aszódi Javítóintézet Szervezeti és Működési Szabályzata, http://www.aszod-afi.hu/pdf/szmsz_2012.pdf (megtekintve: 2016.12.17.) 5.

⁹¹ 2012. évi C. törvény 459.§ (1) 14. alapján: egyeneságbeli rokon, annak házastársa vagy élettársa; örökbefogadó és nevelőszülő (mostohaszülő), örökbe fogadott és nevelt gyermek (mostohagyermek); testvér, házastársa vagy élettársa; házastárs és élettárs; házastárs vagy élettárs egyeneságbeli rokona és testvére

javítóintézetben elért eredmények a kikerülést követően is megmaradjanak, alkalmazhatóak legyenek. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a kapcsolattartást egyes esetekben ellenőrzés mellett lehet gyakorolni, így például a hozzátartozókkal. Ellenőrzés nélküli kapcsolattartás többek között a védővel, diplomáciai képviselővel, konzuli tisztségviselővel, gyermekvédelmi gyámmal, egyházi személlyel, pártfogó felügyelővel valósulhat meg.

A kapcsolattartás több formája rögzített a törvényben⁹²: ebben körben említjük a levelezést, a csomagküldést, a telefonbeszélgetést, a látogatást, a kimenőt, az eltávozást, a szabadságot és a családi konzultációt.

A levelezés legfőbb ismérve a korlátlanág, amely mind a gyakoriságra, mind a terjedelemre vonatkozik. A kimenő és a bejövő leveleket is kettő napon belül kell továbbítani, illetve kézbesíteni. A biztonsági követelményeknek megfelelően a levelek szűrőpróbaszerűen ellenőrizhetők tartalmi szempontból. Amennyiben a biztonsági követelményekbe ütköző levél kerül a javítóintézet tudomására, a kézbesítés vagy továbbítás megtagadható. E kapcsolattartási formánál is érvényesül, hogy a hatóságokkal, nemzetközi szervezetekkel, védővel történő levelezés nem vonható ellenőrzés alá. Előfordulhat azonban olyan eset, mikor alapos indok merül fel arra, hogy az érkező vagy küldött levél nem a címzésben megjelölt hatóságtól, nemzetközi szervezettől, védőtől származó, vagy nem a részükre szánt, akkor jegyzőkönyv felvétele mellett, a fiatalkorú jelenlétében fel kell bontani az adott levelet.

Hetente két alkalommal, minimum 10 perces telefonbeszélgetésre jogosult minden növendék. A kijelölt telefonkészülékkel folytatott kapcsolattartás ellenőrizhető, akár félbe is szakítható. A fiatalkorú részére csomagot is lehet küldeni, amelyet a nevelő jelenlétében lehet felbontani. A kapcsolattartók nyilvántartásába felvett személyek nem csak levélben, telefonon keresztül tarthatják a növendékkal a kapcsolatot, hanem látogatást is tehetnek kéthetente egy alkalommal, legalább harminc perc, maximum kétórás időintervallumban. Gyakoribb látogatást tesz - hetente egyszer - lehetővé a törvény, ha látogatóként egyházi jogi személy, civil vagy karitatív szervezet képviselője érkezik. A látogatást a javítóintézet erre kijelölt helyiségében bonyolítják le, egy időben négy személy tehet látogatást egy növendéknél. Abban az esetben, ha a növendék vagy a látogató megsérti a látogatás rendjét, és ez biztonsági kockázatot jelent, akkor a látogatás félbeszakítható. Kötelező a félbeszakítás akkor, ha az intézet biztonsága közvetlen sértésnek vagy veszélyeztetésnek van kitéve.

Egy hónapnyi javítóintézetben töltött időt követően hetente egyszer, legalább 2, legfeljebb 12 órára kimenőre mehet a növendék, amely időtartam a javítóintézeti nevelés tartamába is

⁹² 2013. évi CCXL. törvény 357-365.§

beszámít. Kéthónapnyi javítóintézetben töltött idő alapján 2 hetente, de egy évben összesen 30 nap terjedelemben, alkalmanként legalább 2, legfeljebb 5 napra eltávozás engedélyezhető a növendék számára, amelynek időtartama szintén beszámítandó a nevelés idejébe. Ugyancsak két hónappal a befogadást követően (kivételesen 1 hónap után, legfeljebb 1 hétre) évente két alkalommal, az iskolai téli szünetben maximum 10 napra, nyári szünetben maximum 21 napra szabadság engedélyezhető, a nevelés időtartamába beszámítandóan. Tartamát tekintve szabadságnál a leghosszabb a javítóintézetben kívül tölthető idő, így az engedélyezést megelőzően szükséges beszerezni a fogadó szülő, gyám vagy hozzátartozó azon nyilatkozatát, miszerint a szabadság időtartama alatt biztosítani tudja a lakhatást, az ellátást és a felügyeletet. Kötelezettséget vállal mindazonáltal arra is, hogy az utazással felmerülő költségeket viseli, és a növendék javítóintézetbe történő visszatéréséről is gondoskodik.

Álláspontom szerint a kapcsolattartási formák közül a családi konzultáció és a családterápiás foglalkozás a legfontosabb, hiszen a fiatalok az elbocsátást követően legtöbb esetben a családjához tér vissza, másrészt az elsődleges mintát is a családtól, szülőktől veszi, így különösen fontossá válik a családdal való jó kapcsolat kiépítése mind a javítóintézetnek, mind a növendéknek. Családi konzultációra 3 havonta van lehetőség kérelem alapján, mely kérelem a növendék vagy a törvényes képviselő előterjesztésén alapszik. Kötetlen formában építi a fiatalok és családjuk közötti kapcsolatot, hiszen sok esetben kerül a fiatalok érzelmi különbségétől kriminalizálódása során, így a családjába vetett hit és bizalom erőteljesen megrendül, amely csak segítséggel építhető újjá. Megjegyzendő, hogy természetesen a hajlandóság a család oldalán is rendkívül fontos, emellett véleményem szerint olyan családok, szülők alkalmasak a konzultációra, akik nem kriminalizálódtak, és a fiatalok nem a tőlük vett minta alapján lépett a bűnözés útjára. A családterápiás foglalkozás is, hasonlóan a konzultációhoz kérelem alapján és az igazgató engedélyével alkalmazható. A foglalkozások számát a szükséglet határozza meg, akár a javítóintézetben kívül is sor kerülhet rá.

Nem tartozik szorosan a kapcsolattartási formákhoz, de itt kívánom megemlíteni a rendkívüli eltávozást, amely a kegyeleti jog gyakorlását kívánja biztosítani. A rendkívüli eltávozás is beszámít a javítóintézeti nevelés időtartamába, a hozzátartozó súlyos betegsége vagy halála esetén 5 napra engedélyezhető az igazgató által.⁹³

⁹³ BELOVICS Ervin, VÓKÓ György: *A büntetés-végrehajtási törvény magyarázata*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest 2014. 398-407.

3.5.2 Munkafoglalkoztatás

„Nem tisztünk és nem is célunk büntetni, nevelünk, tanítunk, szocializálunk, és igyekszünk előcsalogatni mindenkiből a saját maga szerethető énjét, szunnyadó tehetségét.”⁹⁴

Budapesti Javítóintézet bemutatkozója

A munkafoglalkoztatás körében beszélhetünk a javítóintézet működési körén belüli munkavégzésről, más gazdálkodó szervezet számára történő munkavégzésről vagy a javítóintézet vállalkozási tevékenységében való részvételről. A munkafoglalkoztatás legfeljebb napi nyolc óra, heti időtartama 16 éven aluli fiatalok esetén legfeljebb húsz óra, 16 éven felüli fiatalok esetén legfeljebb negyven óra lehet. Kiemelendő, hogy a fiatalok nem végezhet éjszakai munkát, sem egészségre ártalmas munkát. A részletes előírásokat, például a díjazás mértékére vonatkozóan a munkafoglalkoztatási szabályzat határozza meg.⁹⁵

A Budapesti Javítóintézetben tett látogatás során megismerhettem a munkafoglalkoztatás egyes helyszíneit, így például a karbantartó műhelyt, a kertészetet, a szövőműhelyt, a kézműves műhelyt, a kisállat gondozót. A karbantartó műhelyben a növendékek megtanulhatják, hogy kitartó munkával eredményeket érhetnek el, rendszert vihetnek életükbe, amelynek elengedhetetlen részét képezi a dolgoosság, a munka. Az egyes munkafolyamatok során elsajátíthatják, hogy türelem és idő szükséges a kézzel fogható eredményekhez, és csak kitartó, állhatatos hozzáállás hozza meg a gyümölcsét. A kertészetben végzett tevékenység által az önellátás fogalmával ismerkedhetnek meg a fiatalok, főleg azok számára jelent ez újdonságot, akik városban nőttek fel, és nem voltak tisztában az önellátás ezen formájával. A szövő- és kézműves műhelyben egyrészt a felgyülemlett feszültség levezetésére is alkalom nyílik, illetve kifejezhetik a lelküket nyomó sérelmeiket, gondolataikat. A látogatás során néhány növendék rajzát is megtekinthettem, mindegyik rajzon a fiatalok teljes eddigi életútja megjelent, gyakran olyan eseményeket is papírra vetettek, amelyekről élőszóban nem tudtak beszélni a nevelőknek. Nem melleleg jelentős

⁹⁴ http://www.bpjavito.hu/?page_id=607 (megtekintve: 2016.12.27.)

⁹⁵ 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet 32-34.§

részük átlag feletti kezűgyességgel, térlátással rendelkezik, amely jól kifejezi, hogy lelkükben mennyi folyamat játszódik le, amely nem mindig nyilvánul meg magatartásukban. A kisállat gondozóban élő háziállatok egyrészt terápiás céloknak is eleget tesznek, hiszen érzelmi kötődés alakul ki a gondozott állatok iránt, illetve a felgyűlt, felszínre kerülő feszültségek az állatok körében is kiegyenlítődnek. Másrészt megtanulják, hogy hogyan kell egy állatot ellátni, hogyan kell másról gondoskodni, mások igényeit is figyelembe venni. Juhász Péter igazgató szerint a növendékek azért is szeretik különösen a kisállat gondozót, mert sokszor idézi fel bennük az otthonukat, azt a környezetet, amit el kellett hagyniuk, így az állatok közelsége a feldolgozást is segítik.⁹⁶

3.5.3 Oktatás és képzés

„Az oktatásban, képzésben bekövetkezett lemaradásod pótlása képességeid, készségeid fejlesztése érdekében jogod és kötelességed az iskolába járás.”⁹⁷

Debreceni Javítóintézet Házirendje

Az oktatás és képzés hivatott az iskolai hiányosságok pótlására, ugyanis a fiatalok számára a javítóintézetben lehetőségük van a megkezdett iskolai tanulmányaik folytatására és befejezésére. Az oktatás jelentősége abban áll, hogy megfelelő képzettséggel jobbak a kikerülő fiatalok esélyei a munkaerőpiacon. Az a fiatal, aki tanköteles és az alapfokú iskolai végzettséggel nem rendelkezik, általános iskolába kell beíratni. Akkor is be kell íratni, ha már nem tanköteles, de kéri, hogy az alapfokú iskolai végzettséget megszerezhesse. Az általános iskolai tanulmányok befejezését követően szakképzésbe vonják be a fiatalokat, abban az esetben pedig, ha a középiskolai tanulmányait nem fejezte be,

⁹⁶ 2016. november 23-án a Budapesti Javítóintézetben tett látogatás alapján

⁹⁷ http://www.dji.hu/Szakmai_tev/dokumentum/Hazirend_%202016.pdf (megtekintve: 2016.12.31.)

kérésére magántanulóként középiskolai tanulmányokat is folytathat.⁹⁸ A javítóintézet igazgatója engedélyezheti, hogy a javítóintézeten kívül folytassa tanulmányait a növendék. Ehhez a fiatalok és törvényes képviselőjének közös kérelme, és a köznevelési vagy szakképzési intézmény a fiatalok felvételére kötelezettséget vállaló nyilatkozata szükségeltetik.⁹⁹

A Rákospalotai Javítóintézet növendékeire is jellemző, hogy korábban nem jártak rendszeresen vagy egyáltalán iskolába, kétharmad részük nem fejezte be az általános iskolai tanulmányokat, így számukra az oktatásba való bekapcsolódás nélkülözhetetlen. Számos esetben az iskolai végzettség nem fedti a valóságot, így nehéz annak megállapítása, hogy hogyan történjen a növendék felzárkóztatása ezen a téren. Az intézetnek önálló iskolája nincs, így kinti iskolákkal történő megállapodás keretében történik az oktatás. A tanulmányok mellett a Rákospalotai Leánynevelő Intézet gondot fordít arra is, hogy a bekerülő lányok megtanulhassák azokat az otthoni, családi élethez szükséges teendőket a tanműhelyben, mint a sütés, főzés, varrás, gyermekgondozás, elsősegélynyújtás, amelyeket a későbbiekben, mint családanya el kell tudni látniuk.¹⁰⁰ Három szakmát sajátíthatnak el a nevelés végrehajtása alatt, így szakácsnak, felszolgálónak vagy cukrásznak tanulhatnak a növendék lányok. Az OKJ képzések sokkal inkább preferálandóak, ugyanis rövidebb idő alatt lehet megszerezni a szakmához szükséges ismereteket.¹⁰¹

A nemzetközi dokumentumok közül a Havannai Szabályok is kiemelik, hogy minden tanköteles fiatalok joga van az oktatáshoz, amelynek olyan szintűnek kell lennie, hogy a kikerülést követően minden akadály nélkül folytatható legyen. A tanulási nehézségekkel küzdő fiatalok pedig speciális oktatást kell biztosítani.¹⁰²

⁹⁸ 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet 29-31.§

⁹⁹ 2013. évi CCXL. törvény 367.§ (2)

¹⁰⁰ KÖVÁRI-GONOSZ Katalin, SZIM András: *Élet a javítóintézetben*. In: *Módszertani füzet a 120 éves Rákospalotai Javítóintézetéről*. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium 2010. Készült az SZMM Rákospalotai Javítóintézet és az SZMM Intézményeinek Oktatási Munkaközösségének együttműködéséből megvalósuló „Együtt tanulás – közös tudás” című pályázat keretében az IRM (OBmB) támogatásával, 10-20.

¹⁰¹ 2016. február 23-án a Rákospalotai Javítóintézetben tett látogatás alapján

¹⁰² ENSZ Közgyűlés 45/117. sz. határozata, Havannai Szabályok, E.38.

https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/United_Nations_Rules_for_the_Protection_of_Juveniles_Deprived_of_their_Liberty.pdf (megtekintve: 2016.12.27.)

3.5.4 A javítóintézetben tanúsított magatartás értékelése: jutalmazás, fegyelmi büntetés

A növendékek magatartásának értékelése a jutalmazásban és a fegyelmezésben ölt testet. Mind a javítóintézet, mind a növendék számára visszajelzés, hiszen a javítóintézet számára világossá válik, hogy az eddig alkalmazott nevelési eszközök mennyire voltak hatékonyak, és milyen más irányba szükséges az elmozdulás. A növendék is visszajelzést kap arra vonatkozóan, hogy magatartása helytálló, avagy szankcionálandó, így ő is változtatni tud az esetleges anomáliákon. Véleményem szerint a nevelés visszajelzés nélkül nem érhetné el célját, ugyanis a jutalom erősíti a pozitív magatartást, még a szankcionálás kiszűri a rossz magatartási formákat. A növendék emellett jutalmazás és fegyelmezés közben is tanul, megtanulja, hogy ha a társadalom – javítóintézeti környezet – által elfogadott viselkedést tanúsítja, akkor abból előnye származik, amíg ha az ellenkezőjét teszi, azzal a társadalom – javítóintézet – rosszállását, szankcióját vívja ki magának. Számos esetben előfordul ugyanis, hogy a fiatalok nincs tisztában azzal, hogy tetteivel másoknak árt, kárt okoz, így lényeges, hogy kifejező módon közvetítsük felé a jó és rossz közti különbségeket.

A növendék jutalomra magatartása, tanulásban, munkában elért eredménye okán, vagy valamilyen rendkívüli helyzetben tanúsított helytállásáért jogosult. A törvény¹⁰³ a következő jutalmakat nevezi meg: nevelői dicséret, igazgatói dicséret, tárgyjutalom, korábban kiszabott fegyelmi büntetés elengedése, enyhítése, egyéni vagy csoportos kulturális vagy sportrendezvényen való részvétel, kimenő¹⁰⁴, eltávozás vagy szabadság¹⁰⁵ engedélyezése.

A jutalmazás ellenpólusa a növendék által elkövethető fegyelmi vétség, amelynek szubjektív eleme a felróhatóság, objektív eleme a kötelességszegés. Fegyelmi vétség elkövetéséről akkor beszélhetünk, ha a növendék a kötelességét felróható módon szegi meg, illetve ha vét a javítóintézeti rendtartás, javítóintézet házirendje ellen, végső soron ha megszökik¹⁰⁶ a javítóintézetből. A fegyelmi vétség alapján kiszabható fegyelmi büntetés nem lehet

¹⁰³ 2013. évi CCXL. törvény 373.§ (2)

¹⁰⁴ 2013. évi CCXL. törvény 373.§ (3) alapján: A jutalomként kapott kimenő havonta egy alkalommal maximum 12 óra időtartamban engedélyezhető.

¹⁰⁵ 2013. évi CCXL. törvény 373.§ (3) alapján: A jutalomként kapott eltávozás évente kétszer maximum 5 napra, míg a jutalomként kapott szabadság évente egy alkalommal legfeljebb 10 napra engedélyezhető. Mind a kimenő, mind az eltávozás vagy szabadság ezek kapcsolattartási formáján felül adhatóak, de a nevelés időtartamába beleszámítanak.

¹⁰⁶ 2013. évi CCXL. törvény 377.§ (1) alapján: "A fiataloknak a javítóintézetből, vagy engedélyezett távolléte alatt a kijelölt tartózkodási helyéről való engedély nélküli eltávozása, továbbá az engedélyezett távollét lejártával a javítóintézetbe való vissza nem térése –e fejezet alkalmazásában- szökésnek minősül. A szökés fegyelmi vétség."

megszégyenítő vagy megalázó a növendék számára, illetve kollektív büntetés kiszabását sem teszi lehetővé a szabályozás. Érvényre kell juttatni az arányosság elvét, vagyis a vétség súlyához igazodó büntetés kiszabása a kívánatos. A büntetés kiszabásakor mindezeket túl figyelembe kell venni a növendék életkorát, személyiségét, korábbi fegyelmi vétségeit, a fiatalkorú hozzáállását fegyelmi vétség elkövetést követően. A Kódex a következő büntetéseket¹⁰⁷ nevezi meg: nevelői figyelmeztetés, igazgatói megrovás, társas szórakozástól, programtól vagy rendezvénytől való eltiltás - 1 hónapra vonatkozóan -, kimenő megvonása - 2 hónapra vonatkozóan -, eltávozás megvonása - 3 hónapra vonatkozóan -, szabadságból való kizárás, illetve zárt jellegű javítóintézeti részlegben való elhelyezés. Az alkalmazható fegyelmi büntetések akár együttesen is alkalmazhatóak a nevelői figyelmeztetés és a zárt jellegű javítóintézeti részlegbe való helyezés kivételével. A felelősséget fegyelmi eljárás keretében vizsgálják, melyet a háromtagú fegyelmi bizottság¹⁰⁸ folytat le. A fegyelmi eljárást vagy a vétség elkövetésétől, vagy ismertté válástól számított három napon belül kell megindítani, öt napon belül pedig be kell fejezni. A fegyelmi bizottság határozatában fegyelmi büntetés kiszabásáról dönt, vagy az eljárást fegyelmi büntetés kiszabása nélkül zárja le, illetve közvetítői eljárás igénybe vétele esetén a fegyelmi eljárás vagy a büntetés felfüggesztéséről hoz döntést. A döntéssel szemben az igazgatónál panasszal lehet élni, amelyet az igazgató öt napon belül vizsgál meg.¹⁰⁹ A kiszabható fegyelmi büntetések közül a zárt jellegű javítóintézeti nevelést emelném ki, amely a legszigorúbb az összes büntetés közül, és amelyet határozatban kell elrendelni. Az Aszódi Javítóintézet a Házirendjében a következő magatartási formákat nevezi meg, ami a zárt jellegű intézeti részlegben való elhelyezést megalapozhatja: gyakori, hosszantartó szökés, intézeti nevelés alatt elkövetett bűncselekmény, ideiglenes elbocsátásból történt visszatérés, növendéktárs bántalmazása, együttműködés többszöri megtagadása, szándékos károkozás, alkoholfogyasztás.¹¹⁰

Az intézeti tanács meghallgatja a fiatalkorút, mérlegeli az eset összes körülményét, majd javaslatot tesz a zárt jellegű javítóintézeti részlegben való elhelyezésre, vagy annak mellőzésére. A javítóintézeti rend ismételt és súlyos megszegése esetén az igazgató két hónapra is elrendelheti e büntetést. A megfelelő döntéshez nélkülözhetetlen a nevelő és a pszichológus véleménye, a nevelő a zárt jellegű intézeti részlegben elhelyezett fiatalkorúról is készít kéthetente véleményt, melyben javasolhatja az elhelyezés megszüntetését vagy

¹⁰⁷ 2013. évi CCXL. törvény 374.§ (2)

¹⁰⁸ 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet 42.§ (1) alapján: a fegyelmi bizottság tagja a megbízott igazgató-helyettes, növendékügyi előadó és a fiatalkorú csoportnevelője

¹⁰⁹ 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet 43.§ (1), (4)

¹¹⁰ Az Aszódi Javítóintézet Házirendje, http://www.aszod-afi.hu/pdf/szmsz_2012.pdf (megtekintve: 2016.12.26.) 68.

meghosszabbítását is.¹¹¹ A tárgyi büntetés következményeképpen a növendék nem vehet részt javítóintézetben kívüli programon, kimenőre, eltávozásra és szabadságra sem mehet el. Megszüntetésre sor kerülhet, amennyiben a növendék magatartása alapján feltehető, hogy a további végrehajtásra nincs szükség. A zárt jellegű javítóintézeti részlegbe való helyezés elleni jogorvoslat a bírósági felülvizsgálat, amely azonban nem halasztó hatályú.

Lehetőség van mind a fegyelmi eljárást, mind a fegyelmi büntetés végrehajtást felfüggeszteni, de csak abban az esetben, ha a növendék közvetítői eljárásban vesz részt. A közvetítői eljárás további feltétele, hogy a sértett is fiatalkorú legyen, továbbá a sértett és az elkövető hozzájárulása is szükséges. Az eljárás célja, hogy önként egyezsége jussanak, olyan megállapodás kössenek, amely a tevékeny megbánáson alapul.¹¹²

3.5.5 A reintegráció egyes különleges eszközei: „Nyitott Bíróság” Program és a LÉPÉS-VÁLTÁS Pályázati Program

Az elkövetkezőkben két programot szeretnék ismertetni, az egyik a „LÉPÉS-VÁLTÁS” Pályázati Program, amelyet a Rákospalotai Javítóintézet és Speciális Gyermekotthon és a Budapesti Javítóintézet a TÁMOP 5.6.1 „Az elítéltek visszavezetése a társadalomba képzési és foglalkoztatási, valamint egyéb reintegrációs programokon keresztül” pályázati kiírásra nyújtott be. A 2012-2013 között megvalósuló program célja az volt, hogy kiszélesítsék a támogatást és az eszközrendszert, mind az előzetesen letartóztatottak, mind a jogerősen javítóintézeti nevelésre ítélték esetében arra vonatkozóan, hogy megakadályozzák a jövőbeli bűnelkövetést, és a fiatalok munkapiaci helyzetét előnyösebbé tegyék. Emellett a javítóintézetben dolgozók képzettségi szintjének emelését is megcélozták. A két javítóintézet hetvenkét növendékét vonták be ebbe a programba, az intézményi dolgozókkal egyetemben. A program eredményeként elvárták, hogy a társadalomba való visszatérés eredményesebb legyen, és a foglalkoztatási esélyek is jelentősen javuljanak. Ezeket túl a programban részt nem vevő javítóintézeteknek is iránymutatást kívántak adni. A hetvenkét

¹¹¹ 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet 44.§ (3)

¹¹² LAJTÁR, SZÜCS i.m. 262-264.

növendék kiválasztása során olyan tényezőket vettek figyelembe, mint a program iránti motiváltság, illetve a hat hónapos utánkövetés vállalása. A programban résztvevő növendékek egyéni és csoportos foglalkozásokon vettek részt, úgymint munkaorientációs képzés, kortárs mediációs képzés, élménypedagógiai foglalkozások. A javítóintézet munkatársainak a következő programokat nyújtották: team-építő és stratégiakészítő tréning, krízisintervenció és agressziókezelés tréning, mediációs konfliktuskezelő program. A mediációs konfliktuskezelő programot emelném ki az előbb felsoroltak közül, amely program a növendékek egymás közti konfliktusok megelőzését és kezelését tűzte ki céljául a pályázaton belül. A növendékek egymás közti konfliktusainak feloldása rendkívül lényeges, hiszen ha kisebb közösségben nem sikerül integrálódniuk, akkor a társadalomba történő reintegráció sikerességéről sem beszélhetünk. A programban résztvevő fiatalok megtanulták, hogy hogyan kezelhetik a konfliktusaikat és a feltörő agresszivitást. A javítóintézetek munkatársai, mint mentorok vettek részt, akik nyomon követték a pályázati program során a növendékek fejlődését.¹¹³

A másik program az Országos Bírósági Hivatal által útjára indított „Nyitott Bíróság” Program, melynek egyik célja a prevenció keretében, hogy az általános és középiskolában tanulmányokat folytató fiatalok kapcsolatba kerüljenek az igazságszolgáltatással, megismerjék az igazságszolgáltatás működését, funkcióját. A megismerést szolgáló célon kívül a fiatalok figyelmét fel kívánja hívni a korosztályukat érintő bűncselekményekre és veszélyekre. A Program így próbálja megakadályozni egyrészt az áldozattá válást, másrészt a bűnelkövetővé válást.¹¹⁴ 2016. szeptember 26-án a Budapest Környéki Törvényszék az Aszódi Javítóintézetben tartott jogi ismeretekről szóló előadást a fiatalok számára, amely büntetőjogi, szabálysértési jogi, polgári és munkajogi területre is kiterjedt. Az érdeklődéshez nem férhet kétség, hiszen a törvényszék „Nyitott Bíróság” Programjának koordinátora, Kenese Attila büntetőbíró olyan ismereteket adott át a növendékeknek, amelyekkel korábban egyáltalán nem voltak tisztában, mégis érintette őket. Véleményem szerint azért jelentős ez a program, mert a fiatalok bűnelkövetők megismerhetik részletesebben, hogy miért kapták az adott szankciót, és miért indult ellenük büntetőeljárás. Ugyanis, mikor az adott eljárásban a fiatalok, mint terhelt vesz részt nem mindig tudja, hogy mi miért történik pontosan, hiszen egy olyan krízisen megy át közben, amely nem teszi lehetővé a körülette lévő folyamatok tisztánlátását. Amikor viszont később, a már a lezárult eljárást követően egy olyan személytől ismerheti meg a folyamatok miértjeit, aki a döntéseket hozza, teljesen más megvilágításba

¹¹³ HATVANI Erzsébet: *A „LÉPÉS-VÁLTÁS” pályázati program.* In: HATVANI Erzsébet, HAZAI Vera, VIRÁG Tünde: *Lépés-váltás. A fiatalok bűnelkövetők reintegrációs programja.* TAMOP 5.6.1.A.-11/3-2011-004.2013. Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetsége (FICE) Magyarországi Egyesülete, 41-58.

¹¹⁴ IGAZ, KENESE i.m. 30.

helyezi a fiatalok számára az egész igazságszolgáltatás működését. Mindemellett ezekben az előadásokban kifejeződik az is, hogy a büntető igazságszolgáltatás a fiatalokért van, nem ellenük, és a szankcióval is segíteni kívánnak rajtuk.¹¹⁵

3.6 Biztonság a javítóintézetben

A biztonság a javítóintézetek működésének egyik sarkalatos pontja. Rendkívül fontos, hogy a törvényben foglaltak alapján történjen az intézkedés végrehajtása, amely nem utolsó sorban a növendékek érdeke is. A nevelés célja csak a megfelelő szigor és fegyelem mellett valósulhat meg. A biztonság megbomlásának elkerülése érdekében a törvény biztonsági intézkedéseket nevez meg: biztonsági ellenőrzést, vizsgálatot és szemlét, személyes használati tárgyak és ruházat átvizsgálását, csomag átvizsgálását, elektronikus megfigyelési eszközt, biztonsági elkülönítést tesz lehetővé.¹¹⁶ A biztonsággal kapcsolatban érdemes említést tenni arról, hogy a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter gyakorol szakfelügyeletet. A biztonsági követelmények kialakításakor a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter felügyelete alá tartozó, a fiatalok elítéltek szabadságvesztés büntetés végrehajtását ellátó büntetés-végrehajtási intézetek szakmai tapasztalatait figyelembe kell venni.¹¹⁷

Itt tartom fontosnak, hogy a birtokban nem tartható tárgyakkal és a növendékekkel szemben alkalmazható kényszerítő eszközökkel kapcsolatos jogszabályi háttérrel is ismertessem. A törvény rendelkezik azon tárgyakkal, amelyeket a növendék nem tarthat birtokában a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt. Tiltott tárgynak minősül minden olyan tárgy, amely veszélyezteti a közbiztonságot vagy birtoklása jogszabályba ütközik, amely a javítóintézet rendjét, biztonságát veszélyezteti, vagy saját esetleg mások életét, testi épségét és egészségét veszélyezteti, vagy amely alkalmassá teszi a fiatalok bűncselekmény elkövetésére, vagy a büntetőeljárás eredményességét veszélyeztetésére.¹¹⁸ Befogadáskor az említett tárgyakat átveszik a fiataloktól, amelyről átvételi elismervény készül.

¹¹⁵ Tettek és azok következményei -"Nyitott Bíróság" program az Aszódi Javítóintézetben <http://www.jogiforum.hu/hirek/36649> (megtekintve: 2016.12.30.)

¹¹⁶ 1/2015 (I.14.) EMMI rendelet 9.§

¹¹⁷ 2013. évi CCXL. törvény 345.§

¹¹⁸ 2013. évi CCXL. törvény 347.§ (5)

Ha a növendék a javítóintézet rendjét, biztonságát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít, másrészt ha más személy életét, testi épségét, szabadságát sérti vagy veszélyezteti, illetve bűncselekmény megakadályozásáért kényszerítő eszköz alkalmazását teszi lehetővé a törvény. Kényszerítő eszköz alkalmazása azonban nem lehetséges magatehetetlen személlyel szemben, illetve akkor sem, ha az ellenszegülés megtört vagy kényszerítő eszköz alkalmazása nélkül is elérhető az intézkedés célja. A kényszerítő eszközök közül csak és kizárólag testi kényszer alkalmazása jöhet szóba, amely a megfogást, a lefogást, az ellökést, az elvezetést és önvédelmi fogást foglalja magában. További korlátozás, hogy 14. életévét be nem töltött növendékekkel szemben korlátozott testi kényszerre van lehetőség, amely a lefogást és megfogást jelenti. Elrendeléséről az igazgató, távollétében az ügyeletes vezető, vagy a biztonsági szolgálat vezetője dönthet. Az igazgató felé minden esetben jelenteni kell, amennyiben sor kerül rá, aki minden esetben vizsgálja annak jogszerűségét. Amennyiben a vizsgálat során jogszerűtlenség állapítható meg, vagy testi sérülés, esetleg halál következik be, haladéktalanul értesíteni kell a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészt.¹¹⁹Végül itt jegyezném meg, hogy a biztonság és az intézet rendjének betartása céljából az ébresztőtől egészen a takarodóig rendszeresen ellenőrzik a hálótermeket is.¹²⁰

3.7 A fiatalok szabadítása: ideiglenes elbocsátás, elbocsátás

Az ideiglenes elbocsátás a feltételes szabadságra bocsátással párhuzamba állítható jogintézmény, amely a szabadságvesztés büntetés során merülhet fel. A feltételes szabadságra bocsátás értelmében az elítéltet szabadlábra helyezik, de újabb bűncselekményt nem követhet el, és az előírt magatartási szabályokat is be kell tartania, ugyanis ebben az esetben a büntetés hátralevő részét nem hajtják végre vele szemben. Hasonlóan az előző jogintézményhez az ideiglenes elbocsátás is ezen a működési elven alapszik. Ideiglenes elbocsátásra a javítóintézeti nevelés felének letöltését követően - legalább 1 év - kerülhet sor, de egy másik konjunktív feltétel teljesülése mellett: alaposan feltehető, hogy a javítóintézetten kívül is elérhető az alkalmazott intézkedés célja. Kizárt azonban, ha a javítóintézet engedély nélküli

¹¹⁹ 2013. évi CCXL. törvény 368.§

¹²⁰ 2013. évi CCXL. törvény 346.§ (4)

elhagyása végett fegyelmi felelősségét legalább három alkalommal megállapították. A büntetés-végrehajtási bíró kivételesen az esedékesség előtt két hónappal is elbocsáthatja a fiatalkorút, amennyiben az intézeti tanács, maga a növendék, a védő vagy a törvényes képviselő azt előterjeszti. Az ideiglenes elbocsátással egyidejűleg pártfogó felügyelete alá helyezik a fiatalkorút. A tartama legalább egy év, de azonos a javítóintézeti nevelés hátralevő részével. Véglegessé válik, ha időtartama alatt a fiatalkorú betölti a 21. életévét. A büntetés-végrehajtási bíró megszünteti az ideiglenes elbocsátást, ha a fiatalkorút szabadságvesztésre ítélik, javítóintézeti nevelést rendelnek el, vagy ha a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi. Az utóbbi esetben a bizonyítási eszközök megjelölésével az ügyészhez kell fordulni. A büntetés-végrehajtási bíró megszüntetheti, ha a bíróság a fentiekől eltérő szankciót szab ki. Megszüntetés körében kiemelendő, hogy az ideiglenes elbocsátáson töltött idő ilyen esetben nem beszámítható.

Elbocsátásra több esetben is sor kerülhet, így ha a bíróság által kiszabott javítóintézeti nevelés tartama letelt, ha a fiatalkorú a 21. életévét betöltötte (akkor is, ha a bíróság ítéletében meghatározott időtartamot nem töltötte ki), vagy ha a nevelés ideje alatt szabadságvesztésre ítélik. A gyermekjóléti szolgálat közbenjárásával az elbocsátás időpontja előtt a javítóintézet feladata, hogy előkészítse és megszervezze a növendék családjához való visszatérését. Amennyiben erre nincs lehetőség, akkor önálló életének megkezdésében nyújtanak segítséget, a lakhatás megszervezésére is kiterjedten.¹²¹ A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján 2013-ban 170 fiatalkorú hagyhatta el a javítóintézetet, és kezdhette el új életét.¹²²

3.8 Mi történik a társadalomba visszatérő fiatalkorúval?

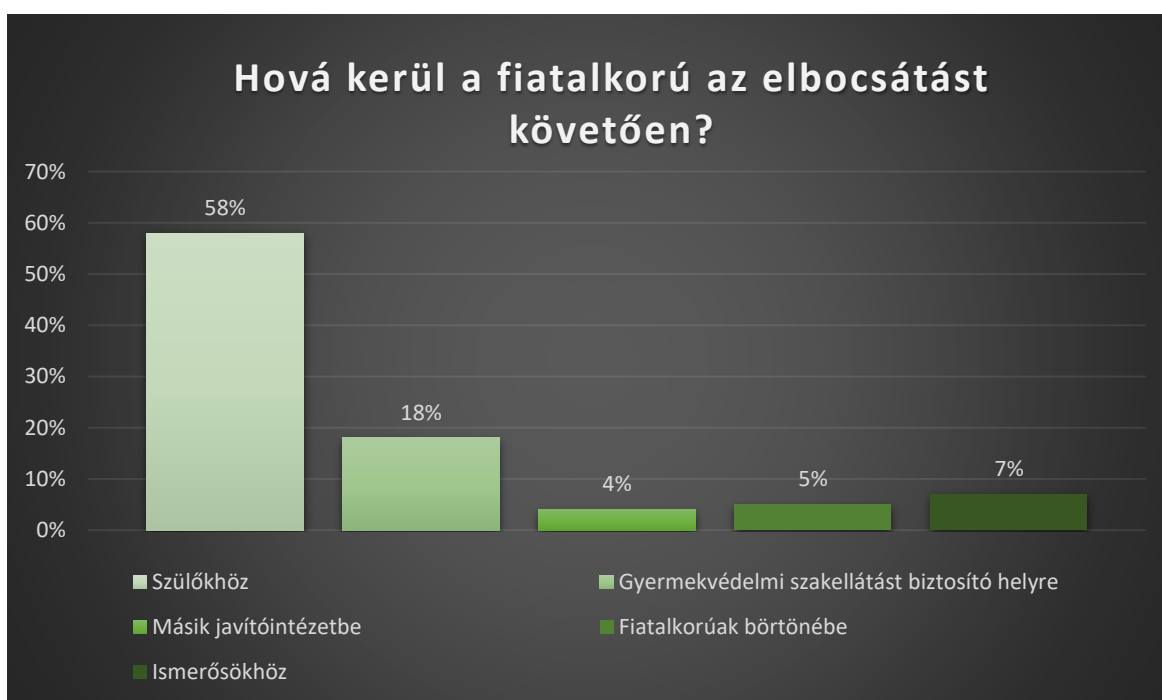
A javítóintézet az elbocsátást követően sem hagyja magára a fiatalkorú bűnelkövetőt, hiszen azok számára, akik családjukba nem térhetnek vissza, és akiknek lakhatási lehetőséget sem sikerült találni, vagy pedig a megkezdett tanulmányaikat a javítóintézetben kívánják befejezni, azok számára utógondozói részleg működik. Ennek igénybevételére a fiatalkorú kérelmére és az igazgatói tanács javaslatára van szükség, amelyről az igazgató jogosult

¹²¹ BELOVICS, VÓKÓ i.m. 416-419.

¹²² A javítóintézeti nevelésről. Statisztikai Tükör, Központi Statisztikai Hivatal 2014/99. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/javitointezet.pdf> (megtekintve: 2016.12.16.) 6.

döntést hozni.¹²³

Az Aszódi Javítóintézetben az utógondozás több formájára van lehetőség. Elkülöníthetünk előkészítő fázist, integrált utógondozást és önálló fázist. Előkészítő fázisról akkor beszélhetünk, amikor a növendék ideiglenes elbocsátás előtt áll, és hajlandóság mutatkozik az utógondozás során is az együttműködésre. A célja, hogy a növendéket felkészítse szabadítása utáni életére, és támogatást nyújtson tanulmányai folytatásához. Integrált utógondozás már olyan elbocsátott fiatalok számára nyújt lehetőséget, akik családjukhoz nem térhettek vissza, és megélhetési, valamint lakhatási lehetőséget sem sikerült találni. Az önálló fázisban a korábban utógondozott fiatalok rászorultsága esetén az intézet ellátásában részesülhet, de az önálló élethez szükséges lehetőségeket neki kell felkutatnia.¹²⁴

Érdeemes tehát megvizsgálunk, hogy az elbocsátást követően hová kerül a fiatalok, ha nem veszi igénybe az utógondozást. A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 2013-ban az elbocsátást követően a fiatalok 58%-a a szüleihez került vissza, 18%-a gyermekvédelmi szakellátást biztosító helyre, 4%-a másik javítóintézetbe, 5% -a fiatalok börtönébe, 7%-a ismerősökhöz került.¹²⁵ A statisztikai adatok alapján is jól látszik, hogy a

¹²³ LAJTÁR, SZÜCS i.m. 266.

¹²⁴ BOGÁR Péter, MARGITÁN Éva, VASKUTI András: *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest 2005., 198.

¹²⁵ A javítóintézeti nevelésről. Statisztikai Tükör, Központi Statisztikai Hivatal 2014/99.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/javitointezet.pdf>

legtöbb fiatalok a családjához tér vissza. Itt térnek vissza a családi konzultáció és a családterápiás foglalkozás fontosságára, hiszen a visszakerülő fiatal számára rendkívül fontos, hogy megfelelő biztonságot kapjon a családjától az új élet megkezdéséhez. Ezt a biztonságot pedig csak akkor tudja nyújtani a család, ha a nevelés ideje alatt folyamatos a kapcsolattartás, és érzelmileg nem hidegülnek el egymástól. Másik oldalról vizsgálva pedig a bűnözői életmódot folytató családba történő visszatérés problémássá teheti az elbocsátott fiatalok helyzetét, hiszen olyan környezetbe tér vissza, amely korábban negatív hatással volt rá. Az ilyen családi közeg pedig tönkretelhet minden addig elért eredményt, ami a javítóintézet dolgozóinak áldozatos munkájának volt köszönhető.

Az utánkövetés, vagyis az elbocsátott fiatalok életének figyelemmel kísérése csak az ideiglenesen elbocsátott fiatalok esetén valósul meg a pártfogó felügyelő jelentései alapján, illetve az utógondozásban részt vett fiatalok kérésére az utógondozója tanácsadással nyújthat segítséget az ügyeinek intézésében, a pártfogó felügyelő közreműködésével.¹²⁶

Hatvani Erzsébet szerint is az utánkövetés leginkább csak az ideiglenes elbocsátás során tud megvalósulni, pedig szükséges lenne megteremteni az általános bevezetéséhez szükséges feltételeket. A Rákospalotai Javítóintézetben volt rá példa, hogy az elbocsátott növendékeket levélben kérték, hogy adjanak hírt életük alakulásáról, azonban válasz csak 30-40%-ban érkezett vissza. Utógondozás azonban már eredményesebben működik, ugyanis a Rákospalotai Javítóintézet 4 fő számára tudja biztosítani az utógondozást. Ottjártamkor két elbocsátott fiatal lány élt az utógondozás lehetőségével, mindketten tanulmányaik befejezése végett, a felszolgálati képzettség megszerzése érdekében.¹²⁷

(megtekintve: 2016.12.16.) 6.

¹²⁶ 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet 53.§

¹²⁷ 2016. február 23-án a Rákospalotai Javítóintézetben tett látogatás alapján

3.9 Előzetes letartóztatás végrehajtása a javítóintézetben

Az előzetes letartóztatás a bíróság által elrendelhető személyi szabadság elvonásával járó kényszerintézkedés. Az előzetes letartóztatás elrendelésének általános és speciális feltételeit¹²⁸ különíthetjük el. A nyomozás megindulását követően, amennyiben a terhelt megalapozottan gyanúsítható a bűncselekmény elkövetésével, - amit már közöltek is vele - és az elkövetett bűncselekmény alapján fennáll a lehetősége a szabadságvesztés kiszabásának, illetve nem áll fent semmilyen kizáró ok, akkor az előzetes letartóztatás elrendelésének általános feltételei megállapíthatóak. Fiatalkorúak esetén még egy speciális feltételnek is teljesülnie kell, ugyanis a fiatalkorú terhelt által elkövetett különös tárgyi súlyú bűncselekmény miatt lehet helye a kényszerintézkedésnek.¹²⁹ A fiatalkorúak ügyésze vizsgálja meg, hogy a terhelt terhére rótt bűncselekmény különös tárgyi súlyú-e, és ha igen akkor ez milyen tények alapján állapítható meg.

A fiatalkorú terhelt előzetes letartóztatását javítóintézetben (EMMI Rákospalotai Javítóintézet, EMMI Budapesti Javítóintézet, EMMI Debreceni Javítóintézet, EMMI Nagykanizsai Javítóintézet) vagy büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani. Végrehajtását tekintve a szabadságvesztés végrehajtására vonatkozó szabályok irányadóak, de az előzetes letartóztatásra vonatkozó speciális eltérések elsőbbségével. B. Aczél Anna szerint megfelelő jogalkotói döntés volt, hogy az előzetes letartóztatást javítóintézetben is foganosítani lehet fiatalkorú terhelt esetén. Annak ellenére, hogy pontosan nem látható előre meddig marad a fiatalkorú terhelt előzetes letartóztatás alatt, a speciális igényeket figyelembe véve ez a rövidebb időtartam is hasznosan tölthető el. A tapasztalatok alapján például az oktatásban is jelentős eredményeket lehet elérni.¹³⁰ A bíróság feladata, hogy eldöntse a végrehajtás helyét a fiatalkorú személyisége és a bűncselekmény jellege alapján. Ki kell emelnünk viszont, hogy az a fiatalkorú, aki a bűncselekmény elkövetésekor 14. életévét nem töltötte be, előzetes letartóztatását csak javítóintézetben lehet végrehajtani. Amennyiben a bíróság büntetés-végrehajtási intézetet jelöl meg a végrehajtás helyének, a fiatalkorúakat el kell különíteni a felnőttkorúaktól.¹³¹ A nyomozás során az ügyész indítványt tehet kivételesen büntetés-végrehajtási intézetben vagy rendőrségi fogdán legfeljebb öt napra történő ideiglenes elhelyezésre a szorosan egymást követő kihallgatások, szembesítések vagy más nyomozási

¹²⁸ 1998. évi XIX. törvény 129.§ (2)

¹²⁹ FARKAS, RÓTH i.m. 147-156.

¹³⁰ B. ACZÉL Anna: *Előzetes letartóztatás javítóintézeti körülmények között* In: *Kriminológiai Közlemények* 58. 2000., 1-10. http://www.kriminologia.hu/sites/kriminologia.hu/files/58baczel_0.pdf (megtekintve: 2016.12.27.)

¹³¹ 1998. évi XIX. törvény 454.§

cselekmények végrehajtása miatt.¹³²

Az előzetes letartóztatásba helyezett fiatalkorút bírósági határozat vagy a rendelkezési jogkör gyakorlójának rendelve alapján fogadják be. A rendelkezési jog körében meg kell említenünk, hogy az előzetes letartóztatás végrehajtására vonatkozó rendelkezéseket a bíróság tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig az ügyész, azt követően a bíróság hozza meg. A befogadásról értesíteni kell az elrendelő bíróságot, vádirat benyújtásáig az ügyészt és a fiatalkorú lakó- vagy tartózkodási helye szerinti rendőr-főkapitányságot. Ebben az esetben nem kell kiállítani azonosító kártyát a fiatalkorúról.¹³³ Az előzetes letartóztatás hatálya alatt a büntető eljárási jogokat korlátozás nélkül biztosítani kell a terhelt számára. Az ügyész indítványozhatja, az igazgató kezdeményezésére az előzetes letartóztatás végrehajtási helye megváltoztatását, ha a fiatalkorú tartósan szembeszegül a javítóintézet rendjével, társai vagy a javítóintézetben dolgozók testi épségét, vagy a javítóintézet biztonságát súlyosan veszélyezteti. A kényszerintézkedés tartama alatt javítóintézetben kívül sem oktatás, sem munkafoglalkoztatás vagy más program nem engedélyezhető. Hozzá tartozóval, szülői felügyeleti jogot gyakorló szülővel, törvényes képviselővel tarthat kapcsolatot. Többek között a védővel, egyházi jogi személy, civil szervezet tagjával, gyermekvédelmi gyámmal, pártfogó felügyelővel ellenőrzés nélkül tarthat kapcsolatot. Az előzetes letartóztatás lejáratának napján vagy megszüntető rendelkezés folytán szabadon bocsátják, a törvényes képviselő vagy megbízottja részére átadják.¹³⁴ Amennyiben az előzetes letartóztatást az ügyész szünteti meg, megfelelő időben értesíteni kell a fiatalkorú terhelt törvényes képviselőjét, ugyanis csak törvényes képviselőjének és gondozójának adható át, de a meg nem jelenésük nem akadályozza a terhelt szabadítását.¹³⁵

¹³² Gyermek- és fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményekkel összefüggő ügyészi szakfeladatok ellátásáról szóló 21/2013. (X.31.) LÜ utasítás 6-7.§

¹³³ 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet 55-56.§

¹³⁴ BELOVICS, VÓKÓ i.m. 448-452.

¹³⁵ Gyermek- és fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményekkel összefüggő ügyészi szakfeladatok ellátásáról szóló 21/2013. (X.31.) LÜ utasítás 8.§

3.9.1 Fiatalkorú terhelt előzetes letartóztatása statisztikai adatok tükrében

A Legfőbb Ügyészség statisztikai adatai alapján 2012-ben 304 fiatalkorú gyanúsított került előzetes letartóztatásba büntetés-végrehajtási intézetben vagy javítóintézetben.¹³⁶ A következő évben, 2013-ban már 400 fiatalkorú terhelt került előzetes letartóztatásba és 300 fiatalkorú terheltet szabadítottak az előzetes letartóztatásból, tehát megállapíthatjuk, hogy erőteljes a fluktuáció ezen a területen. Meg kell jegyeznünk, hogy 2013-ban a Budapesti Javítóintézet biztosította az előzetes letartóztatottak számára biztosított helyek 55%-át.¹³⁷ A Rákospalotai Javítóintézet összesen 22 előzetesen letartóztatott fiatalkorú lányt képes befogadni, 90%-uk valamilyen erőszakos vagy vagyon elleni bűncselekmény miatt kerül be, általában egy évet meghaladó időtartamra.¹³⁸

Az előzetes letartóztatásba került összes fiatalkorú (304 fő) legnagyobb része, 37,5%-a (114 fő) 17. életévét betöltött fiatalkorú volt. További 29%-uk 16. életévét, 20%-uk 15. életévét betöltött, legkisebb részük, 13%-uk mindössze a 14. életévét betöltött fiatalkorú terhelt volt. A 2012. évet megelőző években is hasonló kormegoszlás állapítható meg a kényszerintézkedés hatálya alá kerülő terheltekkel kapcsolatban, 2011-ben az összes 360 fiatalkorú 35%-a (125 fő) 17. életévét betöltött, 26%-a (95 fő) 16. életévét betöltött, 23%-a (83 fő) 15. életévét betöltött és 16%-a 14. életévét betöltött fiatalkorú volt.¹³⁹ A 16-17 éves fiatalkorúak túlsúlya nem csak az előzetes letartóztatottak, hanem a jogerősen javítóintézeti nevelésre utaltak körében is megállapíthatók. Szarka Attila szerint ez a 16-17 éves fiatalok

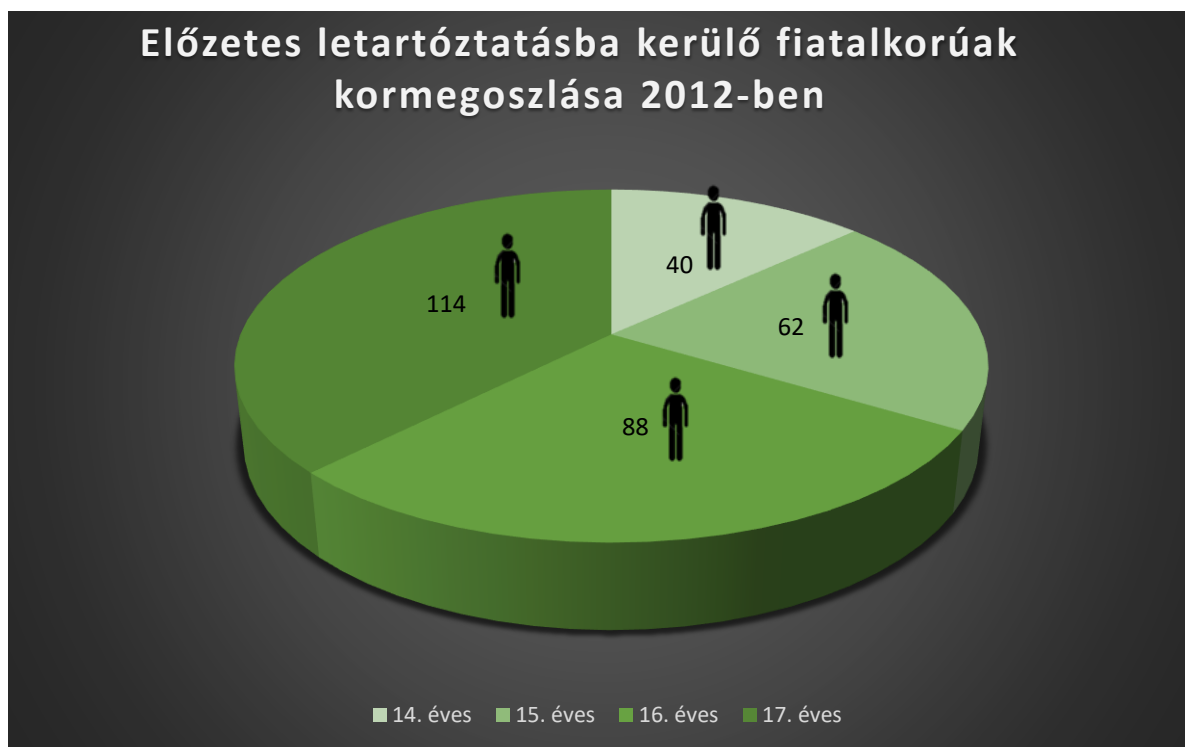
¹³⁶ Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalkorúak bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről. Kiadja: Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály 2013. év <http://www.mklu.hu/repository/mkudok9816.pdf> (megtekintve: 2016.12.14.) 5.

¹³⁷ A javítóintézeti nevelésről. Statisztikai Tükör, Központi Statisztikai Hivatal 2014/99. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/javitointezet.pdf> (megtekintve: 2016.12.16.) 3.

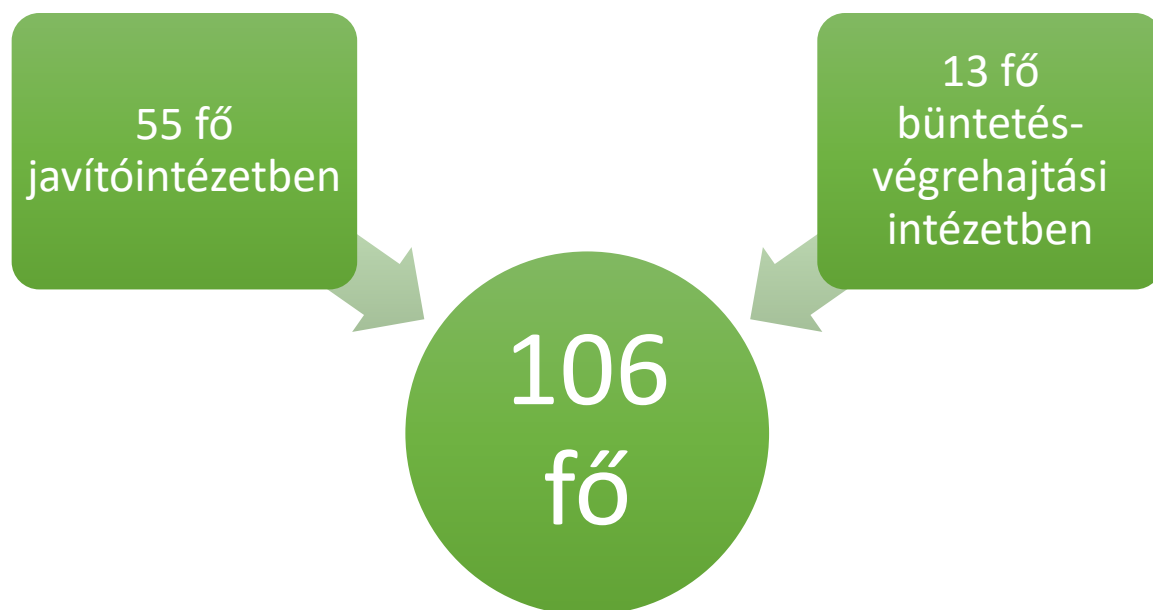
¹³⁸ 2016. február 23-án a Rákospalotai Javítóintézetben tett látogatás alapján

¹³⁹ Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalkorúak bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről. Kiadja: Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály 2013. év <http://www.mklu.hu/repository/mkudok9816.pdf> (megtekintve: 2016.12.14.) 31.

élethelyzetének is köszönhető, hiszen ez az időszak a legtöbb krízist, bizonytalanságot, félelmet magában hordozó szakasz.¹⁴⁰

¹⁴⁰ 2015. szeptember 14-én az Aszódi Javítóintézetben tett látogatás alapján

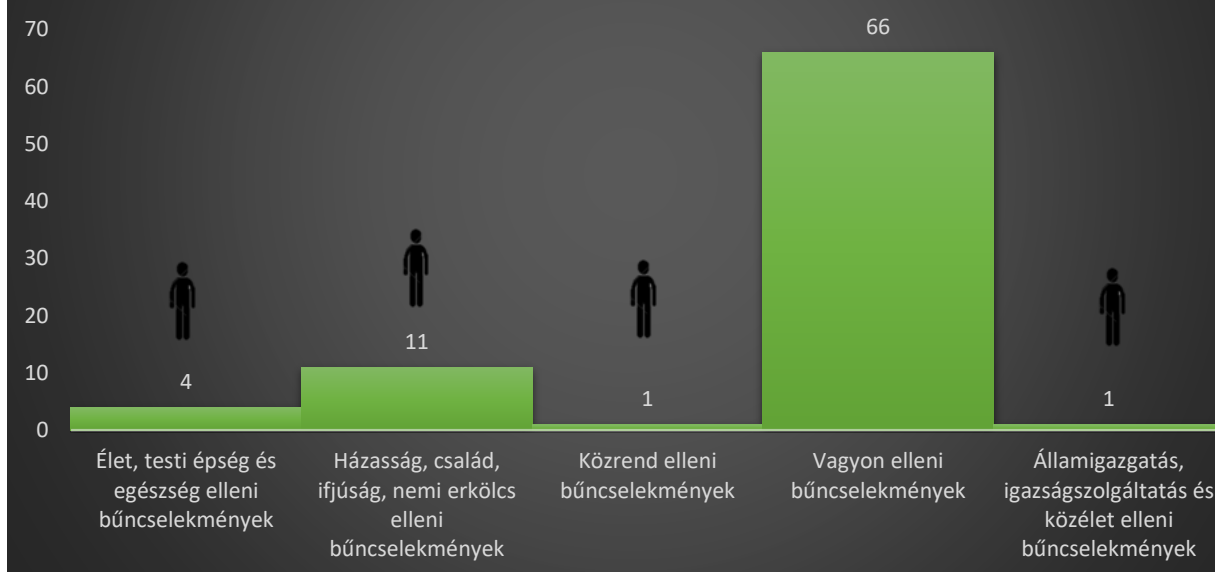

Az Aszódi Javítóintézetbe 2014-ben érkezett növendékek közül (106 fő) 68-an kerültek előzetes letartóztatásba, akik közül 55 fiatalkorú a kényszerintézkedést javítóintézetben töltötte (80%), míg 13 fiatalkorú büntetés-végrehajtási intézetben (19%).¹⁴¹ B. Aczél Anna szerint a javítóintézetben foganosított előzetes letartóztatás megkönnyíti, zökkenőmentesebbé teszi a bíróság jogerős ítélete alapján javítóintézeti nevelésre utalt fiatalkorúak beilleszkedését, főleg a fiatalkorú lányok esetén, ahol ugyanaz a javítóintézet látja el az előzetes letartóztatás és a javítóintézeti nevelés végrehajtását. Ennek a zökkenőmentességnek köszönhető, hogy sokkal hamarabb kezdhető el a közös munka, az oktatásba való bekapcsolódás.¹⁴²

¹⁴¹ Adatok lekérve Emberi Erőforrások Minisztériuma Gyermekvédelmi és Gyámügyi Főosztályától, 2017.01.03.

¹⁴² B.ACZÉL i.m. 1-10.

Budapesti Javítóintézetben előzetes letartóztatásban lévő fiatalok által feltételezeten elkövetett bűncselekmények 2014-ben

2014-ben a Budapesti Javítóintézet 68 fiatalok előzetes letartóztatását hajtotta végre. A szemléltető diagram alapján is megállapíthatjuk, hogy a fiatalok terheltek 97%-a feltételezeten vagyon elleni bűncselekményt követett el, amely szintén szinkronban van az országos statisztikával. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények, valamint a közrend elleni bűncselekmények csekély arányt képeznek, viszont figyelemre méltó az a 11 fiatalok terhelte, akit valamilyen nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt vontak büntetőeljárás alá.¹⁴³

¹⁴³ Adatok lekérve Emberi Erőforrások Minisztériuma Gyermekvédelmi és Gyámügyi Főosztályától, 2017.01.03.

IV. Ügyészi kontroll a büntetés-végrehajtásban: törvényességi felügyelet gyakorlása a javítóintézetek felett

„Az ügyészség, mint az igazságszolgáltatás közreműködője, nyilvánvalóan egy erősebb és indokolható pozícióból tud a törvényesség érdekében fellépni, de immár nem felügyeleti tevékenysége során, hanem egyfajta törvényességi kontrollként.”¹⁴⁴

Polt Péter

A büntetés-végrehajtás célja, hogy megvalósítsa a speciális prevenciót az egyéniesítés keretében, feladata pedig, hogy érvényre juttassa a büntetési célokat. Azon túlmenően, hogy joghátrányt okozunk a bűnelkövetőnek, és a prevenciót megvalósító rendelkezéseket vesszük irányadónak, fontos a társadalomba való visszailleszkedés segítése a jogkövető életmód kialakításával. A Büntetés-végrehajtási Kódex külön kiemeli, hogy a fiatalkorúak esetében a gyermekek jogait is érvényesíteni kell, amelyet mind hazai, mind nemzetközi dokumentumok deklarálnak.¹⁴⁵ A büntetés-végrehajtás során figyelembe kell vennünk az Alaptörvényben és más nemzetközi dokumentumokban, mint az 1950-ben született Emberi Jogok Európai Egyezményében lefektetett rendelkezéseket vagyis, hogy senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.¹⁴⁶

Vajon hogyan biztosíthatjuk, hogy a fogvatartottak, a javítóintézeti nevelés alatt álló fiatalkorúak ne szenvedjenek több hátrányt, mint amit a törvény előír? Hogyan szerezhetünk érvényt a hazai és nemzetközi előírásoknak a társadalom védelme és a szankció törvényes végrehajtásának figyelembevételével? A választ a büntetés-végrehajtást övező garancia- és kontrollrendszerben kell keresnünk, ezen belül a külső nemzeti kontroll egyik meghatározó eleme az ügyész törvényességi felügyelete.

A büntetés-végrehajtás törvényes működésének elengedhetetlen feltétele, mind a

¹⁴⁴ Polt Péter legfőbb ügyész úr megnyitó beszéde az Ügyészség Napja alkalmából a Legfőbb Ügyészségen rendezett ünnepségen, 2012. június 11.

http://ugyeszseg.hu/wpcontent/uploads/farkasil/2013/12/ugyeszsegnapja2012_lu.pdf
(megtekintve: 2016.12.16.) 3.

¹⁴⁵ 2013. évi CCXL. törvény 1.§

¹⁴⁶ Alaptörvény III. cikk (1)

nemzetközi (nemzetközi szinten az Európa Tanács kínzás és embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetések megelőzésére létrehozott Bizottsága látja el a kontrollt, CPT), mind a hazai garancia- és kontrollrendszer léte. Minderre azért is van különösen szükség, mert bár az Európai Börtön szabályok kiemelik, hogy a korlátozásokat a legkisebb mértékűre kell szorítani¹⁴⁷, de a büntetés-végrehajtás szükségképpen alapjogok megsértésével jár együtt. A törvényes működés garancia- és kontrollrendszeréhez köthetők a bírósághoz fordulás, az ügyészség törvényességi felügyelete, a társadalmi ellenőrzés, az elítélt és a kényszerintézkedés hatálya alatt álló személyek ombudsmanhoz és nemzetközi szervezetekhez fordulásának lehetősége, valamint a nemzeti megelőző mechanizmus. Magyarország a 2011. évi CXLI. törvénnyel hirdette ki az ENSZ 2002-ben tartott 25. ülésén elfogadott kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvét (OPCAT). A törvény preambuluma kiemeli, hogy a részes államok megerősítik, hogy tilos a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés, ugyanis az az emberi jogok súlyos megsértésének minősül.¹⁴⁸ Minden részes állam a jegyzőkönyvben foglaltak érvényesítésére kijelöl, fenntart vagy létrehoz egy vagy több látogató testületet, nemzeti megelőző mechanizmust. Hazánkban ezt a feladatot 2015. január 1-jétől személyesen, vagy munkatársai közreműködésével, az alapvető jogok biztosa látja el.¹⁴⁹

A fent megnevezett elemeken túl tágabb értelemben a kontrollrendszer körében említhető a büntetés-végrehajtás belső ellenőrzése, az igazgatási felügyelet is. Az Európai Börtön szabályok is megfogalmazzák a kétfajta ellenőrzést vagyis, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben rendszeres kormányzati vizsgálatot kell végezni, és független ellenőrzést is biztosítani kell. A kormányzati felügyelet során kerül értékelésre, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek működése összhangban van-e a nemzeti és nemzetközi jog követelményeivel. A független ellenőrzés a fogva tartás feltételeire és a fogvatartottakkal való bánásmódra terjed ki.¹⁵⁰ Az említett kétfajta ellenőrzés jól kiegészítik és erősítik egymást, így egy egységes garanciarendszer kialakulását teszik lehetővé.¹⁵¹

¹⁴⁷ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Európai Börtön szabályokról szóló R/2006/2 ajánlása I.3. <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/EPR/European%20Prison%20Rules-Hungary.pdf> (megtekintve: 2016.12.27.)

¹⁴⁸ 2011. évi CXLI. törvény Preambuluma

¹⁴⁹ <http://www.ajbh.hu/opcat> (megtekintve: 2017.01.05.)

¹⁵⁰ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Európai Börtön szabályokról szóló R/2006/2 ajánlása I.9., VII.92.1., VII.93.1. <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/EPR/European%20Prison%20Rules-Hungary.pdf> (megtekintve: 2016.12.27.)

¹⁵¹ LAJTÁR István: *Új Bv. Kódex és megújult ügyész kontroll* In: Tanulmányok Polt Péter 60. születésnapja tiszteletére, Budapest 2015., 197-206.

Vókó György szerint az ügyészség, mint az igazságszolgáltatás közreműködője olyan összetett, az egész büntető igazságszolgáltatást - a nyomozástól a büntetés-végrehajtásig - átfogó, az eljárás minden szakaszára kiterjedő tevékenységet végez, amely lehetővé teszi a bűnügyek teljes egészében való átlátását. Ennek köszönhetően a törvényességi felügyelet során képes megvalósítani a társadalom védelmét, az elítéltek jogainak érvényesítését, a büntetés végrehajtásának törvényi keretek közötti feltétlen érvényesülését.¹⁵² Az Alaptörvény¹⁵³ deklarálja, hogy a büntetés-végrehajtás felett a legfőbb ügyész és az ügyészség gyakorolja a felügyeletet. Az Alaptörvényen túl a Büntetés-végrehajtási Kódex 6.§-a is kimondja, hogy az ügyész törvényességi felügyeletet gyakorol, és az ügyészt a ügyészségről szóló törvény szerint illetik meg jogosultságok és kötelezettségek.

Hazánkban tehát a büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszerének egyik legfontosabb eleme az ügyészség törvényességi felügyelete és jogvédelme, amely két oldalról közelíthető meg. Első megközelítésben az ügyész törvényességi felügyelete kiterjed arra, hogy a fogvatartottak ne szenvedjenek több hátrány, mint amit a törvény előír, így jogaiknak érvényt kell szerezni. Másik megközelítésben a társadalom jogait is védeni kell, ami az elítéltekkel szembeni ítélet maradéktalan végrehajtásában ölt testet. A leírtakból következik, hogy a törvényességi felügyeletnek, mint a jogállami biztosítékrendszer egy elemének lényege, hogy előmozdítsa a kiszabott büntetés vagy intézkedés rendeltetésének érvényre jutását, és elősegítse az ítélet törvényes végrehajtását. A kitűzött célok eléréséhez rendszeres ellenőrzésre, vizsgálatra van szükség, és adott esetben azonnali jogi intézkedésre, szervek felé történő indítványozásra. Az ügyészség kiemelt szerepe a törvényesség felügyeletében a hatósági jogosítványainak, kellő eszközeinek, szervezetének, szakismeretének köszönhetőek, így kellő védelmet tudnak nyújtani a hatalommal való visszaélésekkel szemben. A törvényességi felügyelet során a következő módszerek ismeretesek: fogvatartottak meghallgatása, panaszok, bejelentések intézése, törvényességi vizsgálat. A törvényesség érvényesítésének eszközei pedig az ügyészi rendelkezés és jelzés, felelősségre vonás kezdeményezése.¹⁵⁴

Az ügyész törvényességi felügyeletére vonatkozó részletes szabályokat a 2011. évi CLXIII. törvényben és a legfőbb ügyész 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasításában találjuk.

A jogszabály szerint az ügyész bármely helyen és időpontban ellenőrizheti a büntetés-végrehajtás törvényességét. Az ellenőrzéssel érintett szerv vezetője köteles az ügyész

¹⁵² VÓKÓ György: *Büntetés-végrehajtási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest 2008.*, 66.

¹⁵³ Alaptörvény 29. cikk (2) c) pont

¹⁵⁴ LAJTÁR (2015) i.m. 197-206.

rendelkezéseinek eleget tenni, amelyek a törvények megtartására és a fogva tartás körülményeire vonatkozhatnak.

Az Alaptörvény kimondja, hogy szabadságától megfosztani valakit csak törvényben meghatározott okból és törvényben meghatározott eljárás alapján lehet.¹⁵⁵ Az Alaptörvényből kiindulva, amennyiben az ügyész felügyelete során megállapítja, hogy a fogvatartottat törvényes határozat nélkül, vagy a határozatban megjelölt időponton túl tartanak fogva, jogosult és egyben köteles is haladéktalanul szabadlábra helyezni.

Törvénysértő gyakorlat vagy mulasztásban megnyilvánuló törvénysértés észlelésekor, annak megszüntetése érdekében az illetékes vezetőnél felhívással élhet, akinek kötelessége intézkedni. A felhívással szemben 15 napon belül a felettes ügyészhez lehet előterjesztést tenni, amely halasztó hatályú. A törvény emellett taxatív módon felsorolja, hogy az ügyész felügyeleti jogkörében mire jogosult, így meghallgathatja a fogvatartottakat, megvizsgálhatja a büntető ügyben hozott határozatok végrehajtásával kapcsolatos panaszokat, megtekintheti a fogva tartási iratokat, végrehajtás bármely kérdésében vizsgálatot tarthat, felvilágosítást kérhet a szervek vezetőitől, végrehajtási szerveknél rendelkezések kiadását, módosítását vagy hatályon kívül helyezését kezdeményezheti.¹⁵⁶

A fogvatartott vagy a növendék meghallgatására kérelem alapján kerülhet sor, amelyről az ügyész feljegyzést készít. A bánásmód törvényességével kapcsolatos vizsgálat során a kérelem alapján meghallgatott növendék, fogvatartott mellett szűrőpróbaszerűen kiválasztottakat is meghallgat. Amennyiben a meghallgatás során valamilyen bűncselekmény gyanúja merül fel, az ügyész a feljegyzést megküldi a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóságnak.

A javítóintézeti nevelés végrehajtásának törvényességét havonta legalább kétszer szükséges megvizsgálnia az ügyésznek, amely kiterjed a befogadás alapjául szolgáló iratok szabályszerűségére, a fogva tartási idők betartására, körülményeire, a bánásmódra, a jogok biztosítására is.¹⁵⁷ A javítóintézetek büntetés-végrehajtási tevékenysége felett az illetékes főügyészségek látják el a törvényességi felügyeletet. Ebből következik, hogy a Rákospalotai Javítóintézet és a Budapesti Javítóintézet felett is a Fővárosi Főügyészség gyakorol felügyeletet a törvényesség érvényre juttatása érdekében.¹⁵⁸ Az Aszódi Javítóintézet tevékenységének törvényességi felügyeleti szerve a Legfőbb Ügyészség.¹⁵⁹ Itt tennék említést

¹⁵⁵ Alaptörvény IV. cikk (2)

¹⁵⁶ 2011. évi CLXIII. törvény 22-24.§

¹⁵⁷ A legfőbb ügyész 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítása 28.§

¹⁵⁸ A legfőbb ügyész 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítása 1.§ (2)

¹⁵⁹ Aszódi Javítóintézet Szervezeti és Működési Szabályzata, http://www.aszod-afi.hu/pdf/szmsz_2012.pdf

arról, hogy az intézetben történő rendkívüli eseményről¹⁶⁰ is haladéktalanul értesíteni kell a büntetés-végrehajtás felügyeletét ellátó ügyészt és a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős minisztert. Az értesülést követően az ügyész megvizsgálja az esemény bekövetkezésének okát és körülményeit, amelyről feljegyzést készít. A feljegyzésben emellett értékeli az érintett szerv vizsgálatának eredményeit, intézkedéseit. Amennyiben felmerül valamilyen bűncselekmény gyanúja, a nyomozás lefolytatására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságnál büntető eljárást kezdeményez. Fogvatartott halála vagy súlyos balesete esetén az ügyész az értesülést követően a legrövidebb időn belül vizsgálatot végez a helyszínen.¹⁶¹

Az ügyész nem csak a jogerős ítélet alapján elrendelt büntetés-végrehajtás törvényességét ellenőrzi, hanem az előzetes letartóztatás törvényességét is havonta kétszer megvizsgálja. Az említett vizsgálat kiterjed a bánásmód törvényességére, a fogva tartás alapjául szolgáló iratok szabályszerűségére, a határidők betartására, kényszerítő eszközök alkalmazásának törvényességére. Az utasításban külön kiemelésre kerül, hogy a kényszerintézkedés hatálya alatt álló fiatalkorú esetén a speciális végrehajtási szabályok érvényesülésére különös figyelmet kell fordítani.¹⁶²

Az ügyész nem csak a büntetés-végrehajtás felett gyakorol felügyeletet, a teljesség igénye nélkül emellett felügyeleti joga kiterjed az utógondozás, a kitoloncolás, a Bnytv. hatálya alá tartozó nyilvántartások, körözési, szabálysértési nyilvántartás, házi őrizet vagy a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényben szabályozott elfogás és előállítás, elővezetés és idegenrendészeti intézkedés végrehajtására is.¹⁶³

(megtekintve: 2016. 12.17.) 12.

¹⁶⁰ A 2013. évi CCXL. törvény 370.§ (2) alapján: „Rendkívüli eseménynek minősül minden olyan esemény, amely a javítóintézet rendjét súlyosan sérti vagy veszélyezteti, így különösen a fiatalkorú szökése, az intézet területén elkövetett bűncselekmény, a fiatalkorú biztonsági elkülönítése, öngyilkossági kísérlete, balesete, halála.”

¹⁶¹ A legfőbb ügyész 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítása 30.§, 31.§ (1)

¹⁶² A legfőbb ügyész 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítása 15.§

¹⁶³ A legfőbb ügyész 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítása 2.§

V. Szükség van javítóintézetekre? A javítóintézeti nevelés és a szabadságvesztés végrehajtásának összehasonlítása

„Vannak sikertörténeteink, amik erőt adnak a folytatáshoz.”¹⁶⁴

Puskás Péter, az Aszódi Javítóintézet igazgatója

Szükség van javítóintézetekre? Gyakran merül fel a javítóintézetek létjogosultságát kétségbe vonó kérdés a társadalom egyes tagjaitól. A kérdés mögött az a vélekedés áll, hogy a javítóintézeti nevelés nem kellően hatékony, a kikerülő fiatalok magatartása változatlanul deviáns, és további bűncselekmény elkövetésétől sem rettennek vissza. A javítóintézetek működtetése költséges, és a költségek nem állnak egyensúlyban az eredményességgel. A létjogosultság megkérdőjelezése mellett pedig számos tévhit is a közvélekedés részét képezi. A tájékozatlanság és információhiány következtében történhet az meg, hogy a javítóintézetet a börtönnel azonosítják, ebből is ered a büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartottak és a javítóintézeti neveltek azonos fokú megbélyegzése is. A tájékozatlanság és a sokszor negatív vélekedés megnehezíti a társadalomba beilleszkedni próbáló fiatalok helyzetét, így rendkívül fontos a társadalmi kommunikáció, és a területen jártas szakemberek társadalomfelvilágosító szerepe. Ezért is jelentős véleményem szerint a „Nyitott Bíróság” Program, hiszen az iskoláskorú gyerekeknek tartott előadások és látogatások által már olyan generáció nőhet fel, amely alapvető jogismerettel rendelkezvén különbségeket tud tenni jogintézmények között. A kérdést pedig az ellenkező irányban is feltehetjük: mennyire eredményesek a büntetés-végrehajtási intézetek? Az elkövetkezőkben a javítóintézeti nevelés és a szabadságvesztés végrehajtása közti különbségek bemutatásával szeretném kiemelni a javítóintézetek létének fontosságát.

Az első lényeges különbség, hogy büntető anyagi jogi szempontból a javítóintézeti nevelés az intézkedések¹⁶⁵ közé, míg a szabadságvesztés a büntetések¹⁶⁶ közé sorolható, de találkozási pontjuk, hogy mindkettő szabadságelvonással járó szankció. A büntetés egy

¹⁶⁴ Aszódi Tükör, 2016. október, 18-19.

¹⁶⁵ 2012. évi C. törvény 63.§

¹⁶⁶ 2012. évi C. törvény 33.§

felelősségi szankció, ami büntethető személlyel szabható ki, amíg az intézkedés alapja a büntetendő cselekmény, de nem csak büntetőjogilag felelősségre vonható személlyel szemben alkalmazzák.¹⁶⁷

A Büntető Törvénykönyv rendelkezése¹⁶⁸ alapján javítóintézeti nevelést akkor rendel el a bíróság, amikor a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében szükséges, célja pedig a fiatalkorú társadalmi beilleszkedésének elősegítése.¹⁶⁹ A szabadságvesztés végrehajtásának célja, hogy az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítésre kerüljön, a reintegrációt szolgáló tevékenységek eredményeképpen az elítélt a társadalomba visszailleszkedjen, és jogkövető állampolgárrá váljon.¹⁷⁰ Ki kell emelnünk, hogy mindkét szankciót a bíróság bűnösséget megállapító ítéletben szabja ki. Az első szembetűnő különbség a két jogintézmény céljában ragadható meg. A javítóintézeti nevelés, mint a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható speciális intézkedés középpontjában a nevelés áll, hiszen a leghatékonyabb eszköz a deviáns magatartás helyes irányba való formálása, ami esetükben döntő többségben megvalósítható a ki nem forrt személyiségüknek köszönhetően. Természetesen a szabadságvesztés is nagy hangsúlyt fektet a reintegrációs tevékenységekre, de álláspontom szerint a nevelés csak másodlagos, és elsősorban a joghátrány érvényesítése áll a középpontban. A Büntetés-végrehajtási Kódex rendelkezése arra is kitér, hogy a büntetés-végrehajtási intézet a nevelési programját a javítóintézetek szakmai tapasztalatainak felhasználásával, velük együttműködve alakítja ki.¹⁷¹ Így a két szankció között hangsúlybeli eltérések figyelhetők meg a célokat tekintve. Az Európai Börtön szabályok is utalnak arra, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek nem elsődlegesen a fiatalkorúak speciális igényeinek a kielégítésére jöttek létre, ugyanis kimondja, hogy amennyiben kivételesen fiatalkorú kerül büntetés-végrehajtási intézetbe, akkor külön szabályok szükségesek számukra szükségleteik és helyzetük rendezésére.¹⁷²

Jelentős különbség mutatkozik a két szankció végrehajtását szolgáló intézetek fenntartói között is, ugyanis amíg a javítóintézeteket az Emberi Erőforrások Minisztériuma, addig a büntetés-végrehajtási intézeteket a Belügyminisztérium tartja fent. A szakmai felügyelet ellátó szerv javítóintézetek esetén a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, büntetés-végrehajtási intézeteknél a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága. A javítóintézetek

¹⁶⁷ BELOVICS, GELLÉR, NAGY, TÓTH i.m. 439-440.

¹⁶⁸ 2012. évi C. törvény 120.§ (1)

¹⁶⁹ 2013. évi CCXL. törvény 344.§

¹⁷⁰ 2013. évi CCXL. törvény 83.§ (1)

¹⁷¹ 2013. évi CCXL. törvény 192.§ (6)

¹⁷² Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Európai Börtön szabályokról szóló R/2006/2 ajánlása I.3.

<http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/EPR/European%20Prison%20Rules-Hungary.pdf> (megtekintve: 2016.12.27.) II.11.2.

azért is tudnak a nevelésközpontúságnak eleget tenni, mert az ott dolgozók jelentős része pedagógusi, gyógypedagógusi, szociális végzettséggel rendelkezik, szemben a büntetés-végrehajtási intézetek dolgozóinak sokszínűségével.¹⁷³

A két szankció végrehajtásának különbségei kapcsán, a teljesség igénye nélkül következőket tartom fontosnak kiemelni:

A javítóintézetek úgy kívánják elérni a reintegrációs és reszocializációs céljaikat, hogy a növendékek a lehető legkevésbé érezzék, hogy büntetés-végrehajtás hatálya alatt állnak. Ennek véleményem szerint pszichológiai okai is vannak, hiszen így elkerülhető, hogy a fiatalok bűnelkövető beletörődjen abba, hogy bűnelkövetőnek tekintik, és csak sodródjon az eseményekkel a végrehajtás alatt. Azt érezheti, hogy fontosnak tartják, és az ő érdekében kell a kötelességeinek eleget tenni. A javítóintézetek a családi légkör kialakítására törekednek, nem hiába nevezték korábban a nevelőket családfőnek. A büntetés-végrehajtás alatt állás tényének a háttérbe szorítását jelenti az is, hogy a növendékek a javítóintézetben nem formaruhát, hanem saját ruhájukat hordhatják a törvényes képviselő hozzájárulásával és az igazgató engedélyével. Amennyiben saját ruházattal nem rendelkeznek a javítóintézet biztosítja azt számukra.¹⁷⁴ A büntetés-végrehajtási intézetben tehát az elítéltek formaruhát kötelesek hordani, amelyet a büntetés-végrehajtási intézetek biztosítanak.¹⁷⁵

A kapcsolattartás szabályai enyhébbek javítóintézeti nevelés esetén, a kapcsolattartási formák gyakrabban és hosszabb tartamokra engedélyezettek. A kapcsolattartási formák közül például a látogatások számát is idejét nézve is eltérő szabályokat találunk. Amíg büntetés-végrehajtási intézetben havonta legalább egyszer, maximum 90 percen biztosított a látogatás¹⁷⁶, addig javítóintézetben kéthetente egy alkalommal, maximum 2 óra időtartamban van lehetőség. Az eltávozásra¹⁷⁷ vonatkozó rendelkezések kapcsán is hasonló különbségek állapíthatunk meg, ugyanis javítóintézetben kéthetente, a befogadást követő két hónap elteltével kerülhet sor rá, büntetés-végrehajtási intézetben minimum három hónap kitöltése után (amennyiben fogház a büntetés-végrehajtási fokozat), évente maximum 15 napban van lehetőség.

További eltérést állapíthatunk meg az engedély nélküli eltávozás, vagyis a szökés szankcionálásával kapcsolatosan. Aki büntetés-végrehajtási intézetből megszökik a

¹⁷³ ROSTA i.m. 274-276.

¹⁷⁴ 1/2015 (I.14.) EMMI rendelet 14.§ (3)

¹⁷⁵ 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 129.§ (1)

¹⁷⁶ 2013. évi CCXL. törvény 177.§, 361.§

¹⁷⁷ 2013. évi CCXL. törvény 180.§, 363.§

fogolyszökés büntetést követi el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.¹⁷⁸ Ezzel szemben a javítóintézetből történő szökés fegyelmi vétség, amely fegyelmi eljárást von maga után. A szökésről jelentést kell készíteni, amely jelentést az igazgató megküldi és előterjeszti a büntetés-végrehajtási bírónak a körözés vagy az elfogatóparancs kibocsátása végett. Amennyiben a fiatalkorú önkéntesen visszatér, 24 órán belül értesíteni kell a büntetés-végrehajtási bírót, hogy az elfogatóparancsot vagy a körözést visszavonhassa. A javítóintézetbe történő visszakerüléstől számított 2 hónapig nem engedélyezhető sem kimenő, sem eltávozás vagy szabadság. A szökés háromszori fegyelmi vétségként történő elkövetésének eredménye, hogy a fiatalkorút nem lehet ideiglenesen elbocsátani.¹⁷⁹

A fiatalkorú 21. életévének betöltése is eltérő következményekkel jár, mind a szabadságvesztés, mind javítóintézeti nevelés végrehajtása során. Amennyiben a javítóintézeti nevelés hatálya alatt a fiatalkorú betölti 21. életévét, tekintet nélkül a még hátralévő szankció tartamától, az igazgató elbocsátja a javítóintézetből.¹⁸⁰ Akkor azonban, amikor az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása alatt tölti be ugyanezt az életkort, a büntetés-végrehajtási intézet a betöltés előtt minimum 30 nappal a büntetés-végrehajtási bírónál tesz előterjesztést az új végrehajtási fokozat megállapítása miatt, ugyanis innentől a felnőttkorú elítéltekre vonatkozó végrehajtási szabályok lesznek az irányadók.¹⁸¹

A javítóintézetek létjogosultsága nem csak a speciális feladatai és céljai miatt megkérdőjelezhetetlen, hanem a különféle „börtönártalmak”¹⁸² is a javítóintézetek fontossága mellett szólnak. Fliegauf Gergely szerint minél több időt tölt egy fiatalkorú fogvatartott büntetés-végrehajtási intézetben, az annál nagyobb személyiségbeli torzulást okoz számára. A fiatalkorú fogvatartott ugyanis a börtönben könnyen elsajátíthatja a nem kívánatos normákat, és a rövidtávú megerősítés érdekében a társak elismerésére törekszik. Ezzel szemben a kívánatos normák, vagyis a hivatalos normákhoz való igazodás hosszú távú folyamat, amely így sok esetben elmarad. A fiatalkorúak szabadságelvonásának végső eszközként való alkalmazása azért is jelentős tehát, mert a fiatalkorúak bűnözése számos esetben a bűnözőkkel való többszöri érintkezésből ered, amit Edwin Sutherland elmélete is megállapított. Fliegauf Gergelyt álláspontjában a Tököli Büntetés-végrehajtási Intézetben készített interjúi is megerősítették, ugyanis arra az álláspontra jutott, hogy több fiatalkorú fogvatartottnál még

¹⁷⁸ 2012. évi C. törvény 283.§

¹⁷⁹ 2013. évi CCXL. törvény 377.§

¹⁸⁰ 2013. évi CCXL. törvény 382.§ (1)

¹⁸¹ 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 160.§

¹⁸² Fliegauf Gergely szerint: „mindazon ártalmak, amelyek a börtön diszfunkcionális működése következtében keletkeznek, vagy súlyosbodnak”. lásd: FLIEGAUF Gergely: A börtönlázadás – okok, befolyásoló tényezők, prevenciók stratégiák. *Börtönügyi Szemle* 2006/4., 45.o

gyermeki gesztusok ismerhetők fel, és a börtön pszichológusa szerint is több fogvatartott még inkább gyermeknek számít, és nem a börtönben lenne a helyük. Annak ellenére, hogy néhányuknál még a gyermeki viselkedés volt jellemző, már olyan szlenget használtak az interjúk során, mint a vagányabb, idősebb elítéltek.¹⁸³ Fliegauf és Sutherland álláspontját többek között Eötvös József véleménye is megerősíti, szerinte a „börtönök a bűnözés iskolái”, így a szabadságvesztés hatástalan megoldásnak bizonyul a fiatalok esetében, mivel az megalapozza a visszaesésüket.¹⁸⁴

Hatvani Erzsébet is azt az álláspontot képviseli, miszerint a javítóintézeti nevelés hatékonysága és szükségessége nem vonhatók kétségbe. Az a pár év, amit a fiatalok a javítóintézetben tölt el számos pozitív hatással bír, amiről a fiatalok nővérek is hasonlóan vélekednek. Ilyen pozitív hatás közé sorolható többek között az erkölcsi normák elsajátítása, az oktatásban való részvételi lehetőség, a szakma megszerzésének lehetősége, a jobb egészségi és pszichikai állapotba kerülés.¹⁸⁵

¹⁸³ FLIEGAUF i.m. 25-29.

¹⁸⁴ PÁL László: *Nevelés a büntetés-végrehajtásban*, Kriminálpedagógia tanulmány, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1976., 183.

¹⁸⁵ 2016. február 23-án a Rákospalotai Javítóintézetben tett látogatás alapján

VI. Az első javítóintézet létrehozása Aszódon

„A büntető törvény életbelépte után néhány évvel, 1884-ben Aszódon állítottatott fel az első javítóintézet, mely a büntető törvény 42., 84. s 85. §-ainak, s a kihágási büntető törvény 19., 65. s 66. § -ainak üdvös rendelkezését tényleg érvényre juttatni kezdé oly czéllal, hogy a megromlott fiatal egyének ily intézetben munka s oktatás- által megjavulhassanak a nélkül, hogy a letartóztatás őket megbélyegezze.”¹⁸⁶

Tóth Lőrinc

A javítóintézeti nevelés szankcióként történő bevezetése a Csemegi-kódexhez köthető, melynek háttérében a nevelő, preventív funkciók érvényre juttatása iránti kíváncsóság nevezhető meg. Megjelent az az álláspont, miszerint nem elég a fiatalok bűnelkövetők esetén a megtorlás, hanem figyelembe kell venni életkori sajátosságaikból fakadó nevelhetőségüket is.

Az első javítóintézet 1884-ben Aszódon nyitotta meg kapuit, azt követően 1886-ban Kolozsváron, 1888-ban Rákospalotán, 1895-ben Kassán, 1905-ben Székesfehérvárott jöttek létre további fiatalok javítóintézeti nevelésének végrehajtására szolgáló intézetek.

1882-ben Pauler Tivadar, igazságügyminiszter megvásárolta az Aszód melletti cukorgyár 35 hektáros területét a vasútállomás szomszédságában. A munkálatokat a váci Királyi Országos Fegyintézet ötven jó magaviseletű fegyence, felügyelőőrök ellenőrzése mellett végezte. Az építkezést Wagner János, építőmester vállalta el, 1884. nyarán készült el a főépület, amely már nyár végén fogadta az első növendékeket. A 35 hektáros terület kihasználatlanságának kiküszöbölésére a területek egy részét haszonbérbe adták, később az intézet újra birtokba vette, és kialakították az intézeti kertészetet, a növendékek részt vettek az üvegház, illetve melegágyak építésében is, később faipari műhely is létesült. A növendékek száma gyorsan növekedett, 1886-ban már 149 fiatal tartózkodott az intézetben, 1888-ra

¹⁸⁶ TÓTH Lőrinc: *A visszaesés okairól s óvszereiről*. In: *Értekezések a Társadalmi Tudományok köréből*. Magyar Tudományos Akadémia X. kötet 4. sz. Budapest, 1889., 31.

beköltözött a hatodik növendékcsoport is, ezért a befogadási képességet további építkezésekkel bővítették. 1894-ben az épületcsoport kórházzal - amely 14 beteg befogadására volt képes - és mosóházzal gyarapodott, 1905-re az új templom is elkészült. Minden családi helyiséghez felügyelői hálófülke tartozott, amely lehetővé tette, hogy a felügyelők egész éjjel ellenőrizhessék a növendékeket. Később kocsigyártó ipariskola is létesült, a műhely 100 méter hosszan húzódott. A növendékek száma az elkövetkező években is növekedett, oly mértékben, hogy 1904-re már 1037 fiatal korú tartozott az Aszódi Javítóintézet nevelésének hatálya alá.¹⁸⁷

Az intézet XX. századi eseményei közül kiemelendő, hogy 1974-ben az Aszódi Javítóintézet modern otthonépülettel bővült, amely 480 növendék befogadását biztosította. 1981-ben az egyik nevelőt a saját növendéke gyilkolta meg máig tisztázatlan körülmények között, a gyilkossági eset után az intézet életében válságos időszak kezdődött. A nevelőtestület reformokat hajtott végre, így például a szakmai normák átalakítására, és a módszertani eszközök szélesítésére is sor került.

1984-ben a válságot sikerült leküzdeni, fejlődés vette kezdetét. A fejlődés a pedagógiai szerkezetváltozásban, vagyis az egyéniesített bánásmód megjelenésében kristályosodott ki. 1991-ben megszűnt az egyéni elkülönítés, helyette személyiségközpontú nevelésre és a személyes élettér megteremtésére helyeződött a hangsúly.¹⁸⁸

6.1 Az Aszódi Javítóintézet mai arculata

Az intézet történetének áttekintését követően az intézet jelenlegi működését kívánom bemutatni:

Az Aszódi Javítóintézet, mind gyermekvédelmi intézmény a bíróságok jogerős ítélete alapján javítóintézeti nevelésre utalt fiatal korú fiúk fogadását szolgálja. A Központi Statisztikai Hivatal 2013-as adatai szerint az Aszódi Javítóintézet biztosította a jogerősen javítóintézeti nevelésre ítélt fiatal korúak számára fenntartott helyek 71 %-át.¹⁸⁹ Az intézet 160 növendék

¹⁸⁷ KUN, LÁDAY i.m. 173-180.

¹⁸⁸ <http://www.aszod-afi.hu/intezettortenet.html> (megtekintve: 2016.12.12.)

¹⁸⁹ A javítóintézeti nevelésről. Statisztikai Tükör, Központi Statisztikai Hivatal 2014/99. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/javitointezet.pdf> (megtekintve: 2016.12.16.) 3.

befogadására képes (az intézet látogatásakor 130 fiatalkorú állt a végrehajtás hatálya alatt)¹⁹⁰, ugyanennyi tanulólétszámmal. Kiemelt feladatának tekinti, hogy az alkati vagy környezeti okok miatt sérült fiatalkorúak reszocializációját megvalósítsa, e körben nevelje, társadalmi beilleszkedésüket elősegítse, és előkészítse családjukhoz történő visszahelyezésüket.

Az Aszódi Javítóintézetben tíz otthoncsoport működik, melynek feladatai a Szervezeti és Működési Szabályzatban vannak lefektetve. Minden csoport megtervezi növendékei fejlesztésének mikéntjét, emellett a csoport szolgál a növendékek elsődleges szociális terének, melynek keretében tanulmányaik, szakképzésük, terápiás jellegű egyéni és csoportos foglalkozásuk támogatását is érteni kell. Mindemellett társadalmi, jogi, etikai, családi ismeretek nyújtásában is részt vesznek, szabadidős programokat is biztosítanak. Egy-egy csoportba 6-12 növendéket helyeznek el, értük általában egy vagy két nevelő felel. Kiemelten fontos, hogy a nevelők és a csoportjukba tartozó növendékek együtt tudjanak működni, hiszen a nevelők minden információt tudnak a hozzájuk tartozó fiatalkorúakról, valóban a családfő szerepét töltik be, ahogy azt a régi elnevezés is idézi. A nevelő minden cselekedetében meg kell mutatkoznia a példamutatásnak, hiszen napi szinten a nevelő az a felnőtt, akivel kapcsolatba kerülnek a növendékei, így róla veszik a mintát is.¹⁹¹

Különleges csoportok közé tartozik a befogadó csoport, a zárt intézeti részleg, a korrekciós csoport és a pszichopedagógiai csoport. Az Aszódi Javítóintézetben két befogadó csoport működik, az elhelyezés folyamata 5-30 napig tart, amely idő alatt kerül elvégzésre az egészségügyi vizsgálat, a személyiség elemzése, amelyet a Személyiségvizsgáló csoport végez el. Az intézetben működő négy korrekciós csoportba az enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékos fiatalkorúakat helyezik el, az egyetlen pszichopedagógiai csoport pedig egy sérülés specifikus fejlesztő csoport, amelybe olyan fiatalkorúak kerülnek elhelyezésre, akiket a személyiségüket ért sérülés miatt nevelőotthoni csoportokban nem célravezető elhelyezni.

A szakmai képzés körében a tanműhelyt és a tangazdaságot emelném ki. A tanműhely feladata a szakmai és tanfolyami képzésben résztvevők gyakorlati oktatásának ellátása, de a szakmai képzésben nem résztvevő növendékek foglalkoztatása is itt valósul meg. A tangazdaságban pedig a mezőgazdasági szakmai- és tanfolyami képzés valósul meg, de itt is megemlíthető a szakmai képzésben részt nem vevő növendékek munkafoglalkoztatása.

Az intézet szervezeti egységei közé tartozik az utógondozó munkacsoport és az integrált utógondozás is. A munkacsoport segítséget nyújt a társadalomba való visszailleszkedést gátló

¹⁹⁰ 2015. szeptember 14-én az Aszódi Javítóintézetben tett látogatás alapján

¹⁹¹ 2015. szeptember 14-én az Aszódi Javítóintézetben tett látogatás alapján

tényezők feloldásában az elbocsátott fiatalok számára. E tényezők feloldása körében segít lakhatási és megélhetési lehetőségek felkutatásában.¹⁹²

Az intézetben szigorú, eltérést nem megengedő napirendben élik a mindennapjaikat a növendékek. Reggel 6 órakor ébresztő, 8 órakor megkezdik a tanulást, a terápiát vagy a munkát, a napi foglalkozások után 20 órától egészen 21.30-ig lehetőségük van televíziót nézni, olvasni, társasjátékozni, azonban csoporton belül egész nap ellenőrzik őket, és minimum egy nevelő mellettük van. Szabadidejüket is irányítottan tölthetik el, lehet ez valamilyen kulturális program (jutalomként nevelővel mozi-, színház-, cirkuszlátogatás) vagy sport is. Az oktatásra különös hangsúlyt fektet az intézet, az általános iskola 5-6-7. osztályainak megfelelően tanulhatnak a növendékek. Ki kell emelnünk, hogy a 8. osztály elvégzése kötelező, tekintet nélkül a fiatalok életkorára. Az általános szintű oktatás mellett speciális szakiskola is működik, többek között szobafestőnek, kosárfonónak, hegesztőnek, kisállattenyésztőnek, mezőgazdasági munkásnak tanulhatnak, ami a kikerülést követően akár az elsődleges megélhetési forrásukat jelentheti.

Az Aszódi Javítóintézet növendékei zömében lopás, rablás miatt, nem jelentős számban hivatalos, közfeladatot ellátó személy elleni bűncselekmények, szexuális bűncselekmények, kevesen okirattal való visszaélés miatt kerülnek be, élet elleni bűncselekmények csak szórványosan fordulnak elő. A javítóintézetből elbocsátottak körülbelül 10 %-a kerül büntetés-végrehajtási intézetbe. A fiatalok elkövetőin kívül a szülőikben is előfordulnak a kriminalitás jegyei, sokan hátrányos helyzetű, rossz körülmények között élő családból érkeznek. Legtöbbjük az általános iskolai tanulmányok közepén tart, a 8. osztályt alig fejezték be közülük, elvéve találunk olyat, aki középiskolai vagy szakközépiskolai végzettséggel rendelkezik.

A fiatalok több mint 50%-a már próbált valamilyen tudatmódosító szert, és 10% tartós szerhasználó közülük. 1986 óta működik egy terápiás csoport az intézeten belül, ahol a szenvedélybetegséggel küzdőket próbálják segíteni, sokan közülük épp függőségük miatt kerültek be, hiszen a tudatmódosító szerekhez, vagy a játékszenvedély kielégítéséhez pénzre van szükségük, amit gyakran bűncselekmények elkövetésével próbálnak megszerezni.

Az intézetből való elbocsátást követően a fiatalok életét nehéz nyomon követni, de néhányuk rendszeresen ad hírt magáról. A büntetés-végrehajtási nevelés a befogadástól a szabadulásig terjedő időszakra nézve fejti kihatását, de hosszú távú eredményeit a szabadulás utánra tartogatja.

¹⁹² Az Aszódi Javítóintézet Szervezeti és Működési Szabályzata, http://www.aszod-afi.hu/pdf/szmsz_2012.pdf (megtekintve: 2016.12.26.) 13-15., 26-33.

Az Aszódi Javítóintézet és a többi javítóintézet dolgozóinak a növendékek sikertörténetei adnak erőt a folytatáshoz. Szarka Attila, az Aszódi Javítóintézet korábbi igazgatója egyik emlékeiben megmaradt növendékéről mesélt. Lajos lopás miatt került be a javítóintézetbe, de hamar megmutatkozott, hogy változtatni szeretne eddigi életén. Javítóintézeti nevelése alatt szorgalmasan dolgozott, a nevelők minden iránymutatását követte, elbocsátását követően 9 évig volt utógondozott. Az utógondozás ideje alatt sikeresen munkaviszonyt létesített, pénzt gyűjtött majd házépítésbe kezdett. Családi élete is rendeződött, hiszen házasságot kötött és három gyermek édesapjává vált. Lajos története is bizonyíték arra, hogy segítséggel és akarattal a kriminalizálódás útjáról le lehet lépni, és van esély új életet kezdeni.¹⁹³

¹⁹³ 2015. szeptember 14-én az Aszódi Javítóintézetben tett látogatás alapján

VII. Zárógondolatok, de lege ferenda javaslatok

„A javítóintézetbe kerülő fiatalok, bizonytalan, félelemmel teli és csalódott állapotukban bezárkóznak, és az általuk létrehozott saját világukban beszűkülten, már nem találják a kiutat.”¹⁹⁴

Nagy Kálmán, a Debreceni Javítóintézet igazgatója

Dolgozatomban a javítóintézetek működését büntetés-végrehajtási jogi aspektusból vizsgáltam, így kívántam az új Büntetés-végrehajtási Kódex hatályos szabályozását bemutatni a területre vonatkozóan. Kutatásaimat nem az öncélúság vezérelte, hiszen a fiatalkorú bűnözés a társadalmat érintő jelenség, melynek megoldásához a társadalmi együtt gondolkodás és az együtt cselekvés nélkülözhetetlen elemek, amit A Riyadhi Irányelvek is megfogalmaznak.¹⁹⁵ A javítóintézetek működésének bemutatása így a társadalom figyelemfelhívását is szolgálták. A javítóintézetek hatékonyságának további elemei a kriminológiai, a társadalom- és neveléstudományi ismeretek ötvözése, valamint az ifjúságpolitikai és büntetőpolitikai együttműködés.¹⁹⁶ A javítóintézetnek valóban eltörölhetetlen jegyet kell jelentenie a fiatalkorúak életében, de nem a társadalmi megbélyegzés által, hanem mint a helyes útra térés első állomásaként.

A hatékonyság megkérdőjelezése vélemény szerint azért sem helytálló, mert egyrészt ad absurdum nincs 100%-os hatékonysággal működő szervezet, másrészt azoknál a fiatalkorúaknál, akiknél célt ér a nevelés, kiegyensúlyozzák az arányokat.

Természetesen azt sem lehet állítani, hogy minden fiatalkorú bűnelkövető számára a

¹⁹⁴ http://www.dji.hu/Szakmai_tev/index.html (megtekintve:2016.12.31.)

¹⁹⁵ United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency. The Riyadh Guidelines, adopted by the General Assembly Resolution 45/122/1990.

<https://www.crin.org/en/docs/resources/publications/hrbap/IHCRC/UnitedNationsGuidelinesforthePreventionofJuvenileDelinquency.pdf> (megtekintve: 2016.12.27.) I.2.

¹⁹⁶ IGAZ, KENESE i.m. 4.

javítóintézeti nevelés a legmegfelelőbb eszköz, előfordulhat, hogy súlyosabb retorzióra van szükség a szabadságvesztés büntetés képében. Ebből kiindulva szükséges lenne a javítóintézeteket és a büntetés-végrehajtási intézeteket még inkább közelíteni egymáshoz, és a szabadságvesztés végrehajtása során a nevelést központibbá tenni, a javítóintézeti nevelésre vonatkozó szabályokat a nehezebben kezelhető növendékek esetén szigorúbbá tenni. Álláspontom szerint, amikor a szabadságvesztés a legvégső eszköz, annak végrehajtására kifejezetten csak fiatalok büntetés-végrehajtási intézetében kellene sort keríteni, és nem valamely büntetés-végrehajtási intézetet kialakított részlegén. Véleményemet alapvetően a felnőttkorú elítéltekkel való érintkezésre és az abból eredő „börtönártalmakra” alapozom, ugyanis a felnőttkorú elítéltektől eltanult bűnözési módok, bűnözői attitűdök megnehezítik, egyes esetekben ellehetetlenítik a reintegrációt.

A 2016-os év első félévére vonatkozó statisztikai adatok alapján is az első büntényes fiatalok elítéltek voltak túlsúlyban, hiszen az összes fiatalok elítélt 89,9%-a (205 fő) büntetlen előéletű volt.¹⁹⁷ Az előző években is hasonló arányokat találunk, hiszen 2015-ben az összes fiatalok elítélt közül (288 fő) 257 elítélt büntetlen előéletű volt, amely szintén 89,2%-ot jelent.¹⁹⁸ A statisztikai adatok tudatában véleményem szerint túl sok első büntényes kerül büntetés-végrehajtási intézetbe, velük szemben más szankciót kellene előtérbe helyezni.

¹⁹⁷ Börtönstatisztikai Szemle, 2016/2., 1-9.

¹⁹⁸ Börtönstatisztikai Szemle 2015/2., 1-9.

<http://bv.gov.hu/download/9/05/91000/B%C3%B6rt%C3%B6nstatistikai%20Szemle%202015%202.pdf>
(megtekintve: 2017.01.02.)

Hazánk javítóintézetei: Debrecenben, Aszódon, kettő Budapesten és Nagykanizsán

Ahogy a fenti térkép is szemlélteti, hazánkban összesen öt javítóintézet látja el a fiatalkorú bűnelkövetők javítóintézeti nevelésének végrehajtását. Úgy gondolom, hogy további javítóintézetek építésére lenne szükség, akár az állami és a magánszektor együttműködésén alapuló konstrukcióban (Public-Private Partnership). A további javítóintézetek létesítését több indokkal is alá lehet támasztani, így elsősorban a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfoaltságával. 2013-ban 12 639 férőhelyet biztosítottak a büntetés-végrehajtási intézetek, de ennyi férőhelyre 18 313 fogvatartott jutott, ami 145%-os túltelítettséget eredményezett¹⁹⁹ (2013-ban akkor még a négy javítóintézet kihasználtsága 89%-os volt.²⁰⁰). A túlszűfoaltság egyik nem elhanyagolható következménye, hogy a fiatalkorú elítéltek esetén kevésbé tud megvalósulni az egyéniesített reintegráció, valamint nincs kellő kapacitás a speciális igényeik kielégítésére sem. Véleményemet Ruzsonyi Péter megállapításai is alátámasztják, álláspontja szerint ugyanis a börtönök túlszűfoaltságának egyik

¹⁹⁹ Börtönstatisztikai Szemle 2015/1. <http://bv.gov.hu/download/3/c2/f0000/B%C3%B6rt%C3%B6nstatistikai%20Szemle%202015%201.pdf> (megtekintve: 2017.01.02.)

²⁰⁰ A javítóintézeti nevelésről. Statisztikai Tükör, Központi Statisztikai Hivatal 2014/99. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/javitointezet.pdf> (megtekintve: 2016.12.16.) 3.

következménye, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek személyi állománya rendkívül leterhelt fizikálisan és mentálisan is. A személyi állomány fluktuációja miatt pedig folyamatosan át kell adni az addigi ismereteket.²⁰¹ Ez a két tényező pedig nem teszi lehetővé a fiatalok elítéltekre vonatkozó sajátos rendelkezések maradéktalan érvényesítését.

Bory Noémi doktori értekezésében kihangsúlyozza, hogy a büntetés-végrehajtási intézeteknek hatékonyabb eszközöket kellene bevetnie fiatalok elítéltek esetén, így sokkal inkább lehetne megfelelni a nemzetközi szintű elvárásoknak is. Rámutat arra is, hogy a szabadságvesztés nem minden esetben előzi meg a további bűncselekmények elkövetését, így nem lehet kérdés, hogy a jogrendszer részét képezze egy olyan nevelésre fókuszáló intézmény, mint a javítóintézet.²⁰²

A másik indok a további javítóintézetek létrehozása mellett a kapcsolattartás nehézségeibe ütközésében rejlik. Példának okáért, ha egy pécsi fiatalok elkövető javítóintézeti nevelésének végrehajtását a Nagykanizsai Javítóintézetben jelölik ki, akkor a családi konzultáció vagy a családterápiás foglalkozás hatékonyságát veszélyeztetjük a földrajzi távolsággal, mivel számos esetben nehéz anyagi körülmények között élő családokból érkeznek a fiatalok. Látogatásomkor az Aszódi Javítóintézetben olyan fiatalok is tartózkodott, akinek a családja egy Miskolc melletti településen élt, ennek köszönhetően a kapcsolattartási formák csak a levelezésre, a telefonbeszélgetésre és a csomagküldésre korlátozódtak.

A fiatalok bűnözés visszaszorításának leghatékonyabb eszköze kétség kívül a bűnmegelőzésben rejlik, a fiatalok bűnözés megelőzése pedig kiemelt területe a bűnmegelőzésnek. Beccaria szavait idézve „Jobb megelőzni a büntetteket, mint büntetni azokat”²⁰³, vagyis még a kriminalizálódás útjára lépés előtt kell a fiatalokban tudatosítani, hogy nem célravezető a bűnözés, és helyette a tanulásban vagy munkában leljék jövőjük forrását. Az ENSZ 1990-es Riyadhi Irányelvei is foglalkoznak a fiatalok bűnözés megelőzésével, amelyek kitérnek arra is, hogy már gyermekkorától szükséges a megelőzési programokban való részvétel.²⁰⁴ Véleményem szerint e megelőzési program kialakítása az iskolák feladata, hiszen a gyermek az iskolában tölti idejének jelentős részét, itt sajátítja el az

²⁰¹RUZSONYI Péter: *A börtön, mint veszélyforrás*. <http://pecshor.hu/periodika/XVI/ruzsonyi.pdf> (megtekintve: 2017.01.03.)

²⁰²BORY Noémi: *A fiatalok szabadságelvonással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon*. Doktori értekezés, Budapest 2016., 315-319.

²⁰³BECCARIA, Cesare: *A bűnökről és a büntetésekről*. Eötvös József Kiadó, Budapest 1998., 62.

²⁰⁴United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency. The Riyadh Guidelines, adopted by the General Assembly Resolution 45/122/1990. <https://www.crin.org/en/docs/resources/publications/hrbap/IHCRC/UnitedNationsGuidelinesforthePreventionofJuvenileDelinquency.pdf> (megtekintve: 2016.12.27.) I.4.

alapvető tudnivalókat, így az oktatás keretein belül kell a bűnözéssel és annak következményeivel megismertetni az iskoláskorúakat.

A fiatalok bűnmegelőzésére és bűncselekmény elkövetése esetén a megfelelő eszközök következetes alkalmazására nem azért van szükség, mert az összes regisztrált bűnelkövető jelentős hányadát fiatalok tennék ki (2012-ben 10,03%), hanem azért, mert a fiatalok 100%-a, legyen bűnelkövető vagy sem, alkotja a jövő társadalmát. Finkey Ferenc a következő gondolatokat fogalmazta meg a leírtakkal kapcsolatban a világháborút követően: *„(...) az ily erkölcsileg veszélyeztetett gyermekek és ifjak megmentése nemcsak erkölcsi kötelessége, de leggyakorlatiasabb és legszükségesebb teendője regenerálódni, újból felvirágozni óhajtó államnak és társadalomnak.”*²⁰⁵

Bűnös ártatlannak tekinthetjük őket: ártatlanok, mert számtalanszor a környezeti hatások, a rossz családi körülmények elszenvedői, de emellett bűnösök is, mert az általuk elkövetett bűncselekményt szankcionálni kell. Tudatosítani kell minden fiatalok elkövetőiben, hogy nem célravezető másoktól elvenni, valamint, hogy a társadalmat építsék, ne rombolják.

Dolgozatomat Finkey Ferenc, koronaügyész szavaival zárom: *„ (...) s nem engedni egynek sem elkallódni, a bűn útjára jutni, vagy azon maradni, hanem kettőzött igyekezettel kell visszatartani, a jó útra terelni, azon megtartani azokat a szerencsétlen sorsú gyermekeket és fiatalokat is, akik helyzetük vagy rosszra való hajlamuk folytán különös gondozás nélkül biztosan elsüllyednének és a büntettek amúgy is elég nagy számát szaporítanák.”*²⁰⁶

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom konzulenseimnek, akik a dolgozat elkészítéséhez hasznos tanácsaikkal és szakmai hozzáértésükkel járultak hozzá. Mindemellett köszönöm az Aszódi Javítóintézet, a Rákospalotai Javítóintézet és a Budapesti Javítóintézet igazgatóinak, amiért lehetővé tették a látogatásokat, valamint az Emberi Erőforrások Minisztériuma Gyermekvédelmi és Gyámügyi Főosztályának a megküldött statisztikai adatokat.

²⁰⁵ FINKEY Ferenc: *A fiatalok felügyelő hatóságának feladata és tagjainak munkaköre*. Budapest 1927., 4-5.

²⁰⁶ FINKEY i.m. 6.

VIII. Felhasznált Irodalom

Jogforrások

1. 1/2015 (I.14.) EMMI rendelet – A javítóintézetek rendtartásáról
2. 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
3. 1878. évi V. törvény, Csemegi-kódex
4. 1991. évi XLIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
5. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
6. 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
7. 2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről
8. 2011. évi CXLIII. törvény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének kihirdetéséről
9. 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről
10. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
11. 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
12. 56. BK vélemény a büntetés kiszabás során értékelhető tényezőkről
13. A büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes 5/2013. (VII. 31.) LÜ h. körlevele a tizenkettedik életévét betöltött, de a tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalok terheltek büntetőjogi belátási képességének a megítéléséről
14. A legfőbb ügyész 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítása a büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyészi tevékenységről
15. Gyermek- és fiatalok által elkövetett bűncselekményekkel összefüggő ügyészi szakfeladatok ellátásáról szóló 21/2013. (X.31.) LÜ utasítás
16. Legfelsőbb Bíróság 4/2007. BK véleménye
17. Magyarország Alaptörvénye
18. T. 6958. számú törvényjavaslat

Nemzetközi dokumentumok

1. 40/33-as ENSZ Közgyűlési határozat, „Pekingi Szabályok”, 1985.
2. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Európai Börtönszabályokról szóló R/2006/2. számú ajánlása
3. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, 2010.
4. Emberi Jogok Európai Egyezménye, 1950.
5. ENSZ Riyadhi Irányelvei 45/112/1990.
6. ENSZ Közgyűlés 45/117. sz. határozata, Havannai Szabályok, 1990.
7. Európa Tanács R (2003.) 20. számú ajánlása

Szakirodalom

1. ÁVÉDIK Félix: A fiatalkorúak nevelése és az igazságügyi hatóságok. A Fiatalkorúak Budapesti Felügyelő Hatóságának Kiadványai, Budapest 1943.
2. B. ACZÉL Anna: Előzetes letartóztatás javítóintézeti körülmények között In: Kriminológiai Közlemények 58., 2000.
3. BECCARIA, Cesare: A bűnökről és a büntetésekről. Eötvös József Kiadó, Budapest 1998.
4. BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály: Büntetőjog I. Általános rész. HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012.
5. BELOVICS Ervin, VÓKÓ György: A büntetés-végrehajtási törvény magyarázata. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2014.
6. BOGÁR Péter, MARGITÁN Éva, VASKUTI András: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest 2005.
7. BORY Noémi: A fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, PhD értekezés, 2016.

8. CARVER S., Charles, SCHEIER F., Michael: Személyiségpszichológia. Második, átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó, Budapest 2006.
9. CSEMÁNÉ Váradi Erika: Gondolatok a fiatalkori erőszak körül – rácsokon innen és túl
In: HATVANI Erzsébet, HAZAI Vera, VIRÁG Tünde: Lépés-váltás. A fiatalkorú bűnelkövetők reintegrációs programja. TAMOP 5.6.1.A.-11/3-2011-004.2013. Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetsége (FICE) Magyarországi Egyesülete
10. CSEMÁNÉ Váradi Erika, LÉVAY Miklós: A fiatalkorúak büntetőjogának kodifikációs kérdéseiről – történeti és jogösszehasonlító szempontból. Büntetőjogi Kodifikáció, 2002/1.
11. CSEMÁNÉ Váradi Erika: A gyermek- és fiatalkori bűnözés In: Gönczöl Katalin, Kerecsi Klára, Korinek László, Lévay Miklós (szerk.): Kriminológia-Szakkriminológia. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2013.
12. DOMOKOS Andrea: Törvénszegő fiatalok. In: Örökség és büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére (szerk.) BELOVICS –TAMÁSI –VARGA. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának könyvei. Tanulmányok 5. sorozatszerk. Szabó I., Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2011.
13. DOMOKOS Andrea: Az erőszakos bűnözés: Új jelenségek a magyarországi erőszakos bűnözés területén. Hinnova Magyarország Kft., Budapest 2000.
14. DURKHEIM, Émile: Az öngyilkosság: Szociológiai tanulmány. Osiris Kiadó, Budapest 2000.
15. FARKAS Ákos, RÓTH Erika: A büntetőeljárás. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest 2004.
16. FINKEY Ferenc: A fiatalkorúak felügyelő hatóságának feladata és tagjainak munkaköre. Budapest 1927.
17. FLIEGAUF Gergely: Pszichológiai megfontolások a fiatalkorúak zárt intézményi elhelyezésével kapcsolatban. In: HATVANI Erzsébet, HAZAI Vera, VIRÁG Tünde: Lépés-váltás. A fiatalkorú bűnelkövetők reintegrációs programja. TAMOP 5.6.1.A.-11/3-2011-004.2013. Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetsége (FICE) Magyarországi Egyesülete
18. HATVANI Erzsébet: A „LÉPÉS-VÁLTÁS” pályázati program. In: HATVANI Erzsébet, HAZAI Vera, VIRÁG Tünde: Lépés-váltás. A fiatalkorú bűnelkövetők reintegrációs programja. TAMOP 5.6.1.A.-11/3-2011-004.2013. Nevelőotthonok Nemzetközi Szövetsége (FICE) Magyarországi Egyesülete
19. KENESE Attila: A 12-14 életév közötti bűnelkövetőkkel kapcsolatos új rendelkezések gyakorlati alkalmazásának kérdései – belátási képesség
<http://www.mabie.hu/node/2361>

20. KŐVÁRI-GONOSZ Katalin, SZIM András: Élet a javítóintézetben. In: Módszertani füzet a 120 éves Rákospalotai Javítóintézetéről. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium 2010. Készült az SzMM Rákospalotai Javítóintézet és az SzMM Intézményeinek Oktatási Munkaközösségének együttműködéséből megvalósuló „Együtt tanulás – közös tudás” című pályázat keretében az IRM (OBmB) támogatásával
21. KUN Béla, LÁDAY István: A fiatalkorúak kriminalitása ellen való küzdelem Magyarországon. M.Kir. Igazságügyminisztérium, Budapest 1905.
22. LAJTÁR István, SZÜCS András: Büntetés-végrehajtási jog. Patrocinium, Budapest 2015.
23. LAJTÁR István: Új Bv. Kódex és megújult ügyész kontroll In: Tanulmányok Polt Péter 60. születésnapja tiszteletére, Budapest 2015.
24. MÓDOS Tamás: Büntetés-végrehajtási nevelés. Rejtjel Kiadó, Budapest 1998.
25. PÁL László: Nevelés a büntetés-végrehajtásban, Kriminálpedagógia tanulmány, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1976.
26. POLT Péter (főszerk.): A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja. Opten Kft., 2016.
27. ROSTA Andrea: A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája. L'Harmattan Kiadó, Budapest 2014.
28. RUZSONYI Péter: A börtön, mint veszélyforrás
<http://pecshor.hu/periodika/XVI/ruzsonyi.pdf>
29. TÓTH Lőrinc: A visszaesés okairól s óvszereiről. Értekezések a Társadalmi Tudományok köréből. Magyar Tudományos Akadémia X. kötet 4. sz., Budapest 1889.
30. VASKUTI András: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában. Doktori értekezés. Budapest, 2016.
31. VÓKÓ György: Büntetés-végrehajtási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest 2008.

Internetes források

1. Tettek és azok következményei - "Nyitott Bíróság" program az Aszódi Javítóintézetben
<http://www.jogiforum.hu/hirek/36649>
2. Ligeti Miklós: Életkor és belátási képesség – összefoglaló a Magyar Kriminológiai Társaság tudományos üléséről.
www.vaskuti.hu/mozaik/Eletkor%20és%20belatasi%20kepesseg.doc
3. Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, nemzeti megelőző mechanizmus
<http://www.ajbh.hu/opcat>
4. Aszódi Javítóintézet weboldala
<http://www.aszod-afi.hu/intezettortenet.html>
5. Budapesti Javítóintézet weboldala
http://www.bpjavito.hu/?page_id=607
6. Debreceni Javítóintézet weboldala
http://www.dji.hu/Szakmai_tev/index.html

Folyóiratok

1. IGAZ Barbara, KENESE Attila: A gyermekbűnözők, avagy a büntethetőségi korhatár kérdései. Jogi Fórum publikáció, 2014.
2. LIGETI Katalin: A fiatalok büntető igazságszolgáltatási törvények koncepciója. Büntetőjogi Kodifikáció, 2006/2.
3. FLIEGAUF Gergely: A börtönlázadás – okok, befolyásoló tényezők, prevencióstratégiák. Börtönügyi Szemle 2006/4.
4. LAJTÁR István: Az erőszakos bűnelkövetés, mint a kiskorúak bűnözésének egyik kedvezőtlen tendenciája. Ügyészek Lapja 2009/3-4.

Egyéb források

1. Az Aszódi Javítóintézet Szervezeti és Működési Szabályzata, Házirendje
http://www.aszod-afi.hu/pdf/szmsz_2012.pdf
2. A Debreceni Javítóintézet Házirendje
http://www.dji.hu/Szakmai_tev/dokumentum/Hazirend_%202016.pdf
3. Aszódi Tükör, 2016. október

4. Polt Péter legfőbb ügyész úr megnyitó beszéde az Ügyészség Napja alkalmából a Legfőbb Ügyészségen rendezett ünnepségen
http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/farkasil/2013/12/ugyeszsegnapja2012_lu.pdf
5. Aszódi Javítóintézetben tett látogatás, szakmai interjú Szarka Attilával, 2015. szeptember 14.
6. Rákospalotai Javítóintézetben tett látogatás, szakmai interjú Hatvani Erzsébettel, 2016.február 23.
7. Budapesti Javítóintézetben tett látogatás, 2016.november 23.

Statisztikai adatok

1. A javítóintézeti nevelésről. Statisztikai Tükör, Központi Statisztikai Hivatal 2014/99.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/javitointezet.pdf>
2. Bűnözés és igazságszolgáltatás 2007–2015. Közzéteszi: Legfőbb Ügyészség. Budapest 2016.
<http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok4524.pdf>
3. Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről. Kiadja: Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály 2013. év
<http://www.mklu.hu/repository/mkudok9816.pdf>
4. Börtönstatisztikai Szemle, 2016/2.
<http://bv.gov.hu/download/a/05/91000/B%C3%B6rt%C3%B6nstatistikai%20Szemle%202016%202.pdf>
5. Börtönstatisztikai Szemle 2015/1.
<http://bv.gov.hu/download/3/c2/f0000/B%C3%B6rt%C3%B6nstatistikai%20Szemle%202015%201.pdf>
6. Börtönstatisztikai Szemle 2015/2.
<http://bv.gov.hu/download/9/05/91000/B%C3%B6rt%C3%B6nstatistikai%20Szemle%202015%202.pdf>
7. Statisztikai adatok lekérve az Emberi Erőforrások Minisztériuma Gyermekvédelmi és Gyámügyi Főosztályától, 2017.01.03.

Megjegyzés: A 9. és 31. oldalakon található képek Juhász Péter, a Budapesti Javítóintézet igazgatójának engedélyével kerültek felhasználásra.

